

RØDE FANE

Nr. 1 84. ke. 26. Tidsskrift for kommunistisk teoretisk debatt

DEN NYE

KLASSE— STRUKTUREN

RIKTIG MED KOMINTERN?

Sozialismus
ist Arbeit

Demokratie

Klipp og kommentarer

Lech Walesa, 13. desember 1983

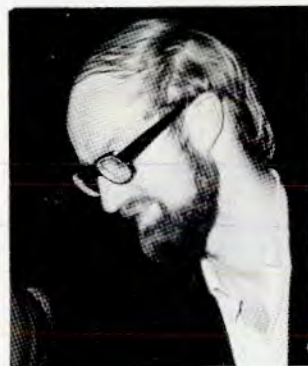

«Kan sosialismen bygges uten og mot arbeiderne? Ved å nekte arbeiderne å danne frie fagforeninger oppfører myndighetene seg som kapitalister i det forrige århundre.»

Hard, hensynsløs, målbevisst!

I Trygve Bulls siste memoarbok «På tvert» får Sigurd Allern rosende ord: «Han virket på meg den gangen, og også siden, som en klassisk norsk radikaler av den norske variant; hard, hensynsløs, målbevisst. Slett ikke så ulik Finn Gustavsen ...» Da er Finn Gustavsen mer forbeholden i sin memoarbok; «Kortene på bordet»: «Det er fristende å kalle Sigurd Allern for de norske kinesernes Deng i deres politiske trekkspill-strategi. Han trer i bakgrunnen når linjen er smal front, og trer fram i første rekke når brei-fronten overtar.»

Det klasseløse samfunn

I dette nummer av Røde Fane behandler vi den norske klassestrukturen. Vårt utgangspunkt er at det finnes klasser i Norge. Men Annelise Høegh fra Høyre er av en annen mening. I en utredning om ungdomspolitikklærer hun at vi lever i et klasseløst samfunn. Dag Østerberg har i Dagbladet kom-

mentert dette utsagnet på følgende måte: «Som kjent er borgerskapet den klassen som sier at det ikke finnes klasser. Det betyr ikke nødvendigvis at borgerskapet tror på sine egne ord. Og når Annelise Høegh taler om det klasseløse prestasjons-samfunnet virker det uvanlig falskt.

For det første er denne velstelte vestkandamen selv et tydelig eksempel på at den norske klassestrukturen består, hele hennes framtrede uttrykker avstandstagen fra almuen.

For det andre har hun som stortingsrepresentant ikke rett til å være så uvitende om norske samfunnsforhold som uttalelsen er tegn på, og er det neppe heller.»

Har du glemt jentene?

Artikkelen til Svein Olav Aarlott i RF nr. 5 -83 om Akergruppa og spesielt om Trondhjems Mek. Verksted, var meget bra!

Men, Svein Olav — et sted i artikkelen din skriver du: «På det tidspunktet var kampviljen blant gutta på topp». Har du glemt at det også var jenter som jobba på T.M.V.?

Vi var ikke så mange, men vi var da med vi og!

A.K

Klasser også i neste Røde Fane

I neste nummer vil det komme mer stoff om klassestrukturen. I en artikkel retter vi søkelyset på datarevolusjonen, og stiller spørsmålet: Forsvinner arbeiderklassen?

Dead line for Røde Fane 1984

Nr. 3	3/3
Nr. 4	5/5
Nr. 5	1/9
Nr. 6	8/10

400 abonnenter til Røde Fane - se baksida

Forsida: Georg Grosz, «Samfunnets støtter», 1926.

RØDE FANE

INNHold

Klipp og kommentarer	s. 2
Innhold	s. 3

LEDER:

Bygg en strategisk klasseallianse	s. 4
---	------

KLASSEANALYSE:

Den nye klassestrukturen, av Jon Ivar Elstad	s. 6
--	------

Klassene i landbruket 1969-1979, av Helge Christie	s. 16
---	-------

Den nye klassen, av Sigurd Allern	s. 17
---	-------

Kvinnene i den ledende klassen, av Gerd Arnesen ..	s. 26
--	-------

Klasseanalyse i utvikling, av Pål Steigan	s. 28
---	-------

KOMINTERN:

Var det feil å opprette Komintern? av Ingeborg Heiestad	s. 31
--	-------

DEBATT:

Partiteorien, av Kjell Ruud	s. 38
-----------------------------------	-------

Årsakene til krisa, av Harald Minken	s. 39
--	-------

Mordet på Kirov, av Jan Hårstad	s. 41
---------------------------------------	-------

Proletariat eller «kvinneklassen», av E.G.	s. 41
---	-------

Partidemokratiet, av Per Lorentzen	s. 42
--	-------

BØKER:

Hva er historias motor? av Bjørgulv Braanen	s. 44
---	-------

Vietnam i våre hjerter, av Rune Ottosen	s. 45
---	-------

Clarté om den tredje verden, av Bjørgulv Braanen	s. 46
---	-------

Hernes og Co med ubrukkelig klasseanalyse, av Bjørgulv Braanen	s. 48
---	-------

Innholdsoversikt over Røde Fane 1983	s. 50
--	-------

DEN NYE KLASSE-STUKTUREN

Jon Ivar Elstad legger fram 10 viktige tendenser i utviklinga av det norske klas-sesamfunnet. Han påviser at det tradisjonelle kjerne-proletariatet har blitt en mindre del av arbeiderklas-sen. Mellomsjiktene vokser. Men han tar skarpt avstand fra den populære oppfatnin-gen at proletariatet skulle forsvinne. Han trekker fram veksten i antallet kvinnelige yrkesaktive, men mener li-kevel ikke at de kvinnelige arbeiderne som helhet vil bli de ledende i arbeiderklas-sen. Til slutt skriver han at de perspektivene Det kom-munistiske manifestet teg-ner av klassene ikke gjelder i dag.

Side 5

DEN NYE KLASSEN

Sigurd Allern legger fram en

analyse av de intellektuelles stilling. Han stiller spørsmå-let om de intellektuelle har blitt en egen klasse. Han konkluderer med at det vir-kelig har utviklet seg en ny, intellektuell klasse som står mellom proletariatet og bor-gerskapet. Den omfatter ikke *alle* intellektuelle, men flertallet av dem.

Side 17

RIKTIG Å OPPRETTE KOMINTERN?

Ingeborg Heiestad tar for seg bakgrunnen for dannel-sen av Komintern. Hun me-ner at Komintern utvikla seg til å bli et avskrivningsbyrå for den russiske veien. Moskvatesene fremmet et herre/vasall-forhold mellom SUKP og de andre partiene. Hun konkluderer likevel med at det var riktig å opprette en internasjonale, men den formen Komintern fikk, som et verdensparti med sete i Moskva og underlagt SUKPs ledelse var feil.

Side 31

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene)
Nr. 1 — 1984 — 13. årg.
ABONNEMENT: 145 kr. pr. år

Bestill fra:
Røde Fanes distribusjon,
Boks 83 Bryn, Oslo 6.

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavs plass
Oslo 1
Postgiro nr. 2 20 84 78.
Telefon: (02) 11 45 73

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Bjørgulv Braanen
Trykt hos A/S Duplotrykk

Bygg en strategisk klasseallianse

«**F**or å være sikre på at vår revolusjon ubetinget vinner seier og ikke fører massene på villspor, må vi sørge for at vi forener oss med våre sanne venner, slik at vi kan rette slagene mot de virkelige fiendene.» Slik skreiv Mao Zedong i innleiinga til sin berømte artikkel om analyse av klassene i det kinesiske samfunnet. I prinsippet er det akkurat den samme oppgava revolusjonære over hele verden stilles overfor. Det er også dette som er målet for det materialet vi presenterer i dette nummeret av Røde Fane. Fordi klasse-samfunnet hele tida utvikler seg, holder det ikke å slå seg til tåls med at en engang har gjort en klasseanalyse. I midten av 1980-åra står vi overfor nye utfordringer og nye utviklings-trekk i forhold til tidligere. Vår oppgave er todelt. For det første må vi finne ut av hva disse nye trekkene er for noe. Her trenger vi tall og statistikk — harde fakta. Noen tall vil over-raske oss og må føre til at vi endrer tidligere oppfatninger. Andre tall vil bekrefte det vi har sagt tidligere. For det andre må vi gjøre ei politisk vurdering av klassekreftenes stilling og svare på det spørsmålet Mao stilte: Hvem er våre venner og hvem er våre fiender? For vårt mål er ikke en tørr sosiologisk rapport om tilstanden i riket. Vårt mål er en klasseanalyse som er et redskap for handling.

Vi mener at sjøl om industriarbeiderklassen minsker i antall har den på ingen måte utspilt sin politiske rolle. Under en revolusjonær ledelse vil tvert om industri-proletariatet spille en helt avgjørende strategisk rolle i kampen for et sosialistisk Norge. Det er heller ikke sann at arbeider-klassen forsvinner.

Men ikke minst fordi industriproletariatet minsker i antall er det viktig å utvikle klassebevisstheten og kampen til de nye gruppene av proletarer i handel, kontor og servicenæringer. At dette i stor grad dreier seg

om kvinner gjør oppgava desto viktigere. Ei revolusjonær arbeiderrørsle i Norge må legge vekk alle tendenser til «snob-bete» nedvurdering av disse proletarene og gi dem den plassen i vår revolusjonære strategi som de fortjener.

Arbeider- bonde- og fiskeralliansen er og blir av strate-gisk betydning for en sosialistisk revolusjon i Norge. Sjøl om primærnæringene raseres er det av første-rangs betydning å utvikle dette forholdet til et virkelig kamp-fellesskap.

Våre tall viser at tallmessig har småborgerskapet i pri-mærnæringene gått tilbake og småborgerskap og småborgerlig prega grupper av ansatte folk gått fram. Dette skjerper betydninga av å bygge alliansen mellom arbei-derklassen og disse gruppene. Det er positive tegn i tida for en slik allianse. Det siste tiåret har både lærere og sjukepleiere og andre grupper tatt opp kampen mot laugsmentaliteten og i mange sammenhenger aksjonert sammen med deler av arbei-derklassen. Det er altså ikke bare en abstrakt og teoretisk muli-ghet vi snakker om, men en enhet som alt er under utvikling. Derfor er det også svært viktig at det lille antallet bevisste revolusjonære her i landet ikke tar ei sektærisk holdning til en sann enhet. Vår klasseanalyse trekker opp omrisset av en langsiktig klasseallianse mellom arbeiderklassen og andre klas-ser og grupper i det arbeidende folket med sikte på en sosialis-tisk revolusjon og et sosialistisk Norge. For å utvikle denne klassealliansen er det helt nødvendig å gjøre det klart at når vi kjemper for proletariatets diktatur, så er det er samfunn der disse klassene og gruppene har fulle demokratiske rettigheter og der de deltar aktivt i utforminga og videreutviklinga av sosialismen.

DEN NYE

KLASSESTRUKTUREN

Det kommunistiske manifestet fra 1848 toner ut med ordene: «Proletarene har intet annet å tape ved en kommunistisk revolusjon enn sine lenker. De har en verden å vinne. Proletarer i alle land, foren dere.» Hvordan ser samfunnet ut i 1984? Er arbeiderklassen i ferd med å skrumpe inn til et lite mindretall? Er kampen mellom borgerskap og arbeidere gammeldags? Er det middelklassen og de intellektuelle som er den drivende kraften i samfunn av vår type? Hvordan utvikler klassestrukturen seg i det «seinkapitalistiske» Norge?

BLA OM

KLASSEANALYSE

DEN NYE KLASSE-STRUKTUREN

Hva slags klassesammensetning står vi overfor i Norge i 80- og 90-åra? Hvordan vil forholdet mellom klassene være, og vil klassemotsigelsene fortsatt ha betydning?

I dette århundret har det norske samfunnet gått gjennom store endringer. Sammensetninga av befolkninga når det gjelder utdanning, yrke og næring har skifta betydelig — sjøl bare på de siste 10–20 år. Men likevel er *ikke* noe grunnleggende endret. Det er fortsatt et *kapitalistisk samfunn*. En arbeiderklasse står overfor den herskende klassen som eier og kontrollerer de viktigste produksjonsmidlene. Men den norske klassestrukturen kan likevel ikke beskrives bare ved hjelp av denne todelinga. De store endringene som har skjedd, har gitt det norske samfunnet ei *ny* framtoning i forhold til noen tiår tilbake.

Hovedemnet for denne artikkelen er hva som karakteriserer dette nye bildet av den norske klassestrukturen. Jeg skal ikke gå teoretisk til verks, og utelater diskusjon av klassebegreper, klassesdefinisjoner osv. Jeg skal heller ikke lete etter røttene til utviklinga, der de finnes i kapitalens akkumulasjonsprosess, i endra vilkår på verdensmarkedet, i statens særegne betydning, i klassekonfliktene osv.

I denne artikkelen skal jeg beskrive *resultatene* av de siste ti-åras utvikling. Avslutningsvis skal jeg reise spørsmålet om den «nye klassestrukturen» krever en *ny strategisk tenkning* av revolusjonære og kommunister.

Av Jon Ivar Elstad

Idéene om det post-industrielle samfunnet.

Stikkordet «post-industrielt samfunn» brukes av noen samfunnsforskere for å betegne den vestlige samfunnstypen som vokste fram i siste tredel av det 20. århundret. Denne samfunnsformen skal ikke lenger karakteriseres som et kapitalistisk samfunn, slik vi kjenner det fra forrige århundret og første del av dette. Tjenesteyting skal ha blitt viktigere i økonomien enn kapitalistisk vareproduksjon. Staten, som uttrykker politisk makt og ikke kapitalistiske markedskrefter, spiller en

avgjørende rolle. Eiendom til produksjonsmidler har liten betydning. Utviklinga styres av ansatte teknokrater som forstår å anvende teknologi og vitenskap.

I det post-industrielle samfunnet er ikke delinga mellom arbeiderklasse og borgerskap lenger noen viktig karakteristikk av befolkningssammensetninga. Arbeiderklassen, den store massen av ufaglærte arbeidere, spesialarbeidere og faglærte arbeidere, som tidligere utgjorde den store «underklassen», skal skrumpe inn til et lite, ubetydelig sjikt. Tyngdepunktet i yrkesbefolkninga blir en middelklasse, folk med høy eller middels utdanning som vanligvis kan klatre i hierarkiene på arbeidsplassene. Folk rekrutteres til toppstillingene gjennom utdanning og karriere, ikke gjennom arv, eiendom eller politikk.

KLASSEANALYSE

I det post-industrielle samfunnet er følgelig kampen mellom de «gammeldagse» klassene — arbeidere og borgerskap — uten større betydning. Arenaen for politiske kamper og interessekonflikter flyttes mer og mer vekk fra arbeidsplassene. Kortere arbeidstid, lengre ferier og nedsatt pensjonsalder gjør at andre konflikter enn lønns- og arbeidsmiljøspørsmål trer i forgrunnen. De nye viktige politiske stridighetene gjelder miljø-, kultur- og fritidsspørsmål. Kampen om makta på arbeidsplassene blir irrelevant, fordi her avgjør teknologien som forvaltes av de «upolitiske» teknokratene.

Det post-industrielle samfunnet karakteriseres altså av servicenæringer, teknokrater, den dominerende middelklassen og kjennetegnene fritids- og forbrukersamfunn. Ideene om det oppstår sjølsagt ikke fra ingenting. De reflekterer det faktum at servicenæringene (tertiærnæringene: transport, handel, finans, kommunikasjoner, helse, undervisning etc.) tar en større del av sysselsettinga, og øker mye raskere enn f.eks. industri og bygg og anlegg. Antallet ansatte mellomstjikt har økt. Mellomledere og toppledere i bedriftene rekrutteres ofte fra teknisk eller økonomisk utdanning. Natur og miljø, motorveier, gatetun og fritidsklubber har vært brennende kampspørsmål, ofte av vel så stor politisk betydning som streikekamper med opphav i de kapitalistiske bedriftene.

Hva karakteriserer den nye klassestrukturen?

Men ideene om det post-industrielle samfunnet er likevel en forvrengning. De griper fatt i visse faktiske tendenser, men blåser dem opp til urimeligheter. De representerer det småborgerlige håpet om at kapitalismen gradvis og fredelig kan oppheve seg sjøl.

Om ideene om det post-industrielle samfunnet inneholder store overdrivelser, må dette imidlertid ikke hindre en i å se det nye som faktisk har grodd fram. Med materiale fra norsk statistikk (særlig fra folketellingene 1960, 1970 og 1980) skal jeg peke på 10 viktige tendenser de siste tiåra. Disse tendensene er: 1) Arbeiderklassen øker absolutt, og minsker ikke relativt. 2) Det tradisjonelle kjerneproletariatets minskende andel. 3) Den svære veksten i kvinnelig yrkesdeltaking. 4) Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet. 5) Reduksjonen av småborgerskapet i primærnæringene. 6) Økningen av de ansatte mellomstjiktene. 7) Oppsvulminga av toppledersjiktet. 8) Stat og kommune som den viktigste arbeidsgiveren. 9) Framveksten av større grupper langvarig arbeidsløse. 10) Den økende betydninga til de ikke-yrkesaktive, særlig elever og studenter.

Disse ti viktige utviklingstrekkene setter sitt preg på Norge (og andre vestlig-kapitalistiske) land. De karakteriserer viktige sider ved den «nye» klassestrukturen som vi vil leve med fram mot slutten av det 20. århundret. De representerer ikke noen overgang til en ny samfunnstype, men kapitalismen i samtidas utgave. I det

følgende skal jeg kort dokumentere og drøfte disse tendensene.

1. Arbeiderne utgjør fortsatt halvparten av alle yrkesaktive

I denne artikkelen forsøker jeg ikke å definere «arbeider» med noen teoretisk finesse. Med arbeidere sikter jeg rett og slett til de yrkesgruppene som står på «gølv» i produksjonen, som utfører det underordna manuelle arbeidet i transport og det rutinemessige arbeidet i handelen, bak skrankene, på kontorene, i omsorgssektoren osv. Jeg regner industriarbeidere, bygg- og anleggsarbeidere, lagerarbeidere, sjøfolk, sjåførere,

Med arbeidere sikta artikkelforfatteren til de yrkesgrupper som bl.a. står på «gølv» i produksjonen. (Foto: Odd Iglebæk, Klassekampen)

KLASSEANALYSE

Elstad: «Grappa langvarig arbeidsløse vil øke i åra framover.» Her aksjonen «Ja til arbeid» 9. desember.

sjauere, truckførere, fagarbeidere og håndverkere i småbedriftene, postbud og rutinemessig skrankearbeide på posten, i resepsjoner, telegrafstasjoner osv., butikkspeditorer og kassapersonale, de som gjør rutinemessig og forholdsvis lavt betalt arbeid på kontorene, kjøkken, vask- og rengjøringspersonell, vaktmestere, gardsarbeidere, skogsarbeidere og ansatte fiskere, hjelpepleiere og ufaglært pleiepersonale ved omsorgsinstitusjoner og liknende yrkesgrupperinger som arbeidere.

Jeg skiller arbeiderne fra det en kan kalle *lavere mellomsjikt* ved en eller flere av følgende karakteristikk: spesielle kvalifikasjoner (høyskoleutdannelse eller liknende), arbeidsledelse, ikke-manuelt arbeid, eller gjennomgående bedre lønn. Formenn og andre arbeidsledere, lærere, sosialkuratorer, sjukepleiere, bankfunksjonærer, teknikere, politimenn og liknende kaller jeg på denne måten lavere mellomsjikt. *Høyere mellomsjikt* utgjøres av neste trinn blant de ansatte, folk med gjennomgående enda større autoritet, utdannelse

eller lønn, men som likevel ikke kan sies å tilhøre det borgerlige toppsjiktet. Typiske høyere mellomsjikt er ansatte akademikere i stat og kommune, som lektorer, ansatte leger (ikke overleger), konsultentsjiktet i det offentlige, butikksjefer, verksmestere og regnskapssjefer i bedriftene osv.

Det er ingen brei arbeiderdefinisjon jeg bruker. Ved å ta utgangspunkt i yrkesaktiviteten, ser jeg bort fra at andre omstendigheter kan bestemme sjansene i livet for dem — som formue, familietilknytninger o.l. Jeg ser også bort fra at yrkesaktiviteten kan være av helt ulik karakter: Korttidsjobb eller et varig yrke, om en lever av inntektene av jobben eller om det er en deltidsjobb for å få noen ekstrainntekter.

Om vi aksepterer at dette er en rimelig definisjon på arbeiderne i samfunnet, viser det seg at antallet deres har økt sterkt i de siste 20 åra, og andelen deres har bare såvidt gått tilbake i samme tidsrom. (Tabell 1.)¹ Det er altså rett og slett *uriktig* at arbeiderklassen «forsvinner» under den moderne kapitalismen. De blir fle-

KLASSEANALYSE

TABELL 1

Antallet arbeidere i 1960 og 1980, og prosentandel av alle yrkesaktive (1)

1960	1980
780 000	1 030 000
(55 %)	(53 %)

(Kilde: Folketellingene)

re, og antallet deres øker omlag i samme takt som yrkesbefolkninga ellers øker. Men 80-års arbeiderklasse er i sammensetning ganske forskjellig fra 50-års.

2. Det tradisjonelle kjerneproletariatets minskende andel

Det som tradisjonelt kalles kjerneproletariatet, har vært arbeiderne i storindustrien og endel andre kapitalistiske foretak (innen bygg og anlegg, transport, og storforetak innen noen andre bransjer). På grunn av konsentrasjon og organisering, og ved at de daglig står direkte overfor den tradisjonelt sentrale del av borgerskapet, industrikapitalistene, har de spilt rollen som en ledende del av arbeiderklassen.

Den *tallmessige* betydninga av kjerneproletariatet er i ferd med å svekkes. Dette henger sammen med den skiftende nærings sammensetningen. I 1960 var rundt 37 prosent av alle sysselsatte tilknyttet industri (inkl. bergverk og kraftforsyning) og bygg og anlegg (510 000 av 1 405 000). I 1980 var tilsvarende andel under 30 prosent (sjøl om antall sysselsatte i de to næringene hadde økt til ca. 600 000). I 1980 var det anslagsvis litt i underkant av 200 000 produksjonsarbeidere i industriforetak (inkl. olje, bergverk, kraftforsyning) med minst 50 sysselsatte. Industriproletariatet i det som etter norsk målestokk utgjør mellomstore og store bedrifter utgjorde altså ca. 20 prosent av arbeiderklassen, og rundt 10 prosent av alle yrkesaktive. Om vi legger til arbeidertallet i andre kapitalistiske storbedrifter, kommer vi opp i et kjerneproletariat på 300 000—350 000.

Krisa i industrien, og det begynnende inntoget av avansert datateknologi, vil redusere det nåværende kjerneproletariatet i industrien. Sjøl om krisa glir over, er det lite trolig at industrianleggene vil få større antall produksjonsarbeidere.

3. Den store veksten av kvinnelige yrkesaktive

I 1960 registrerte Folketellinga ca. 320 000 kvinnelige yrkesaktive, i 1980 var tilsvarende tall (inkl. familiearbeidere) ca. 840 000. Over 40 prosent av de yrkesaktive er kvinner. 1950-åra var et bunnivå når det gjaldt kvinnelig sysselsetting. I dag er ca. $\frac{2}{3}$ av *gifte kvinner med barn* yrkesaktive. Vi er på vei mot en situasjon der det mannlige «flertallet» i yrkesbefolkningen nesten forsvinner. Men blant kvinnene er det mye mer deltidsarbeid. 80 prosent av yrkesaktive menn, men 40 prosent av yrkesaktive kvinner jobber heltid (over 35 timer pr. uke) ifølge Arbeidsmarkedsstatistikken 1982.

Omfanget av kvinnelig sysselsetting er viktig for klasseanalysen. Ofte har familien vært regnet som enheten i klasseanalysen. Da kvinnene i overveiende grad var hjemmearbeidende, og ikke hadde tilgang til egne inntekter, var en slik analyse treffende. Tilknytninga kvinnene hadde til klassestrukturen var *gjennom* mannens samfunnsmessige rolle.

Men jo mer kvinnelig yrkesaktivitet brer seg, og jo mer de forsørger seg sjøl (og andre!) gjennom sitt arbeid, jo mer trer den indirekte klassetilknytninga i bakgrunnen. Yrkesaktiviteten knytter kvinner direkte til den samfunnsmessige produksjonen. Økningen av den har skjedd i en periode preget av kvinnekamp og av tendenser til oppløsning av det livslange monogamiet som framtrepende livsform. Alt dette bringer kvinnene fram i samfunnet som sjølstendige klassemedlemmer.

Den «gamle» situasjonen er sjølsagt ennå ikke borte. Fortsatt er den kvinnelige yrkesaktiviteten lavere enn mennenes, og den utgjør for mange familier et tilskudd til økonomien. Men hovedsaken er at disse formene er på vikende front. Kvinnene blir uavhengige, «personlige» deltakere i klassestrukturen, og på sett og vis *utvider* dette klassesamfunnet: Ikke bare den mannlige, men også store deler av den kvinnelige halvdel av befolkningen, trer direkte inn i de samfunnsmessige forbindelsene som danner klassene. At dette vil bære med seg en ny politisk styrke for kvinnene er åpenbart.

4. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet

Den kvinnelige sysselsettinga er imidlertid svært ulik mennenes, såvel når det gjelder arbeidstid, lønn, og sammensetning på næringer og yrkesgrupper.

Den typiske industribedriften har mannlige arbeidere, lavere kvinnelig kontorpersonell, og mannlige mellomledere og sjefer. I bergverk og på plattformene i Nordsjøen finnes svært få kvinner, likeså i bygg og anlegg. Kvinnene utgjør en svært liten andel av sysselsettinga i vare- og persontransport. Det er relativt få kvinnelige sjølstendige næringsdrivende.

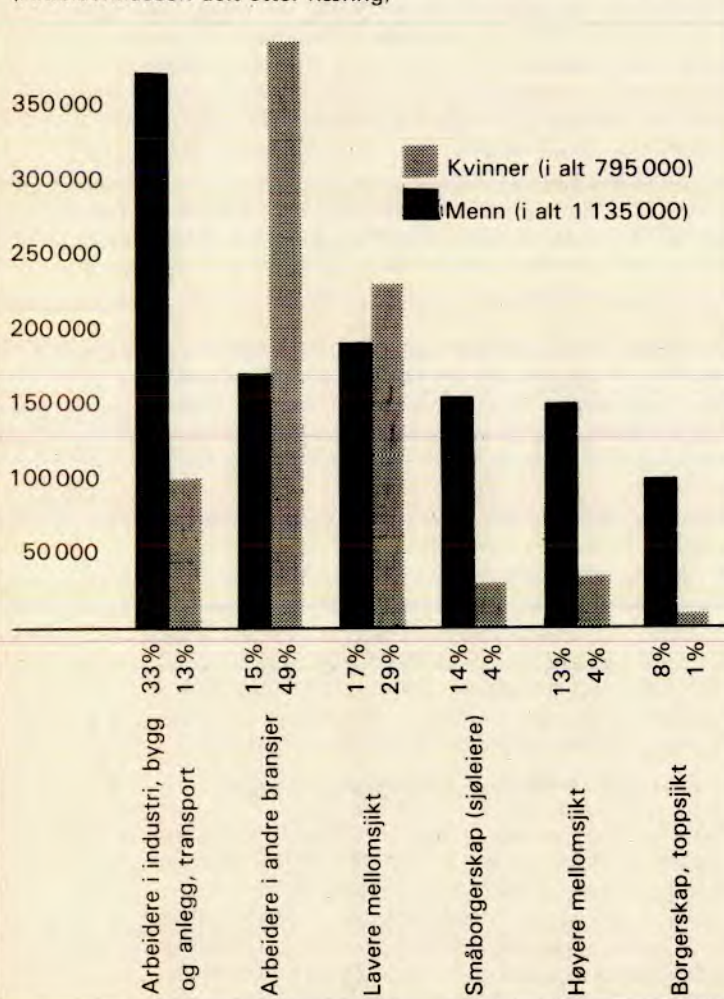
Derimot er kvinnene helt dominerende i alt pleie- og omsorgsarbeid (men ikke blant leger, tannleger og andre yrkesgrupper på slike nivåer). De utgjør 80 prosent

KLASSEANALYSE

eller mer av alle «lavere» kontorfunksjonærsjikt, av «vanlig» butikkpersonale, og av reingjøringspersonale.

Klassesammensetninga er derfor totalt ulik for de to kjønnene (når vi bare tar yrke i betraktning) slik det framgår av tabell 2. Blant mennene utgjør arbeiderne noe under halvparten, men disse arbeiderne utgjør til gjengjeld størstedelen av kjerneproletariatet. Den kvinnelige arbeiderklassen er nesten like stor som den mannlige (i 1980), men arbeidsplassene deres er i butikene, ved kontorene, bak skrankene og framfor alt i helse- og omsorgsarbeide.

TABELL 2 Klassesammensetninga av menn og kvinner i 1980 (Arbeiderklassen delt etter næring)

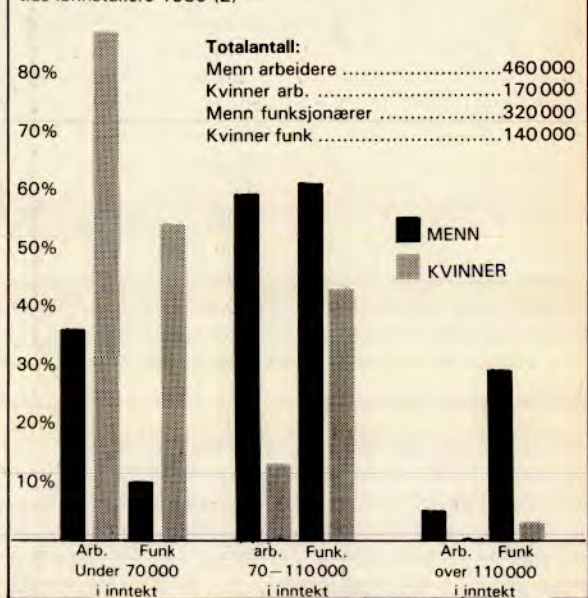

Vi kan si at den kvinnelige klassesammensetninga er mer proletær enn mennenes. Toppsjiktene, enten det er i det offentlige eller i bedriftene, består i all hovedsak av menn (sjøl om kvinneandelen også øker her). 8 prosent av bedriftslederne, og 19 prosent av ledelsen i

statsadministrasjonen var kvinner ifølge folketellinga 1980.

Innafor alle klasser og sjikt har kvinnene den laveste lønna. De kvinnelige industriarbeiderne tjener langt mindre enn de mannlige, fordi kvinneindustriene er typiske lavtlønnsindustrier. Tabell 3 gir inntrykk av denne kjønnsulikheten i lønninger. Sjøl høyere kvinnelige funksjonærer tjener ikke mer enn mange mannlige arbeidergrupper.

TABELL 3 Inntektsfordelingen blant mannlige og kvinnelige heltids lønntakere 1980 (2)

KILDE: Levekårsundersøkelsen

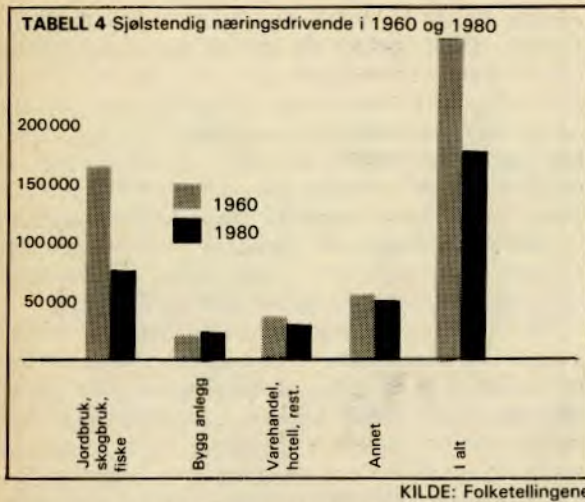
5. Småborgerskapet i primærnæringene sterkt redusert

Under kapitalismen er det en ufravikelig *tendens* til at småproduksjonen ruineres og utkonkurreres av de større enhetene. Småborgerskapet i «klassisk» forstand — de som eier egne produksjonsmidler og driver dem sjøl (eventuelt med et fåtall ansatte) — er blitt avgjørende desimert i de siste 20 åra. Men i denne perioden er det først og fremst småbrukere, bønder og sjølstandige fiskere det har gått utover (tabell 4).

I 1960 var 19 prosent av alle yrkesaktive sjølstandige næringsdrivende (23 prosent av de mannlige yrkesaktive). Den gangen utgjorde de altså en stor del av yrkesbefolkninga, mot nå, når andelen er knappe 9 prosent (14 prosent av de mannlige yrkesaktive, 5 prosent av de kvinnelige). Men det er først og fremst på landsbygda og i fisket at den småborgerlige virksomheten har mistet grunnlaget sitt. I andre næringer til sammen er antallet sjølstandige næringsdrivende nesten uendret siden 1960. Sjølstandige industridrivende har blitt færre, men det er også skapt nye sjølstandige virksomheter innen reklame, konsulentvirksomhet osv. Innafor han-

KLASSEANALYSE

TABELL 4 Sjølstendig næringsdrivende i 1960 og 1980

KILDE: Folketellingene

delen er det stor avgang (konkurser og nedlegginger), men samtidig mange nyetableringer slik at totaltallet holdes oppe. I byggebransjen øker antallet sjølstendige de siste 10 åra. Atakelig er det skatteforhold som ligger bak at mange registrerer seg som sjølstendige næringsdrivende. — Men samlet er altså det «klassiske» småborgerskapet kraftig redusert, og vil ha langt mindre politisk betydning i åra framover enn det har hatt.

6. De voksende mellomsjiktene

TABELL 5

Antallet i noen yrkesgrupper i 1970 og 1980

(Kilde: Folketellingene)

	1970	1980
Ingeniører, teknikere, sjukepleiere, fysioterapeuter, skoleledere, lektorer, lærere, barnehagelærere, sosialtjenestemenn/kvinner, regnskapssjefer, bankfunksjonærer	125 000	211 000
I prosent av alle sysselsatte	8,5%	10,3%

At ikke-proletariske lønnstakergrupper øker sterkt, er et velkjent faktum. (Tabell 5) I 1980 kan vi beregne at ca. 22 prosent av alle yrkesaktive faller inn blant lavere mellomsjikt, og 10 prosent blant høyere mellomsjikt. Over 600 000 yrkesaktive tilhører disse grupperingene i begynnelsen av 80-åra.

Men tesen om at den moderne kapitalisme blir et slags middelklassesamfunn, som tallmessig blir dominert av disse sjiktene, holder ikke. Det er ikke bare mellomsjiktene som vokser, men også arbeiderklassen (som vi så over) og de sjiktene som vi må regne som borgerskap (se nedenfor). Samtidig minsker altså det «klassiske» småborgerskapet. Dette fører til at de to hovedklassene — arbeiderklasse og borgerskap — ikke utgjør noen særlig mindre andel av yrkesbefolkningen

nå enn for 10 eller 20 år siden. Mellomsjiktene og småborgerskapet til sammen har i denne perioden stått for rundt 40 prosent av de yrkesaktive, og noen avgjørende endring av denne andelen har ikke skjedd til nå.

En teori har gått ut på at slike mellomsjikt proletariseres: Den største økningen av dem skal skje i de lavere

TABELL 6

Fordelingen av funksjonærer i ulike stillingsgrupper NAFs bedrifter, 1972 og 1982

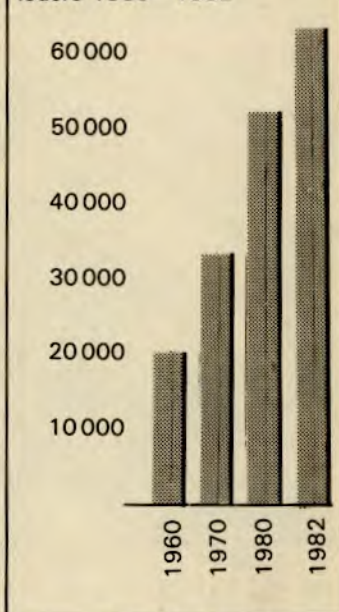
	1972	1982
1. Overingeniører, kontorfunksjonærer i ledende stilling, og liknende	12%	15%
2. Ledende arbeidsledere, funksjonærer med krevende, sjølstendig arbeid	28%	33%
3. «Vanlige» arbeidsledere, kvalifiserte funksjonærer	39%	33%
4. Rutinepreget funksjonærarbeid	22%	19%
Antall funksjonærer i alt = 100%	62 000	82 000

lag, og når det gjelder lønn og arbeidsforhold skal situasjonen deres skille seg mindre og mindre fra arbeidernes. Jeg har ikke anledning her til å ta opp dette problemet i stor bredde. Men proletariseringstenen tror jeg er ytterst tvilsom. Riktignok finnes det noen slike tendenser. Industriarbeiderlønningene har f.eks. økt sterkere i 70-åra enn lønningene for mange midlere statsansatte. Men samtidig skjer den største økningen blant mellomsjiktene heller «på toppen» enn «i bunn» i funksjonærhierarkiene. Tabell 6 viser dette for de funksjonærene som inngår i NAFs funksjonærstatistikk. Fra 1972 til 1982 økte antallet funksjonærer i NAFs bedrifter betydelig, uten at antallet sysselsatte i disse bedriftene steg noe særlig. Relativt flere av de ansatte blir altså funksjonærer, færre blir arbeidere i disse bedriftene. Som det framgår av tabellen, er funksjonærorganisasjonen som helhet i disse bedriftene blitt mer topptung. Lønnsmessig er disse funksjonærgruppene forsprang til industriarbeiderne omtrent av samme størrelse i -82 som i -72.

7. Toppsjiktene svulmer opp

Et mindre kjent trekk ved utviklinga er økningen av ulike slag toppsjikt — bedriftsledelse, høyere administrativt personell i det offentlige osv. Tabell 7 viser an-

TABELL 7 Antallet bedriftsledere 1960–1982

KILDE: folketellingene, arbeidsmarkedsstatistikk

KLASSEANALYSE

tallet folk som kaller seg bedriftsledere 1960–1982. Tallene forteller først og fremst om økninga i toppsjiktene i de privte bedriftene og i offentlig forretningsdrift (ledelsen i stats- og kommuneadministrasjon inngår ikke her).

Tendensen under kapitalismen er at antallet sjølsten-dige kapitalistiske foretak minsker (sjøl om den omvendte tendensen kan slå igjennom i oppgangstider). Men størrelsen på toppsjiktene reduseres ikke av den grunn. Tvert om — de ser ut til å øke. Sjøktet med høyere og ledende stillinger, privilegert posisjon og svært gode lønnsvilkår blåses opp. I slike sjikt finner de «absolutte» topplederne i bedrifter, stat og kommune, og de rene kapitaleierne, en sosial basis, grupperinger av nære medarbeidere og politiske allierte.

8. Stat og kommune som den største arbeidsgiveren

Rundt en halv million er i dag ansatt i offentlig eide virksomheter. *Hver fjerde sysselsatte har stat, fylkeskommune, kommune som arbeidsgiver.* I mange tilfeller vil imidlertid det offentlige som arbeidsgiver ikke

Hver fjerde sysselsatt har stat, fylkeskommune, kommune som arbeidsgiver. I mange tilfelle vil de offentlige ikke skille seg fra et hvilket som helst privatkapitalistisk foretak. De virksomheter som utelukkende finansieres gjennom bevilgninger fungerer noe annerledes. (Foto: Bernt Eide, Klassekampen)

atskille seg fra et hvilket som helst privatkapitalistisk foretak. Dette gjelder de statlige industriforetakene (Jernverket, Vinmonopolet osv.) og annen offentlig forretningsdrift, f.eks. de tre store offentlige kommunikasjonsselskapene Jernbanen, Postverket og Televerket (med rundt 60 000 ansatte til sammen). Her vil toppledelsen spille samme rolle som ansatte direktører i andre kapitalistiske foretak. De virksomhetene som utelukkende finansieres gjennom bevilgninger kan fungere noe annerledes — dette gjelder undervisning, helsevesen, offentlig administrasjon og Forsvaret.

Det vesentlige her er at staten (i praksis: den øverste politiske ledelsen) spiller en så avgjørende rolle for inntektene til en svær del av befolkningen. Dette gjelder såvel de rundt 500 000 ansatte i det offentlige, som mange hundre tusener pensjonister og trygdede, og svært mange av elevene og studentene (gjennom Statens Lånekasse). Den offentlige sektors størrelse og betydninga av de offentlige overføringene lager viktige rammer for hvordan konfliktene arter seg. Lønns- og interessekamp kanaliseres mot *ett* sentrum. Men samtidig oppfattes staten som en forvalter av fellesinteressene, som skal fordele «rettferdig» og som derfor har plikt til å avvise mange krav. Slik fungerer staten som en *avlast* for borgerskapet med basis i privatkapitalistiske foretak.

9. Framveksten av større grupper langvarig arbeidsledige

Arbeidsløsheten kom seinere til Norge enn til de fleste andre vestlige land under den nåværende krisa. Men nå tyder det meste på at gruppa langvarig arbeidsløse vil stige og nærme seg «europesk» nivå. Mange titusener kan komme til å falle ned i direkte fattigdom gjennom det store inntektsfallet som følger med arbeidsledighetstrygd og sosialstøtte over flere år. Betydelige grupper av ungdommer vil kanskje aldri bli etablert i arbeidslivet.

Klassebakgrunnen for de arbeidsløse (enten de har vært i arbeidslivet eller ikke) er først og fremst arbeiderklassen. Til nå har også de arbeidsløse i større grad blitt rekruttert fra den mannlige enn fra den kvinnelige delen av arbeiderklassen, fordi menn i større grad er sysselsatt i de kriserammete bransjene. Offentlig sysselsetting er mer stabil, og anslagsvis er nesten halvparten av kvinnene, men under en fjerdedel av mennene sysselsatt i offentlig eide virksomheter.

10. Betydninga av ikke-yrkesaktive grupper i klassestrukturen

Nær 250 000 av den norske befolkninga er 75 år eller mer. For resten av den voksne befolkninga går sammensetninga fram av tabell 8.

Befolkninga 16–74 år er altså grovt sett på 3 millioner — 2 millioner er i arbeidsyrker (som sysselsatte eller registrert arbeidsstyrke), 1 million er utafor. Ver-

ken klasseanalysen eller den strategiske analysen kan overse så mange. F.eks. har elevene og studentene spilt en viktig politisk rolle i 70-åra. De utgjør altså bortimot en kvart million — flere enn kjerneproletariatet i storindustrien. Vel halvparten av dem er jenter. Av 16-19-åringene var 100 000 i jobb, men nær 140 000 under utdanning i 1982.

TABELL 8

Befolkninga 16-74 år etter aktivitet i 1982

(Arbeidsmarkedsstatistikk 1982)

Sysselsatte og registrerte arbeidsløse	2 000 000
Hjemmearbeidende (95% kvinner)	410 000
Elever, studenter	225 000
Trygdede, pensjonister	300 000

Den nye klassestrukturen

— oppsummert

Den klassestrukturen samfunn som Norge vil bære med seg fram mot slutten av århundret er altså preget av disse ti tendensene. Framfor alt kan en merke seg den store arbeiderklassen, men det minskende kjerneproletariatet, og samtidig den stigende kvinnelige sysselsettinga som særlig konsentreres i underordna og underbetalte yrker. Økningen av mellomsjikt og toppsjikt er påtakelig, men samtidig er det klassiske småborgerskapet desimert. Karakteristikken «mellomlagssamfunn» er derfor knapt særlig treffende, fordi det store flertallet utgjøres av folk i arbeideryrker og yrkesgrupper nær dem. Noen «postindustrielle trekk» er tydelig i utviklinga. Men som helhet er klassestrukturen dominert av de to polene i det kapitalistiske samfunn: En brei og sammensatt arbeiderklasse og et borgerskap av kapitaleiere, ansatte direktører og ledere.

Likevel er det klart at de perspektivene Det kommunistiske manifestet tegner av klasseutviklinga ikke holder. En *polarisering* av samfunnet i to klart atskilte, fiendtlige leire, der skillelinjene mellom borgerskap og proletariat umiddelbart er synlige, er hva Manifestet forutsier (i agitatorisk form). Uten at samfunnet er blitt tallmessig dominert av noen «middelklasse», utgjør mellomsjiktene tross alt et bredt «belte» mellom hovedklassene. Klassene i dagens kapitalisme viser seg «på overflaten» som mange ulike typer grupperinger.

Det viktigste problemet for klasseanalysen har ofte vært framstilt som spørsmålet om *grenser*: Hvor går den «nøyaktige» grensen mellom arbeiderklasse og lavere mellomsjikt? Tilhører byråsjefen, rektoren og salgssjefen det høyere mellomsjikt eller er de del av

Det kommunistiske manifest's perspektiver på polariseringa av samfunnet — i to klart adskilte klasser holder ikke. Klassestrukturen er i dag preget av for så vidt store grupper som plasserer seg i «mellomgrupper». Disse mellomgruppene utgjør overganger mellom yrkesgrupper vi lettere kan plassere.

Artikkelforfatteren mener at trass i disse «moderne» utviklingstrekk som gjør at deler av arbeiderklassen i storindustrien mangler den situasjonen og de omgivelsene som peker dem ut som ledende revolusjonær kraft, er fortsatt den største delen av industrien preget av de allmenne dragene ved industriproletariatet. Industriproletariatet peker seg fortsatt ut som ledende. (Foto: Bernt Eide, Klassekampen)

borgerskapet? Aktualiteten av dette «grense»-spørsmålet reflekterer det differensierte klassebildet som framtrer i dag, der klassestrukturen er preget av at grupper av ikke ubetydelig størrelse utgjør en slags overganger mellom de gruppene som mer utvetydig kan plasseres i en bestemt klasse.

Den «moderne» klassestrukturen gjør at en rekke strategiske spørsmål må bli reist. Kan en revolusjonær bevegelse vinne fram i et slikt samfunn? I prinsippet ja, men spørsmålet er sjølsagt videre: Under hvilke betingelser? Et annet viktig strategisk spørsmål er hvilke former proletariatets diktatur kan ta med denne klasse-sammensetninga.

Her vil jeg ta opp spørsmålet om den nye klassestrukturen må føre til noen ny forståelse av den ledende revolusjonære klassen.

Industriproletariatet som fortropp

Tradisjonelt har et nøkkelledd i den revolusjonære strategien vært de (manuelle) arbeiderne i storindustrien og på andre store kapitalistiske arbeidsplasser (f.eks. i bygge- og anleggsbransjen, og i transport). Argumentene for dette har ulike aspekter, som utfyller og støtter opp under hverandre. Arbeiderne i de kapitalistiske produktive storforetakene er mange, de utgjør en betydelig del av befolkningen, og antallet deres har vært økende — dels på grunn av at kapitalismen ekspanderer, dels fordi sentraliseringa og konsentrasjonen av kapitalen skaper stadig større arbeidsplasser. Antallet deres, og det at de arbeider så å si «i hjertet» av den kapitalistiske produksjonen, gir dem store maktmuligheter. Mesteparten av samfunnets materielle grunnlag skapes av arbeiderne i de kapitalistiske foretakene. De har en nøkkelstilling, fordi den produksjonen de står for er samfunnets mest avanserte, og et nytt samfunn må først og fremst bygge på denne framskredne storproduksjonen.

Samtidig er proletariatet i storforetakene lettere å or-

ganisere. Den kapitalistiske organiseringa av arbeidet samler mange arbeidere til produktivt samarbeid. Den «lærer» arbeiderne effektiviteten av disiplin og samordnet innsats. Den tvinger fram en egenorganisering av arbeiderne, som overalt vil drives til å danne sammenslutninger med formålet å forsvare og fremme sine umiddelbare interesser.

Den objektive situasjonen til arbeiderne i storindustrien gjør de også allment lettere mottakelige for sosialistiske og revolusjonære ideer. De utsettes for undertrykking for å øke produktiviteten, samtidig som lønna holdes nede. De kan knapt unngå å erkjenne arbeiderfiendtligheten til de som eier og kontrollerer produksjonsmidlene, og de er nødt til å se en motstander i kapitaleierne og bedriftsledelsen. De opplever at den produksjonen de står bak, fører til velstand og rikdommer hos utbytterne. Deres egne levevilkår er knappe, mens arbeidsforholdene er harde og dårlige, og jobben deres usikker straks konjunktorene svikter. Den felles situasjonen de ser arbeiderne er i, foster solidaritet og en kollektiv innstilling. Tanken om en sosialistisk samfunnsordning, der kapitaleierne er fjerna og storproduksjonen drives organisert og planmessig under ledelse av arbeiderklassen, er derfor en erkjennelse som «lett» kan vokse fram.

Omtrent slik peker teorien på proletariatet i storforetakene som den ledende klassen. Bare den er sterk nok til å gå i spissen for å styrte borgerskapet, og bare den har en stilling i den samfunnsmessige produksjonen som den sosialistiske økonomien kan bygge på. De andre delene av arbeiderklassen kan ikke utgjøre samme sjølstendige revolusjonære kraften. Denne teorien er også langt på vei *bekrefta* gjennom historien. I knapt noe land er det skapt noen sterk sosialistisk bevegelse uten at proletariatet i storindustrien har slutta opp om den, og omvendt er det nettopp disse delene av arbeiderklassen som har vært drivende krefter i å skape sosialistiske og kommunistiske partier.

Det allmenne og det særegne

Men situasjonen for proletariatet i storindustrien (og lignende kapitalistiske foretak) er over beskrevet generelt. Vi er nødt til å analysere konkret om utviklingstrekk i dag opphever den allmenne teorien.

Når en ser på de ti utviklingstendensene jeg skisserte, er det åpenbart at flere av dem har innvirkning på den sentrale politiske rollen til det tradisjonelle industriproletariatet. Det er av betydning at industriproletariatet minsker absolutt, at det ikke lenger er en voksende klasse. I endel bransjer endrer industriorganiseringen seg. Funksjonærantallet øker. Som gjennomsnitt utgjorde arbeiderne ca. 70 prosent av alle sysselsatte i industrien i 1981, men i enkelte bedrifter er funksjonærene faktisk i ferd med å bli flere enn arbeiderne. Rasjonalisering og automatisering gjør at antallet arbeidere på enkelte avdelinger reduseres sterkt. Den arbeiderorganiseringen som så å si dukker «naturlig» opp

KLASSEANALYSE

av den kapitalistiske organiseringa av produksjonen, blir dermed ikke så sjølsagt som før. Endel industriarbeid får etter hvert preg av kontrollørens rolle overfor mer eller mindre automatiserte prosesser, slik at den manuelle produksjonsaktiviteten faller bort. Innafor visse bransjer skaper gode lønnsforhold et arbeideraristokrati som helt klart har mye mer enn «sine lenker» å miste.

Industriproletariatet peker seg fortsatt ut som ledende

Disse «moderne» utviklingstrekkene gjør at *deler av arbeiderklassen* i storindustrien «mangler» den situasjonen og de omgivelsene som peker dem ut som ledende revolusjonær kraft. I deler av industrien er ikke klassekamp eller sosialisme noen mer «naturlig» ideologi for arbeiderne enn for mange funksjonærgrupper og mellomsjikt. Utviklinga innen industrien gjør det vanskeligere å organisere noen deler av industriproletariatet som revolusjonær forropp. Videre fører den reduserte andelen som det tradisjonelle kjerneproletariatet utgjør til større vansker med å lede de andre delene av klassen.

Men det er knapt noen grunn til å overdrive slike utviklingstrekk. Den *største* delen av industrien er *fortsatt preget av de allmenne dragene ved industriproletariatet*. Kampene i Tyssedal, Sulitjelma og andre steder, og aksjonen «Ja til arbeid» vitner om den organisasjonsevnen og kampkraften som det «tradisjonelle» kjerneproletariatet besitter.

Det er her viktig å understreke at den ledende rollen riktignok har noe å gjøre med antall, men avgjøres på ingen måte av det. Sjøl om industriproletariatet, som i dag utgjør anslagsvis 20 prosent av arbeiderne i alt, reduseres til 10 prosent av klassen, betyr ikke det at mulighetene til å være forropp faller bort. *Det er evnen til å utløse store kamper, og en konsekvent og resolutt klassekamplinje overfor borgerskapet*, som avgjør om en del av klassen kan være hele klassens leder.

Min konklusjon er altså at det *ikke* har skjedd noen avgjørende endring av klassestrukturen slik at arbeiderne i de kapitalistiske storforetakene (først og fremst i industrien) ikke lenger er klassens spydodd.

Et motsatt synspunkt ville være å peke på de kvinnelige arbeiderne. De er nær likeså mange som mannlige arbeidere (sjøl om tilknytninga til jobben og avhengigheten av den er svakere på grunn av deltidsarbeidet). Mens de mannlige arbeiderne utgjør den store underordna «massen» innafor det meste av industrien, (inkl. olje og bergverk), hele bygg og anlegg og det meste av vare- og persontransporten, utgjør kvinnene de mest underordna sjiktene i «kvinne»-industriene (tekstil f.eks.), i handelen, i alt omsorgs- og pleiearbeid, kontor- og skrankearbeid, og i det meste av reingjøring. Kvinnene er dessuten særlig underbetalt, og jevnt over med mindre muligheter til avansement enn

mennene. Dette gjør at protester mot lønns- og arbeidsforhold helt sikkert vil utvikle seg, og underbeta-linga kan føre til større grad av kollektiv innstilling og kamp mot ulikhetene.

Men at de kvinnelige arbeiderne *som helhet* kan utvikle seg til den ledende delen av arbeiderklassen, er likevel ikke sannsynlig. I kraft av sin stilling i produksjonen tilhører endel av de kvinnelige arbeiderne (særlig: de kvinnelige industriarbeiderne) kjerneproletariatet. Men de kvinnelige arbeiderne for øvrig har mange trekk ved situasjonen sin som hemmer den politiske kampen. Deltidsarbeidet gjør dem vanskeligere å organisere. Den samme effekten har det at de i større grad jobber på småbedrifter.

Noen sluttord

Arbeiderklassen i den nye klassestrukturen er tallrik og utgjør omtrent samme andel av yrkesbefolkninga nå som før. Kampen for å avskaffe kapitalismen er knytta sammen med å reise kampkrafta og enheten i denne klassen. Men arbeiderklassen er i dag — som vi har sett — bredt sammensatt. Den er nesten todelt i kjønns-sammensetning, og den finnes spredt utover næringene og bransjene. Dette peker på at Manifestets idé om at kapitalismen *organiserer* arbeiderklassen, fordi en større og større del av den konsentreres i storbedriftene, ikke er noen treffende analyse for oss i dag. Det finnes *desorganiserende trekk* i utviklinga innen storindustrien, og i enda større grad blir klassen desorganisert gjennom spredningen på ulike arbeidsplasser osv. I siste instans blir derfor enheten og kampkrafta til klassen et resultat av erfaringer og politiske kamper. I den nye klassestrukturen er nødvendigheten av en politisk ledelse — *et parti* — kan hende større enn i tidligere faser av kapitalismen. Klassens enhet og kampkraft må være et resultat av en politisk kamp for å hindre at den objektive oppsplittinga i lønn, arbeidsforhold, bransjetilknytning osv. leder til en tilsvarende politisk oppsplitting.

NOTER

1. Alle tall i denne artikkelen er avrundet. Hovedkilden er Folketellingene, men også Arbeidsmarkedsstatistikkene, Levekårsundersøkelsene, Industristatistikken og andre kilder har vært brukt. Beregningene er anslagsvis, og gjør ikke krav på å være eksakte. Andre beregninger vil kanskje gi noen andre resultater, men avvikene vil neppe være av politisk betydning.

2. I denne tabellen er «arbeidere» det Statistisk Sentralbyrå kaller ufaglærte og faglærte arbeidere, og lavere funksjonærer. «Funksjonærer» er alle andre ansatte, dvs. såvel mellom- som toppsjikt. Tallene i tabellen er beregnet bare ut fra de som i Levekårsundersøkelsen oppgir å arbeide mer enn 34 timer i uka. Antallet heltids lønnsstakere i alt (nederste linje) er beregnet fra Folketellinga 1980 og Arbeidsmarkedsstatistikk 1982.

KLASSEANALYSE

KLASSENE I LANDBRUKET

Av Helge Christie

Storbønder eller rikbønder er kapitalister som lever av utbytting. Enten leid arbeidskraft, eller innkasserer differensialrente pga. stordriftsfordeler, eller lever på grunnrente ved ekspropriasjon, grustak, fiske, jakt, hytter osv. Økt med 2000, utgjør 8000 (6%).

Landarbeiderne er lønnsarbeidere, særlig fjørøkere og skogsarbeidere, som selger arbeidskrafta si til bonden. Pga. stortingsvedtaket i 1976 om ei ordning med jordbruksavløser, økte landarbeiderne med 6000 til 27 000.

Deltidsbøndene har så små bruk at de må ha ekstrajobb for å klare seg. Bruket er gjerne under 0,8 årsverk, mannen eier det og jobber utafor, mens kona sørger for daglig drift. Slike bruk blir nedlagt,

men brukerne er vanskelige å fagorganisere. Staten har foreslått at «hobbybønder» ikke bør få statsstøtte. Mange er arbeiderbønder, andre er fiskerbønder, sjukepleierbønder osv. Deltidskornbønder med over 300 dekar og herredsagronomer med gard som spekulasjonsobjekt hører ikke hjemme her, men tilsvarende mellomstore brukere. Arbeiderbøndene holdt seg konstant på 70 000 og utgjør 56 prosent. **Småbøndene** driver små familiebruk som gjør dem i stand til å dekke behovet til familien sin og bruket sitt. De har ene- eller hovedinntekt fra bruket, klarer å livberge familien på en knapp inntekt og har nok til et dårlig vedlikehold av garden. Blir hardt utbytta, lever på grensa til nedlegging, er på utkikk etter ekstraintekt, tvilsomt om ungene vil overta ved generasjonsskiftet. I husdyrproduksjonen er det gjerne

garder omkring 0,7 — 1,3 årsverk. Ble redusert med 28 000 til 31 000 og utgjør 25 prosent. Det må tolkes slik at mange småbønder blir tvunget til å skaffe seg ekstraintekter og blir deltidsbruk og fyller opp etter deltidsbrukene som legges ned.

Mellomstore bønder driver bruk som ikke bare kaster av seg nok til et beskjedent underhold for familien og et reint minimum for å holde garden, men som også produserer et visst overskudd som kan bli forvandla til kapital i hvert fall i gode år. Mellombøndenes kapitaloppheving skyldes i hovedsak ikke utbytting av forbrukerne gjennom grunnrente, enten det er fra utleie eller stordriftsfordeler, men investeringene bygger på sjølutbytting. Blant husdyrprodusentene er det gjerne bruk mellom 1,3 og 2,5 årsverk. Under 2 årsverk er lave-

re mellombønder, over 2 årsverk er store mellombønder. Ble redusert med 1000 til 17 000 og utgjør 13 prosent.

Utbyggingsbruk er ingen egen klasse, men oftest deltidsbruk eller småbønder som tar opp lån og utvider, og er på veg til å bli mellombonde med 1—2 årsverk. Rammes hardt av lønnsnedslag og produksjonskvoter og presses til å drive ekstrem sjølpining og sjølutbytting, med arbeidsinnsats opp mot 2 årsverk pr. person o.l.

Bondepampene er de som har hele eller deler av levebrødet sitt fra bondeorganisasjonene. Innen Bondelaget, Skogeierforbundet og de økonomiske samvirkeorganisasjonene er det et omfattende tillitsmannssjikt. Noen organisasjonsfolk, andre byråkratkapitalister. Bondearistokraterne fordeler seg på borgerskapet og småborgerskapet.

DEN NYE KLASSEN

*(et bidrag til analysen av
de intellektuelle)*

Et av de viktigste og teoretisk mest utfordrende spørsmålene innfor klasseanalysen i dag er dette: Hvor går grensene for proletariatet i et moderne kapitalistisk industri- og utdanningssamfunn, der om lag 80 prosent av yrkesbefolkninga er lønnsarbeidere. Svaret kan vi bare finne ved å analysere de nye og store gruppene av intellektuelle, populært kalt «mellomlag». Er dette nye grupper som — i all hovedsak — representerer en enorm vekst og utvidelse av proletariatet? Eller dreier deg seg om framveksten av en ny klasse, et «kulturelt borgerskap» med særlig sterk basis i den voksende statssektoren? Eller om et sosialt sjikt som sprer seg på *alle* klasser i samfunnet?

Av Sigurd Allern

Spørsmålene er mange og svarene likeså. Jeg skal komme inn på noen av punktene i debatten og gi min egen bedømming. Konklusjonene er foreløpige og argumentasjonen uferdig. Men problemstillingene vil forhåpentligvis egge til både undersøkelser og diskusjon.

Først noen ord om selve begrepet intellektuell. Sjøl om skillet mellom åndsarbeid og kroppsarbeid uttrykker en av de store arbeidsdelingene i historia, så er det ikke mulig å snakke om intellektuelle og «ikke-intellektuelle». Den siste kategorien finnes ikke; alt yrkesarbeid og menneskelig virksomhet krever også en eller annen intellektuell virksomhet.

Med Gramsci kan vi si at alle mennesker er intellektuelle; men alle mennesker fungerer ikke som in-

KLASSEANALYSE

telletuelle i samfunnet. (1) Og med intellektuelle som sosialt sjikt sikter vi altså her til de som knytter hoveddelen av sin yrkesmessige virksomhet til en eller annen form for «åndsarbeid», da i aller videste betydning.

Dette inkluderer ikke bare de klassiske intellektuelle, fra filosofen, forfatteren, presten og legen til vitenskapsmannen og administratoren. Her finner vi hele den tekniske intelligentsiaen, stats-konsulentene, organisasjonslederne, lærerne, journalistene og kunstnerne.

Følgelig er de intellektuelle på alle vis et svært differensiert sjikt. Det kan skilles mellom skapende vitenskapelig arbeid og kunstnerisk virksomhet som ett ytterpunkt og enklere formidling av eksisterende kunnskap og ideologi som et annet. Det finnes intellektuelle med høy posisjon og stor makt, og intellektuelle uten noen av delene. Alle klasser utvikler intellektuelle eller hyrer intellektuelle.

Den teknologiske revolusjonen og utdanningseksplosjonen har økt antallet intellektuelle betydelig. Samtidig har skillet mellom slike yrkeskategorier og svært mange «praktiske» yrker blitt mindre. Ikke bare er skolen 9-årig og artium vanlig. Men også innfor mange fagskoler og yrkeslinjer er kravene til kunnskaper i matematikk, fysikk, språk osv. større enn mang en tradisjonell intellektuell med universitetsskolen har peil på. Følgelig finnes det overgangsformer og grupper med en tvetydig klassemessig stilling.

Ser vi på historia finner vi at de store samfunnsmessige arbeidsdelingene spaltet samfunnet i klasser. Utbyttinga i slavesamfunnet ga også et økonomisk grunnlag for skillet mellom åndens og handas arbeid; oldti-

das prester og filosofer ble de første eksempler på intellektuelle som et eget sosialt sjikt.

Men skillet åndsarbeid/kroppsarbeid er i seg sjøl ikke identisk med et klasseskille. Industrielle og teknologiske revolusjoner har ført med seg masseproduksjon av intellektuelle, revet ned et veld yrkesskiller, innført ny sosial differensiering — og klassesdanning.

Mao og «hud-teorien»

Mao har laget et godt bilde på de intellektuelles situasjon i Kina: «*Når huden er borte, hva kan da håret feste seg i?*» I det gamle Kina festa håret (de intellektuelle) seg til fem «huder» som de var avhengig av for å ha noe å leve av; eiendommene til imperialismen, byråkratkapitalistene, føydalklassen, nasjonalkapitalistene og til bøndernes/småprodusentenes eiendom.

I 1957 oppsummerer han at «*disse fem hudene eksisterer ikke mer, men de har ei lang innvirkning på 'håret', på kapitalistene og de intellektuelle.*» (2)

Den nye 'huden' er i Kina den offentlige eiendommen til proletariatet. Det er bønderne og arbeiderne som nå sørger for at de intellektuelle har noe å leve av. Men ideologisk og politisk må de sistnevnte vinnes for arbeiderklassen og sosialismen. Samtidig må Folkets Kina utdanne nye kadre med teoretisk kunnskap og tekniske ferdigheter:

«*For å bygge sosialismen må arbeiderklassen ha sin egen hær av tekniske kadre og professorer, lærere, vitenskapsmenn, journalister, skribenter, kunstnere og marxistiske teoretikere.*» (3)

Allerede i 1950 ble det i samband med jordreformen utgitt retningslinjer for klasseanalysen på landsbygda som slo fast at «*intelligentsiaen ikke skal betraktes som en klasse for seg sjøl.*» (4) Alle intellektuelle som er ansatt av staten og kooperativene er å betrakte som åndsarbeidere og en del av arbeiderklassen. Chou En-lai oppsummerte i 1956 at flertallet av de intellektuelle har «*blitt en del av arbeiderklassen.*» (5)

Sånn sett har Dongs analyser i åttiåra solid bakgrunn i femtiåras konklusjoner. Men to sentrale innvendinger kan da reises. Den ene er kulturrevolusjonens anklage (jeg tenker ikke da på ultra-venstres svada om den 9. stinkende kategori) om at den politiske fostringa av sosialistiske «tjen-folket»-intellektuelle var kommet til kort. Ingen sosio-økonomisk klassifisering opphever behovet for også å bedømme de intellektuelles politiske funksjon.

Den andre innvendinga er at også Maos analyse fra slutten av femtiåra, med deres store vekt på de intellektuelles klassestandpunkt, undervurderer de objektive konsekvensene av arbeidsdelinga i et sosialistisk land med tilbakeliggende produktivkrefter. Kina var (og er fortsatt tross stor økonomisk framgang) et land der skillet mellom åndsarbeid og kroppsarbeid er djupt. Og der de intellektuelle (forsterket av historiske tradisjoner) samfunnsmessig er et privilegert sjikt, sjøl

Gramsci: Hver sosial gruppe, som vokser fram på grunnlag av en vesentlig funksjon i den økonomiske produksjonens verden skaper felles en eller flere klasser av intellektuelle.

Mao: For å bygge sosialismen må arbeiderklassen ha sin egen hær av tekniske kadre og professorer, lærere, vitenskapsmenn, journalister, skribenter, kunstnere og marxistiske teoretikere.

KLASSEANALYSE

om lønna ofte er lav. Privilegiene dreier seg både om innflytelse, kommunikasjonsmuligheter, status og ikke minst friheten fra bondemassenes fysiske slit.

En ting er problemet med intellektuelle fra den gamle tida som står med ett bein i fortidas ideologi og ett i sosialismen. Men en annen historisk mulighet er at de intellektuelle som er fostret under sosialismen samtidig objektivt kan fungere som en av kimene til en ny byråkratisk herskerklasse.

Det er ei viktig problemstilling, sjøl om de mulige svarene ikke er denne artikkelens skål.

Kapitalismens intellektuelle

Tilbake til kapitalismens intellektuelle. Også her er for såvidt Maos «hud»-bilde illustrerende, bl.a. fordi det inviterer til flere nyanser enn en konvensjonell forenkling som «de småborgerlig intellektuelle». Gramsci har uttrykt det samme, men med andre ord:

«Hver sosial gruppe, som vokser fram på grunnlag av en vesentlig funksjon i den økonomiske produksjonens verden, skaper felles, organisk, en eller flere klasser av intellektuelle, som gir den homogenitet og bevissthet om deres egen funksjon ikke bare på det økonomiske området, uten også på det sosiale og politiske.» (6)

I en viss grad er denne teorien blitt akseptert — og i alle fall er de konkrete eksemplene velkjent; Borgerskapet disponerer sine professorer (som Preben Munthe), mediafolk (som Tron Gerhardsen), advokater (som Bjørn Eidem) og profesjonelle politikere (som Willoch). På samme vis som det er mulig å finne intellektuelle sjikt knyttet til det liberale småborgerskapet, landbruksmonopolet, statsmonopolene og den sosialdemokratiske byråkratkapitalen. Her finner vi bl.a. det ledende sjiktet av politikere og pamper som Tron Øgrim, i tråd med russernes klassifikasjonssystem for eliten, har kalt nomenklaturen.

De borgerlige intellektuelle kan inndeles i ulike typer. Noen er «født inn i» den herskende klassen gjennom arv og eiendom; utdannelsen er her bare et supplement til klassestatusen. Andre er rekruttert til ledende posisjoner, som f.eks. som ansatte toppledere, pga. fagkunnskap og organisasjonserfaring. Når sivilingeniøren blir direktør får han stor makt og høy lønn, samtidig som han fortsatt kan sparkes hvis eierne blir misfornøyd. Men hvis inntekten er stor nok kan han investere deler av den som kapital, dvs. til utbytting av fremmed arbeid.

Nettopp fordi store deler av borgerskapet sjøl er uøndvendig i produksjonen og administrasjonen, er det innebygd en motsetning mellom kapitalen og det profesjonelle ansatte ledersjiktet i næringsliv og stat. Høyre-regjeringas vekt på kommandittselskaper og skattefrie aksjegevinster har ikke bare ei skattemessig side; slike tiltak betyr også at sparepenger investeres, noe som

knytter mange slags typer mellomsjikt tettere til borgerskapet.

Endelig finnes det borgerlige intellektuelle som ut ifra reint objektive kriterier hører hjemme i det jeg vil kalle funksjonærsmåborgerskapet, men som politisk fungerer som borgerskapets betrodde politikere og journalister.

Proletariske intellektuelle

Men om det i AKP(m-l) har vært en utbredt oppfatning at de intellektuelle fordeler seg på flere klasser (og sjøl ikke er en egen klasse), så har det hele tida vært et underforstått unntak; de intellektuelle tilhører aldri proletariatet. Som ethvert annet dogme fører dette til ideologiske skylapper, til en slags ortodoks puritanisme på ur-proletariatets vegne; utvann det ikke med nye mellomlag!

Hovedsaka er her vurderinga av de store yrkesgruppene av ansatte fagfolk og funksjonærer som mht. lønnsnivå deler vilkår med industriarbeiderne. Om det i seinere avsnitt.

Men først noen ord om proletariske intellektuelle i en mer politisk betydning av ordet. Finnes det eksempler på intellektuelle som har gitt arbeiderklassen, med Gramscis ord, bevissthet om dens økonomiske, sosiale og politiske stilling? Utvilsomt, og Marx og Engels er sjøl de første lysende eksempler. Samtidig var de begge, når en strengt økonomisk-sosial synsvinkel legges til grunn, borgerlige intellektuelle, Engels attpåtil fabrikkier.

Her er det arbeidsdelinga i samfunnet som slår igjen. Bare intellektuelle som brøt politisk med sin «egen» klasse hadde muligheter til å gjennomføre økonomiske, historiske og filosofiske studier til å utvikle sosialismen som vitenskap. Marxismen, den revolusjonære teorien, kunne ikke utvikles spontant, som en rein avspeiling av klassekampen i den enkelte fabrikk.

Uten teoretisk arbeid vil arbeiderklassen ikke kunne utvikle revolusjonær klassebevissthet. Men historisk har både høyere allmennutdanning og kortere arbeidstid i stadig mindre grad gjort dette til de «sosialistiske intellektuelles» monopol. Også blant funksjonærsmåborgerskapets intellektuelle vil revolusjonære sosialistiske og kommunistiske ideer vinne innpass. Men subjektiv politisk bevissthet endrer ikke deres klasse-tilhørighet. Statskonsulenten, universitetslektoren eller overingeniøren er *som intellektuelle under kapitalismen* i en klassemessig mellomstilling. Deres «hud» er staten og kapitalen. Deres klassemessige stilling endres ikke, sjøl om de bruker fritida (evt. litt av arbeidstida med!) til å agitere og organisere for den sosialistiske revolusjonen.

En proletarisk intellektuell (i en klassemessig forstand) må ha som samfunnsmessig hovedbeskjeftigelse å drive organisasjons-, propaganda- eller teoriarbeid

KLASSEANALYSE

for arbeiderklassen. Her kan vi differensiere mellom flere typer, men de vil normalt ha til felles at oppdragsgiveren («huden») er en politisk eller faglig arbeiderklasseorganisasjon.

Innledningsvis et uvant eksempel: Fagforeningsintellektuelle! Finnes det? Analyser spørsmålet konkret; Fagforeninger og klubber og forbund velger tillitsmenn som etter hvert utvikles og fostres til å bli profesjonelle forhandlere og organisatorer. Ved større bedrifter jobber hovedtillitsmenn og kanskje flere i klubbstyret på heltid. De blir et eget sjikt av organisatorer — intellektuelle — innafor arbeiderklassen.

Første fase er altså at fagbevegelsen trener opp sine egne arbeiderintellektuelle. Men spesialiseringa og arbeidsdelinga setter dem også nærmere i forbindelse med andre klasser. Karrieremulighetene blir større. Borgerskapet vil bevisst forsøke å kjøpe opp dyktige folk. Høyresosialdemokratiets toppbyråkrater tilbyr pampeposisjoner mot politisk lojalitet.

Akkurat den samme prosessen kan foregå innafor arbeiderpartiene. Klassesmessig vil rekrutteringa av profesjonelle tillitsmenn (yrkesrevolusjonære), journalister i arbeideraviser osv. ha to hovedkilder; arbeidere med organisatorisk/ teoretisk kunnskap og revolusjonære intellektuelle med objektiv basis i funksjonærsmåborgerskapet/mellomsjikt. Skifter de første klasse, når de går over fra en vanlig arbeider- eller lave- funksjonærjobb og blir arbeiderpolitikere på heltid?

(Som når industriarbeideren og klubbformannen blir formann i AKP(m-l)s faglige utvalg?) Etter min mening nei. Et annet standpunkt forutsetter at proletariatet er den eneste klassen som pr. definisjon ikke har eller kan ha egne politikere og intellektuelle.

Samtidig er også heltidsrevolusjonære fra arbeiderklassen skilt fra produksjonen, også det avspeiler motsetninga mellom åndsarbeid og kroppsarbeid. De vil vinne kunnskap og erfaring som også kan utnyttes privat, til en annen type karriere. Historia er full av eksempler og sosialdemokratiet har gjort den politiske klatringa til et spesialisert system. Men

muligheten av dette endrer i seg sjøl ikke klassetilhørigheten.

Til slutt en annen kategori; intellektuelle som rekrutteres til arbeiderorganisasjonene, men som opprinnelig er en del av det intellektuelle småborgerskapet. Skifter de klasse? Mht. politisk funksjon er de (i det minste; burde de være!) proletariske intellektuelle. Men objektivt sørger klasseforhold og arbeidsdeling ellers i samfunnet for at de samtidig beholder «ett bein» (ikke minst en overgangs- og retrettmulighet) i «mellom-

For ei helhetlig klasseanalyse er hovedspørsmålet vurderinga av de store funksjonærgruppene som har høyere utdanning.

лага». Altså en tvetydig stilling som bryter med «reine» klassegrenser.

Et konkret eksempel anskueliggjør problemstillinga: En overgang fra Klassekampens redaksjon til f.eks. Dagbladets politiske avdeling eller Aftenpostens næringslivssider dreier seg om mer enn et jobbskifte og lønnsopprykk innafor samme laug. Det illustrerer at politisk intellektuelle også må analyseres ut ifra politisk funksjon, ikke bare ut ifra sosio-økonomiske kjenetegn. En ideologi om at «alle intellektuelle tilhører småborgerskapet» lukker nettopp øynene for dette.

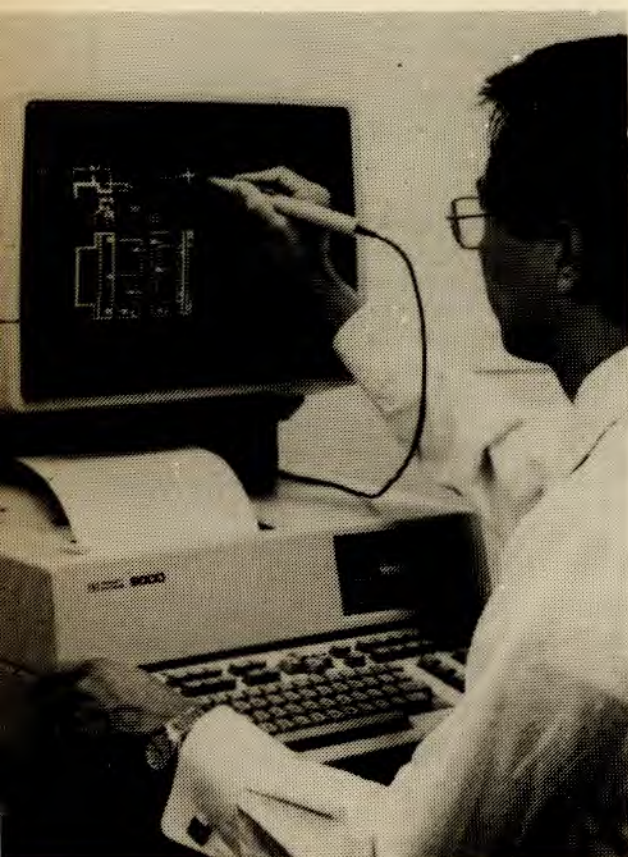
En presisering. I denne artikkelen har jeg begrenset vurderinga til de intellektuelle som sosialt sjikt. Som nevnt før har den teknologiske utviklinga «intellektualisert» mange andre typer arbeid. I tillegg kommer det intellektuelle arbeidet mange i arbeiderklassen driver på fritida, f.eks. som organisatorer, studieledere, artikkelforfattere m.m.

Marx om «de nye gruppene»

Men vurderinga av de reint politisk intellektuelle er likevel bare ei side av saka, og kvantitativt et høyst marginalt spørsmål. For ei mer helhetlig klasseanalyse

KLASSEANALYSE

er hovedspørsmålet vurderinga av de store funksjonærgruppene som har høyere utdanning, som driver med i hovedsak intellektuelt arbeid og som samtidig er aktivt engasjert i tradisjonell fagforeningskamp.

For noen er saka enkel. Alt dette er småborgerskap, «arbeiderklassen har 7-9 års skolegang og har et kroppsykke». (7) En som teoretisk har forfektet et beslektet standpunkt er sosiologen Nicos Poulantzas. I hans arbeid om klassene i dagens kapitalistiske samfunn, tenderer han attpåtil til å innskrenke proletariatet til de *produktive* arbeiderne, dvs. de som direkte produserer merverdi:

«Lønnstakere i handel, reklame, markedsføring, regnskapsføring, bankarbeid og forsikring, produserer ikke merverdi og utgjør ikke en del av arbeiderklassen (produktivt arbeid)» (8)

Slutninga holder ikke. Rett nok er det mange typer lønnsarbeid som bare er med på å realisere — ikke produsere — merverdi. Men lønna står ikke i noe nødvendig forhold til den profittmengden han eller hun hjelper til med å realisere. Og for denne typen arbeid er det også snakk om en historisk utvikling. Med Marx:

«Den egentlige kommersielle arbeideren tilhører den bedre betalte klassen av lønnsarbeidere, arbeidet er kvalifisert og står over gjennomsnittsarbeidet. Men un-

der den kapitalistiske produksjonsmåtenes utvikling har lønna en tendens til å falle t.o.m. i forhold til gjennomsnittsarbeidet. I første rekke gjennom arbeidsdeling innom kontoret.» (9)

Marx peker også på at høyere allmennutdanning øker rekrutteringsmulighetene til denne typen arbeid fra klasser som tidligere var utelukket. Tilstrømninga og konkurransen økes. Verdien av arbeidskrafta minsker og lønna synker, sjøl om yrkeskunnskapen øker. (10) Engels legger i en fotnote til at denne prognosen for det «kommerielle proletariatet»s skjebne, skrevet i 1865, har slått til:

«om det kan de hundretalls tyske kontorister vitne, som kan alle handelsoperasjoner og 3-4 språk, men som i Londons City forgjeves tilbyr sine tjenester for 25 shilling i uka, langt under lønna for en skikkelig maskinsmed.» (11)

Her er det nettopp den historiske framveksten i hvitsnipproletariatet som blir påpekt. Og Marx oppsummerer den generelle loven:

«Kapitalisten øker antallet av disse arbeiderne om det finnes mer verdi og profitt å realisere. Tilveksten av dette arbeidet er alltid en virkning av, aldri en årsak til at merverdien øker.» (12)

På dette økonomiske grunnlaget har kapitalismens ikke-produktive virksomheter ekspandert. Men samtidig har det innafor alle typer av industriell virksomhet blitt en massiv vekst av yrkesgrupper med høyere fagutdanning; ingeniører, kjemikere, teknikere, programmerere osv. Og disse er — uansett hvordan vi vurderer deres klasses tilhørighet ut ifra arbeidslederrolle og lønn — produktive. De er en del av den samlede arbeidsstyrken som produserer merverdi for kapitalisten. Også det illustrerer at skillet mellom produktivt og ikke-produktivt arbeid i seg sjøl er en utilstrekkelig grenseoppgang.

Nå rakk Marx aldri å gjøre ferdig noe helhetlig og systematisk verk om klassenes utvikling, det påbegynte kapitlet i Kapitalens tredje bok er uavsluttet. Men det er interessant å notere at han flere steder «demper» manifestets entydige konklusjon om at klassemotsetningene stadig forenkles. Spesielt gjelder dette hans randmerknader om klasseforhold i «Teorier om merverdien». I en kritikk av Ricardos analyse av konsekvensene av økende merverdi, sier han bl.a.:

«Det han glemmer å understreke er det konstant voksende antallet i middelklassen, de som står mellom arbeidsmannen på den ene sida og kapitalisten og jordeieren på den andre.»

Blant annet tar Marx opp at borgerskapet øker antallet ideologiske

KLASSEANALYSE

Apropos Kleven: En proletar i arbeid. (Foto: Klassekampen)

og politiske funksjonærer, spesielt statsbyråkrater og militærpersonell. Og han peker på at de ulike formene for bedriftsledelse mer og mer skilles fra det å eie kapital. Det dannes i stedet en tallrik og ansatt «klasse av industrielle og kommersielle direktører» ... Slik blir bare funksjonæren igjen og kapitalisten forsvinner som overflødig person ut av produksjonsprosessen!» (14)

Fra Marx til Kleven

Siden Marx noterte disse utviklingstendensene har mye vann rent i havet og kapitalismen utviklet seg til et høyere stadium. Teknologiske revolusjoner har medført store endringer, inkludert høye kvalifikasjonskrav i mange typer arbeid. Men i hvilken grad har dette endret klasseforholdene? En av de som tidlig trakk vidtgående konklusjoner var Hans I. Kleven i boka «Klassestrukturen i det norske samfunn» (1965). Under statsmonopolkapitalismen mener han arbeiderklassen har en annen struktur enn før; Juristen som er engasjert som fullmektig på et advokatkontor er «en proletar som utfører intellektuelt arbeid, en åndsproletar». (15) Han framstiller også sivilingeniørene som en ny del av proletariatet. I forordet opplyser han at han tidligere reknet disse gruppene til mellomlagene, men at han nå rekner de til proletariatet fordi dette «er i samsvar med de resultatene forskningen har kommet fram til». (16)

Nå framgår det av Klevens egne litteraturreferanser at forskningen har en spesiell bakgrunn og begrensede karakter. Først og fremst dreier det seg om en debatt som tidsskriftet «World Marxist Review» organiserte i 1960–61, i 1966 ble artiklene utgitt av forlaget Ny Dag («Arbeiderklassens struktur i de kapitalistiske land, v/ A.M. Rumjantsev»).

Seinere programfestet NKP denne klasseanalysen og vedtok at arbeiderklassen i dag omfatter

«også det store flertallet av funksjonærer i privat og offentlig virksomhet, de ansatte i tjenesteytende næringer, teknikere, ingeniører, arkitekter, forskere og andre høyt utdannede spesialister». (17)

Ut ifra en sånn klasseanalyse vil godt over 80 prosent av befolkninga tilhøre proletariatet, som altså er større og mer sosialt og kulturelt sammensatt enn noen gang før. Det er innlysende at teorien, eller heller ideologien, har store konsekvenser for politisk strategi og taktikk. Bare tenk på innholdet i begreper som arbeiderparti og proletariatets diktatur!

Noen innvendinger

Den fremste innvendinga mot denne omfattende utvidelsen av proletariatet (bare et bitte-lite mindretall kapitalistiske toppfunksjonærer og embetsmenn faller bort) er at den virker som ei politisk kartskisse med begrenset kjennskap til det sosiale terrenget. Sjølsagt kan vi med Marx repetere at yrkesforskjeller og ulikheter i tjukkelsen på lommeboka ikke er identisk med klasseforskjeller. Men også at

«de enkelte individer danner bare en klasse for såvidt som de må føre en felles kamp mot en annen klasse». (18)

Men Kleven mener kanskje at det bare er pga. falsk bevissthet om sin «egentlige stilling» at de intellektuelle i bedriftens midtsjikt også handler som om de er i en mellomposisjon? Som ansatte, men på samme tid lønnsprivilegerte og «betrodde».

La oss gå nærmere inn på to av Klevens eksempler som i alle fall er verd en konkret diskusjon.

Først til juristen Klevens «advokat-proletar». Formelt er han en ansatt lønnsarbeider, som fullmektig for en sjølstendig yrkes-kollega. Hans rolle i den samfunnsmessige organisasjonen av arbeidet er den til en intellektuell. Han er en lovfortolker og hans kunnskap blir gjennom firmaet solgt som tjenester, bl.a. til proletarer som trenger juridisk veiledning i forbindelse med skilsmisse, husleietvister o.l. Men i de fleste tilfellene er fullmektig-stillingen bare en overgangsjobb, en nødvendig *læretid* som ledd i hans egen karriere, f.eks. før han kan åpne eget privat advokatkontor eller få en bedre stilling i stat eller næringsliv. Advokatens inntektsnivå ligger vanligvis langt over arbeiderklassens. (19) Alt dette gjør at advokatfullmektigen etter min oppfatning klassemessig, gjennom stilling og framtid, må reknes til det intellektuelle småborgerskapet.

KLASSEANALYSE

En annen viktig yrkesgruppe er ingeniørene. I motsetning til advokatfullmektigen vil ingeniørene i en industribedrift som regel utføre *produktivt* arbeid. Dette er ingen *ny* foreteelse, spesielt knytta til monopolkapitalismen og den vitenskapelig-teknologiske revolusjonen. Marx peker på at arbeidsdelinga i kapitalistiske bedrifter gjør at mange funksjoner som er helt nødvendige i vareproduksjonen ikke er direkte knytta til den fysiske bearbeidinga av produktet. Dette gjelder bl.a. nødvendige former for arbeidsledelse, kontroll av maskiner, produktutvikling osv. Men det materielle produktet er likevel et felles produkt for de som deltar i denne *samlete* produksjonsprosessen. (20)

Derfor er det riktig å si at ingeniørene i en industribedrift utfører produktivt arbeid, dvs. arbeid som er med på å forøke kapitalen. Dette betyr at de skaper merverdi og blir utbytta. Deres arbeid består av betalt arbeid og ubetalt merarbeid.

Men en sånn reint økonomisk analyse er utilstrekkelig for å avgjøre klassetilhørigheten. Ingeniøren er en intellektuell på det tekniske området. Hans rolle i den samfunnsmessige organiseringa av arbeidet skiller seg fra arbeiderens. Særlig gjelder dette sivilingeniører som utfører overvåkings- og kontrollfunksjoner over arbeiderne. I tillegg kommer klare lønnsprivilegier sammenlikna med industriproletariatet. Alt dette gjør at ingeniøren, sjøl om han er merverdiprodusent, står i en sosial stilling mellom borgerskapet og proletariatet.

Det klassesdelte sykehuset

Samtidig er det innlysende at det har skjedd og vil skje endringer i proletariatets yrkessammensetning over tid. Et aktuelt eksempel å diskutere — nettopp fordi det er omstridt — er sykepleiernes stilling.

Et sykehus er klassesdelt, og de ansatte er rangordnet innafor et hierarkisk system. Overleger og toppadministratører vil i dagens samfunn fungere som en del av det (opplyste) borgerskapet, på mindre plasser som et ledende medlem av den lokale sosiale eliten. I den andre enden av «rangstigen» finner vi det typiske sykehusproletariatet med portører, vaktmestre, kjøkkenpersonale, vaktmester, kontorassistenter og maskinister.

Da gjenstår de ulike gruppene med ulik grad av fagutdanning for helseyrket; øverst legene, nederst hjelpepleierne og mellom dem sykepleierne. Av disse er hjelpepleierne underordnet fagpersonell. Altså en del av arbeiderklassen ut fra alle kriterier. Tilsvarende er legene ansatte, men samtidig overordnede. Relativt sett har de inntektsprivilegier, og unge leger med middels lønn er på vei oppover i karrieren. Etter min oppfatning er typisk del av den nye mellomklassen; funksjonærsmåborgerskapet.

Sykepleierne er lønnsarbeidere, inntektsmessig er de omtrent på nivå med gjennomsnittet i industrien. Samtidig er de i sykehusets interne rangordning «over»

De ansatte på et sykehus tilhører forskjellige klasser, øverst finner vi overleger, administratorer. Nederst på «rangstigen» finner vi sykehusproletariatet — portøren, kjøkkenpersonale, kontorassistenter o.l. (Foto: Klassekampen)

KLASSEANALYSE

hjelpepleierne og de må utføre visse arbeidsledelse-soppgaver. Men kan dette aleine bestemme klasse-tilhørigheten? Etter min mening nei. Proletariatet er sammensatt av grupper som skilles ad både mht. inn-tekst, fagutdanning, sjølstendighet i arbeidet osv. Bare sammenlign jenter ved samlebandene på Freia og Heis-montørene. For sykepleierne kommer dessuten et histo-risk «bevis»; det har skjedd ting siden Florence Nightingale. Og sykepleierne (spesielt på de store in-stitusjonene) spiller i dag en svært aktiv rolle både i tra-disjonell fagforeningskamp (lønns- og arbeidsforhold) og når det gjelder kampen mot borgerskapets krise-politikk for helsevesenet. Altså en del av de nye sjekte-ne i arbeiderklassen.

Proletariseringa av lærerne

Lærerne var i gamle dager en typisk del av «middels-tanden», gjerne sammen med bygdas prest og lege. Si-den den gang har yrkesgruppa blitt masseprodusert og den sosiale funksjonen på mange vis betydelig endret.

Sjølsgagt er det innenfor lærerkategorien store skiller, med universitetprofessoren og ungdomsskolelæreren som ytterpunkt. Vurderer vi vanlige lærere og lektorer er det klart at de på ett vis står med «ett bein» i prole-tariatet: De er lønnsarbeidere, betales omlag som in-dustriarbeidernes mellomsjikt og opplever konsekven-sene av hardt arbeidspress og sparsomme ressurser pga. statlig sparepolitikk.

Det som skiller dem fra proletariatet er arbeidets art; som intellektuelle er lærerne satt til å formidle kunn-skap innafor rammen at et borgerlig skolesystem. Uan-sett personlig politisk overbevisning blir de i denne forstand et intellektuelt sjikt som — med litt slingrings-monn — må formidle statens herskende ideologi- og verdisystem. I motsetning til f.eks. sykepleierne.

Etter min oppfatning gjør dette at lærerne, tross ten-densene til proletarisering, må reknes som en del av funksjonærsmåborgerskapets lavere sjikt.

«Den nye klassen»

En av de dristigste — og for denne debatten — mest in-teressante helhetsanalysene av de intellektuelles stilling er skrevet av den amerikanske sosiologen Alvin W. Go-uldner. (21) Til og med en av de få erklærte venstre-he-gelianere i vårt århundre!

Hans hovedtese er at de intellektuelle (inkludert de ansatte «manager's») ved utløpet av det 20. århundre er i ferd med å konstituere seg som en ny klasse. Pro-essen har lenge vært i gang og er ennå ikke fullført. Men den aksellerer både i vestlig-kapitalistiske land og i Øst-Europa. Her er, summarisk oppsummert, noen av Gouldners hovedpunkter.

Opprinnelig var elementene til «Den Nye Klassen» bare en mer utdannet del av den herskende kapitalist-klassen eller direkte sponset av den. Veksten i det of-fentlig finansierte utdanningssystemet endrer dette og

KLASSEANALYSE

utvikler blant de intellektuelle en ideologi som understreker autonomi og profesjonalisme.

De spesielle privilegiene og den makta de intellektuelle har, er knyttet til deres individuelle kontroll over språk, teknisk innsikt og ferdigheter bygd på dette:

«Den Nye Klassen er et kulturelt borgerskap som tilegner seg privat fordelene av en historisk og kollektivt produsert kulturell kapital.» (22)

«Den Nye Klassen» kjemper ikke mot lønsslaveriet, men ønsker å institusjonalisere et lønssystem der kompetanse og innsats belønnes. Under bestemte forhold er den villig til å begrense eller fjerne deler av kapitalistklassens «rettigheter», f.eks. angripe privat aksjeutbytte. «Den Nye Klassen» vil forsvare en utvidelse av statssektoren (betyr flere jobber).

Følgelig kan «Den Nye Klassen» mobiliseres for «sosialistiske løsninger» som sikrer det nye kulturborgerskapets makt på bekostning av pengeborgerskapet. Eller i Øst-Europa; som styrker intelligentsiaen mot det herskende partibyråkratiet.

En alternativ modell

Så langt Gouldners modell. Etter min mening ser han skarpt på endel punkter der Kleven sprer ideologisk tåke. Spesielt gjelder det klasses skillet mellom proletariatet og akademikerfunksjonærene i midlere og øvre stillinger.

Men han overdriver omfanget og ser bort ifra at alle klasser fortsatt har behov for sine egne sjikt av intellektuelle. Han konstaterer at de leide ekspertene i stor grad har overtatt den praktiske administrasjonen av utbygginga. Men veksten av dette sjiktet og eiernes passive snylterrolle analyserte Marx allerede for 120 år siden.

Problemet er at dette ikke opphever de kapitalistiske produksjonsforholda og heller ikke de fordelingsforholda som følger av dette. Toppsjiktet av bedriftsledere i Gouldners «Nye Klasse» står utvilsomt i et visst motsetningsforhold til det tradisjonelle borgerskapet, men først og fremst er og må de være denne klassens

håndgagne menn. Dessuten vil mulighetene til å investere egne penger som kapital integrere dem som en del av den herskende klassen.

Samtidig er det etter min oppfatning riktig å oppsummere at det i løpet av kapitalismens utvikling er skilt ut en ny, intellektuell klasse som står mellom proletariatet og borgerskapet. Den omfatter ikke *alle* intellektuelle, men flertallet av dem.

Dette nye funksjonærsråborgerskapet har et viktig klassesmessig kjennetegn felles med proletariatet: Det dreier seg om lønnsarbeidere. Skillet er først og fremst dette: Dels er dette intellektuelle som i produksjonsprosessen (eller statsbyråkratiet), ivaretar typiske ledelses- og kontrollfunksjoner på mellomnivå. Dels om intellektuelle som fungerer som spesialiserte utredere og ideologiformidlere.

Funksjonærsråborgerskapet er fagorganisert, men de fleste utafor LO. I kampen for lønns- og arbeidsforhold vil de dels føre en kamp som lønnsarbeidere, og kunne stå sammen med proletariatet. Men spesielt de øvre sjiktene vil ha en klar interesse av å holde på den inntektsmessige *avstanden* til arbeiderklassen.

Her vil markedsforholdene komme inn. Mangel på visse typer eksperter vil drive lønningene i været. Først i det private næringslivet, der nest i staten for å kunne holde på sine egne eksperter. Overproduksjon av visse spesialistgrupper øker konkurransen, vil senke lønnsnivået og føre til en proletarisering.

Funksjonærsråborgerskapet vil gjennom utdannelsen ha sterke kulturelle fellestrekk. Ideologisk vil den betrakte seg sjøl som en opplyst klasse, som bør lønnes «etter fortjeneste» (ikke innsats!), dvs. etter utdanningsnivå og stillingskategori.

Funksjonærsråborgerskapets øvre sjikt er inntektsmessig privilegert, mens det lavere sjiktet ikke skiller seg spesielt fra ulike arbeidgrupper. Det siste har betydning både i fagforeningskampen og den politiske kampen. Ikke minst når den økonomiske krisa påskynder proletariseringa og gjør at massearbeidsløsheten også blir et akademikerproblem.

NOTER:

1. Antonio Gramsci: *En kollektiv intellektuell*, Stockholm 1967, s. 147.
2. Mao: Slå tilbake angrepa fra de borgerlige høyreelementene, *Verker* bd. 5, s. 482-83.
3. Mao: Situasjonen sommeren 1967, *Verker*, bd. 5, s. 493.
4. *The Land Reform Law, Decisions concerning the differentiation of the class status in the rural areas*. Femte utg. 1976, s. 38-40.
5. Chou En-lai: *Political Re-*

- port at the Second Session of the Second National Committee of the Chinese Peoples Political Consultative Conference*, January 30, 1956. (s. 40)
6. Gramsci, op.cit., s. 143.
7. Kjersti Botnedal i debattinnlegg i Klassekampen 19.12.83.
8. Nicos Poulantzas: *Classes in Contemporary Capitalism*, London 1975.
9. Marx: *Kapitalet*, tredje boken (svensk utg.), s. 273
10. Op.cit. s. 274
11. Op.cit. s. 274

12. Op.cit. s. 274
13. Marx: *Theories of Surplus-Value*, Moscow -69, part II, s. 573
14. Marx: *Kapitalet*, tredje boken, s. 353
15. Kleven, *Klassestrukturen*, 1965, s. 154
16. Kleven, op.cit., forordet
17. Prinsippprogram for NKP, vedtatt -74, Ny Dag 1974, s. 77-78
18. Marx: Den tyske ideologi, *Verker i utvalg* 2, Pax, s. 97
19. Ifølge Statistisk Sentralbyrås «Helårs og heltids-

- sysselsattes inntekter 1970», Oslo 1977, tabell 7, var gjennomsnittsinntekten for arbeidere i industri og bygg og anlegg det året under 40 prosent av gjennomsnittsinntekten for advokater og advokatfullmektiger.
20. Marx: *Theories of Surplus-Value*, part I, s. 411
21. Alvin W. Gouldner: *The Future of Intellectuals and the Rise of the New Class*, London 1979.
22. Gouldner, op.cit. s. 19

Vanlige lærere og lektorer står på ett vis med et bein i proletariatet, de er lønnsarbeidere, betales som industriarbeidernes mellomsjikt, men de er satt til å formidle statens herskende ideologi. (Foto: Klassekampen)

KLASSEANALYSE

KVINNENE I DEN LEDENDE KLASSEN

Kan vi tenke oss kvinnene som den ledende delen av arbeiderklassen, som arbeiderklassens fortropp? Kan vi tenke oss arbeiderkvinnene som den drivende krafta i revolusjonen, for bare de må frigjøre alle andre for å frigjøre seg sjøl?

Av Gerd Arnesen

Klassikerne og AKPs partitradisjon baserer seg på det mannlige industriproletariat, samlet på store arbeidsplasser, som den ledende delen av arbeiderklassen.

Men tallene som ble lagt fram på seminaret viser at den mannlige delen av arbeiderklassen minker i antall, mens tallet på kvinner i arbeiderklassen har økt sterkt de siste 10 årene. Tallene stemmer med det sosiologen Marit Hoel legger fram i den nye boka si, «Den kvinnelige arbeiderklassen».

Tallene som ble lagt fram på seminaret var hentet fra folketellinga i 1960 og 1980. I 1960 jobbet 565 000 menn og 215 000 kvinner i arbeideryrker. I 1980 var antallet menn i arbeideryrker sunket til 540 000, mens antallet kvinner i arbeideryrker var steget til 490 000. Dette må få betydning for analysen vår. Som Ellen Aanesen pekte på i sin innledning på seminaret (og også i sin artikkel i Røde Fane nr. 6/83) er det ikke lenger tilstrekkelig å nøye seg med en klasseanalyse. For å utvikle en politikk for *hele* arbeiderklassen i Norge i dag, må vi også ta kjønnsdelinga med i analysen vår av arbeiderklassen.

Vi kan ikke lenger holde fast ved teorien om at kvinnene bare er arbeiderklassens (les: den mannlige arbeiderklassen) allierte. Kvinnene utgjør snart halvparten av den ledende klassen.

Hvilken betydning har det for *hele* klassens kampkraft at halvparten av klassen i tillegg til å være undertrykt som klasse også er undertrykt som kjønn?

Hvilken betydning får kjønnsdelinga av arbeiderklassen for arbeidskjøpernes muligheter til å splitte klassen?

Hvilken betydning får det for solidariteten i arbeiderklassen at menn undertrykker kvinner i hjemmet, i fagforeningene og i politikken?

Hvilken betydning får det for klassens kampkraft, at undertrykkinga av de kvinnelige arbeiderne i familien gjør at de har dårligere muligheter for å jobbe faglig og politisk aktivt?

Sett i dette perspektivet blir det strategisk viktig for klassen som helhet og for revolusjonen å kjempe mot den særegne kvinneundertrykkinga *nå* — under kapitalismen.

Arbeidskjøperne har utnyttet sine muligheter til å splitte klassen etter kjønnsskiller fullt ut. Helt fra arbeiderklassen begynte å organisere seg har arbeidskjøperne prøvd — og i ikke liten utstrekning klart — å få klassens menn til å rette skytset mot kvinnelige klassefeller istedenfor mot arbeidskjøperne.

Det tidligste eksempelet fra Norge kjenner vi blant typografene som organiserte seg alt i 1870-årene.

Da arbeidskjøperne begynte å ta inn kvinnelige settere til halvparten av lønna til utlærte typografer, rettet

Tøffe jenter på Moss-Rosenborg Verft. (Foto: Bernt Eide, Klassekampen)

fagforeningen seg i begynnelsen mot kvinnene og ville presse disse ut, istedenfor å kreve samme fagutdannelse og samme lønn for kvinner som menn i yrket.

Fra 1920-åra kjenner vi kongressvedtaket i LO i 1925 som påla «de fagorganiserte arbeidere og deres tillitsmenn å motarbeide at både mann og hustru tar fast arbeid, i sådanne hjem hvor det ikke er nødvendig for familiens eksistens». I det «arbeiderstyrte» Oslo vedtok flertallet i Arbeiderpartiet med støtte fra enkelte Høyre-representanter i 1928 å pålegge utvalg og fagsjefer i kommunen ikke å ansette gifte kvinner som har forsørger og å si opp slike kvinner først uten hensyn til ansiennitet eller stilling.

Kongressvedtaket av 1925 ble opphevet på kongressen i 1938 med den begrunnelse at sysselsettingssituasjonen da var såpass bedret at en slik diskriminering ikke lenger var nødvendig. Med andre ord: Når prinsippet om lik rett til arbeid for kvinner og menn hadde betydning, skulle det fravikes.

Spørsmålet om splittelse etter kjønnsskillet kan igjen bli aktuelt, og da er det viktig at dette kan møtes offensivt. Dette forutsetter en ideologisk mobilisering av klassens menn.

Et strategisk spørsmål er den dobbeltstilling arbeiderklassens menn inntar på den ene siden som klasse

«Bare vent, vi kommer...»

undertrykt av borgerskapet, på den andre siden som bærere av den borgerlige undertrykkelsen av kvinnene. Denne dobbeltstillingen gjenspeiles i arbeiderklassens politiske og faglige organisasjoner fra starten og til i dag: Proklamasjon av arbeiderkvinnenes likestilling med klassens menn, men i praksis undertrykking av kvinnes krav i politikken og aktivitet i organisasjonen.

Umiddelbart ytrer dette seg i form av at det er klassens menn som sitter i ledelsene for de faglige og politiske organisasjonene og som formulerer politikken — eller kanskje rettere: lar være å formulere noen — for kvinnene. Arbeiderkvinner som er yrkesaktive er gjennom dobbeltarbeidet effektivt forhindret fra aktiv deltakelse i organisasjonene.

Undertrykkelsen av kvinnene i familien er et sterkt objektivt hinder for at arbeiderkvinnene skal kunne delta i klassens kamp og gjøre sine interesser gjeldende. Det er således ingen tilfeldighet at NKP i mellomkrigstida omtrent ikke rekrutterte arbeiderker og at partiets kvinnelige medlemstokk stort sett var husmødre! Det var bare husmødrene som fikk tid og overskudd til organisasjonsarbeid.

En gjennomgang av AKPs kvinnerekuttering viser ikke noen særlig bedre status for arbeiderker målt som andel av medlemstokken. Antallet husmødre er imidlertid lavt. Det er yrkesaktive kvinner med lønnsarbeid i småborgerlige yrker som preger partiets kvinnelige medlemstokk — og som er i ferd med å reise debatten rundt kvinnespørsmålet på nytt.

En politikk som sikter inn på hele arbeiderklassen krever at partiet mobiliserer til kamp mot dobbeltarbeidet. Kravet om 6-timersdagen som et spesifikt kvinnekrav er også et klassekrav fordi det kan gi arbeiderkvinnene bedre objektive muligheter til å delta i politisk og faglig arbeid. Men blir ikke dette propagandert sterkt av partiet og forstått i arbeiderklassen, kan en gjennomføring av 6-timersdagen få liten betydning for kvinnes utnyttning av mulighetene til økt deltakelse i arbeiderklassens organisasjonsliv: Familien vil ligge godt an til å sluke økningen i frigjort tid.

KLASSEANALYSE

KLASSE- ANALYSE I UTVIK

I dette nummeret av Røde Fane presenterer vi en del nytt og svært interessant materiale om klassenes utvikling i Norge. På noen punkter er konklusjonene annerledes enn ved tidligere klasseanalyser i den norske ml-bevegelsen. Undertegnede har tidligere hatt forholdsvis stort ansvar for utforminga av klasseanalysen. Jeg synes derfor det er på sin plass at jeg kommenterer våre tidligere analyser i lys av hva vi veit i dag.

Av Pål Steigan

1. De tidligere analysene

Et større materiale om klassenes stilling i det norske samfunnet har blitt utarbeida to ganger tidligere i Røde Fane. Første gang i 1972 som en opptakt til partistiftelsen. Og andre gang som en opptakt til partiets 2. landsmøte i 1976.

Klasseanalyse i Røde Fane nr. 1—72 og 2-76.

Begge disse analysene blei satt fram som motpol til andre samfunnsanalyser. På sekstitallet rådde det ei oppfatning om at klasseskillene er i ferd med å utviskes, og at det derfor ikke var interessant å snakke om arbeiderklasse og borgerskap lenger. I motsetning til dette hevda vi at klassene fortsatt eksisterer og at klassemotsigelsene med nødvendighet vil skjerpes. Vi hevda at arbeiderklassen ikke bare fortsatt eksisterer, men at den også er den potensielt mest revolusjonære klassen.

En spesiell variant av teorien om at klasseskillene viskes ut, er teorien om at arbeiderklassen forsvinner til fordel for intellektuelle mellomlag. Denne teorien finnes i høy grad fortsatt og er uttrykt i slagordet til André Gorz: «Farvel til proletariatet».

Begge våre tidligere klasseanalyser har tatt klart avstand fra slike teorier. I 1976 hevda vi at det ikke var arbeiderklassen som forsvant, men de mellomliggende småborgerlige klassene og gruppene som får en annen karakter: færre sjøleiere, flere ansatte i småborgerlig prega yrker.

Et sentralt tema i klasseanalysen fra 1976 var spørsmålet om grensene for arbeiderklassen. Polemikken retta seg i stor grad mot offisiell sovjetisk teori om at storparten av de ansatte intellektuelle må regnes til arbeiderklassen.

I Norge var slike standpunkter ført til torgs av Hans I. Kleven, NKP. Han ville inkludere ingeniører, skipsbefal, prester, departementssekretærer, lærere, skolestyrere og ansatte leger i arbeiderklassen.

AKP(m-l) avviste ei slik utvanning av klassebegrepet. Vi argumenterte for at de lavere delene av intelligentsiaen nærmer seg arbeiderklassen økonomisk og når det gjelder arbeidsforhold og levekår. Men vi avviste at de var blitt en del av arbeiderklassen.

Vi reiste diskusjonen om det som er kalt «de nye mellomlagene» og pekte på at de vokste raskt, og at det derfor måtte være en viktig oppgave for en klasseanalyse av Norge å plassere disse gruppene. Vi kom til at det ikke var riktig å regne dem som en enhetlig klasse, men som flere småborgerlige grupper eller klasser.

Alt i alt betydde disse diskusjonene om avgrensninga

KLING

KLASSEANALYSE

av klassene at vi anslo arbeiderklassen til litt i underkant av 60% av befolkninga.

Vi gikk også inn på en diskusjon om utviklinga av industriarbeiderklassen. Her, som i de fleste andre tilfeller, brukte vi folketellinga fra 1970 og liknende materiale som grunnlagsmateriale. Med det utgangspunktet kom vi til at *kjerna* i industriarbeiderklassen økte, mens enkelte industrigreiner gikk såpass mye tilbake at industriarbeiderklassen som helhet utgjorde omtrent samme andel av befolkninga som tidligere (ca. $\frac{1}{3}$ av yrkesbefolkninga). Vi pekte særlig på ei markant økning av industriarbeidernes andel av de under 30 år, og på veksten i jern- og metallindustrien.

Et meget viktig element i begge de tidligere klasseanalysene våre er vurderinga av arbeiderklassens allierte. I begge analysene blir arbeidende bønder og fiskere regna til arbeiderklassens strategiske og mest pålitelige allierte. Dette var ei avgrensning mot ulike sosialdemokratiske og halvtrotskistiske teorier om «de reaksjonære bønder». Vi hevdet at den norske småbonden slett ikke kan sees på som noen «grunneier» i marxistisk forstand, men tvert om en som er utbytta av staten, av bankene og monopolkapitalen. Rikbønder og godseiere regna vi derimot til borgerskapet.

I 1976 slo vi fast at hovedmotsigelsen i Norge går mellom proletariatet og borgerskapet, fordi det grunnleggende er disse to klassene som står skarpest og klarer mot hverandre.

I disse programdebattider kan det være nyttig å minne om hva vi sa om klasser og klasseallianser i 1976:

«I høve til den sosialistiske revolusjonen delar samfunnet seg i to store læger, der proletariatet og borgarskapet er drivkrafta på kvar si side.

Borgarskapet er *fienden* til proletariatet. Monopolkapitalen er den leiande delen i borgarskapet sitt læger. Borgarskapet står seg på arbeidararistokratiet og dei øvste delane av småborgarskapet.

Proletariatet på si side må stø seg på halvproletariatet, småbøndene og dei arbeidande fiskarane som sine viktigaste allierte. Det må og alliere seg med store delar av ungdomen under utdanning og dei låare delane av dei funksjonærane som høyrer til småborgarskapet og progressive intellektuelle. Det er desse vi meiner med *folket*.»

Denne oppstillinga er fortsatt ikke så ueffen.

Et annet viktig spørsmål i klasseanalysen fra 1976 var diskusjonen om arbeidararistokratiets rolle i et sosialdemokratisk og statskapitalistisk samfunn som vårt. Arbeidararistokratiet blei i stor grad brukt som en

betegnelse på sjiktet av oppkjøpte folk i tilknytning til «arbeiderbevegelsens organisasjoner», slik som i LO-apparatet.

2. Klasseanalysen i lys av ny viten

Klasseanalysen kan aldri stå stille så lenge samfunnet forandrer seg. Fra Marx' tid og før har det kapitalistiske samfunnet vært i ei voldsom omdanning. Store sosiale grupper har oppstått og mer eller mindre forsvunnet igjen. Dette betyr ikke at de grunnleggende klasseskillene i samfunnet nødvendigvis har forandra seg. Men den konkrete sammensetninga av de enkelte klassene kan ha endra seg dramatisk likevel.

Dette har vi opplevd mange ganger i Norge. Tidligere var sjøfolka en meget stor del av arbeiderklassen. Med den moderne, høyrasjonaliserte flåten har tallet gått kraftig tilbake. Tidligere var også skog- og landar-

KLASSEANALYSE

beiderne en viktig del av arbeiderklassen. Landarbeiderne var nesten i ferd med å forsvinne da avløserordninga plutselig førte til at det blei utvikla en ny type landarbeidere.

Klasseanalysens oppgave er å analysere disse endringene og sette dem i sammenheng med de grunnleggende motsigelsene i samfunnet. Å gjøre en klasseanalyse er en vanskelig oppgave, blant annet fordi alt tallmateriale er samla inn ut fra helt andre kriterier enn de marxistiske klassebegrepene. Da skal det svært mye til å gjøre en helt korrekt klasseanalyse. Det er derfor nødvendig å se på klasseanalysen som en prosess der en gjennom stadige undersøkelser og analyser nærmer seg en mer korrekt analyse skritt for skritt.

Det materialet vi presenterer nå representerer et slikt skritt framover i forhold til våre tidligere analyser. De er mer rikholdige og bygger på mer omfattende studier, og de bringer fram en del nye opplysninger. I grove trekk mener jeg likevel at dette materialet ikke avkrefter hovedlinjene i våre tidligere analyser. Det er særlig to ting som er helt nytt i forhold til tidligere.

- Industrierbeiderklassen er nå klart på retur i antall.

- Kvinnene har hatt et eksplosjonsliknende inntog i yrkeslivet, særlig i underordna jobber.

I 1976 hevda vi at i hvert fall kjerna i industrierbeiderklassen var i vekst. Betyr dette at vi tok feil? Nei, ikke så vidt jeg kan se. Alle offentlige tall peker på at industrierbeiderklassen i Norge vokste fram til ca. 1975. Se f.eks. Buvik-utvalgets innstilling. Det betyr at på det tidspunktet da vi gjorde analysen, så var den rett. Men derimot skjedde det nye ting umiddelbart etterpå. Det må bety at det fantes underliggende tendenser som vi ikke klarte å forutsi. Hadde vi gått inn på utviklinga i andre kapitalistiske land, så ville vi sett at noe tilsvarende hadde skjedd der på et tidligere tidspunkt. Denne gangen har vi derfor ikke nøyd oss med å gjøre en analyse av klassene slik de ser ut i øyeblikket. Vi har også reist spørsmålet om hva den nye teknologien, og da særlig datateknologien, vil ha å si for yrkes- og klassestrukturen i framtida. (Dette materialet vil vi komme tilbake til i Røde Fane 2/84.)

Tilbakegangen for industrierbeiderklassen i de utvikla kapitalistiske landa er en langtidstendens. Derimot vil industrierbeiderklassen i verdensmålestokk sannsynligvis fortsatt øke, om ikke i like stort tempo som i det siste tiåret.

Men sjøl om industrierbeiderklassens antall synker, betyr ikke det på noen måte at klassekillene viskes ut. Det har oppstått ei lang rekke proletaryrker i kontor, handel og service. Dessuten har tallet på underordna folk i «mellomlaga», altså de gruppene som står nærmest arbeiderklassen, økt ganske betraktelig. Det er karakteristisk at når kvinner oppnår å få et slikt yrke så havner de etter all sannsynlighet i de mest underordna, dårligst betalte og mest slitsomme jobbene.

At tallet på industrierbeidere synker betyr heller ikke at industrierbeiderklassen har utspilt sin rolle. Den kan tvert om komme til å spille en viktigere rolle i framtida, på tross av at antallet vil gå tilbake. Det er avhengig av økonomiske og politiske forhold. Vi har sett eksempler i det siste på at industrierbeiderne har gått i spissen for breie kamfelleskap mot monopolkapitalens raseringsplaner. Eksempler: Tyssedal, Sulitjelma og 9. desember-aksjonen. En industrierbeiderklasse som frigjør seg fra den klamme handa til sosialdemokratiet og velger ei kamplinje, vil kunne spille en stor og helt avgjørende rolle sjøl om industrien fortsatt automatiseres og bygges ned.

Det nye og spennende trekket i klasseanalysen er kvinnes rolle. I løpet av et tiår har kvinnene kommet inn i faste jobber, heltid eller deltid, i en helt annen målestokk enn tidligere. Snart utgjør kvinnene halvparten av den sysselsatte arbeiderklassen. En kan ikke lenger snakke om «arbeideren og hans kone», for å klargjøre klassetilhørighet. Riktignok er industrierbeiderklassen fortsatt mannsdominert. Kvinnes inntog har skjedd i andre typer proletaryrker: kontor, handel, service, helsevesen. På disse feltene finnes det store kvinnearbeidsplasser, med et stort antall proletarkvinner, arbeidsplasser som kan være større enn mang en fabrikk. Dette må få konsekvenser for en revolusjonær strategi i Norge. Det er ikke bare sann som det kan stå i enkelte programtekster at «arbeiderklassen må alliere seg med kvinnene». Halve arbeiderklassen er kvinner. Derfor er det spørsmål om å utløse de kreftene som ligger i den delen av arbeiderklassen. Det betyr å ta på alvor den faglige kampen til denne delen av arbeiderklassen, å få flest mulig av disse undertrykte kvinnene i tale. For når de kommer i bevegelse vil de helt sikkert bli en veldig sterk kraft for sosialisme og revolusjon. For dersom det er noen som absolutt ikke har noe annet enn sine lenker å miste så må det være disse kvinnene.

Vi står nå overfor en ny teknologisk revolusjon, og det er all grunn til å regne med at den vil få minst like minst like store virkninger på samfunnet som den industrielle revolusjonen hadde. Det vil derfor også bety store forandringer i arbeids- og yrkesliv og dermed for sammensetninga og utviklinga av klassene. Det er sjøl sagt ikke mulig å si nøyaktig hva den teknologiske revolusjonen vil føre til, men vi peker på en del mulige perspektiver. Dette er nødvendig ikke minst fordi svært mange sosialismediskusjoner til nå har vært diskusjoner om en framtidig sosialisme med gårdsdagens teknologi. Dette holder ikke lenger. En sosialisme i Norge vil etter alle solemerker bli en sosialisme der datarevolusjonen har snudd opp ned på mange vante forestillinger, og der produksjonen skjer på en så avansert måte at den åpner for helt andre former for arbeidsdeling enn det som har vært mulig i noe tidligere sosialistisk samfunn.

Fra Kominterns 2. kongress i Vinterpalasset i Petersburg.

VAR KOMINTERN EN FEIL?

Det er flere grunner til at det er viktig å se nærmere på Kominterns historie. For det første hadde mellomkrigstida i sin helhet mye karakter av en før-krigstid, parallelt til den epoken vi lever i nå. For det andre er det også i dag et brennende spørsmål hvordan den internasjonale kommunistiske bevegelsen skal organisere seg, et spørsmål som det også er AKP(m-l)s ansvar å ta opp til diskusjon. Det finnes i dag en trend innafor venstresida i Europa til å ta fullstendig avstand fra det som kalles «Komintern-tradisjonen» uten å gjøre klart hva dette er for noe, og samtidig trekke en ubrutt linje fra Komintern til den politikk som blir ført av det nye tsarene i Kreml i dag.

KOMINTERN

Av Ingeborg Heiestad

Når man skal sette seg inn i Kominterns historie møter man på flere problemer. Mye førstehåndskunnskap ligger fremdeles nedlåst i arkivene i Moskva. Mange av de bøkene som er skrevet om denne tida av folk som sjøl satt i begivenhetenes sentrum, er preget av det som Fossum kaller «en høy ideologisk temperatur». Folk som fremdeles lever i Skandinavia for eksempel, som i en periode var sentrum for Kominterns arbeid i Europa, kan neppe beskyldes for å prøve å gi en objektiv fremstilling av hendelsene. Kominterns historie gjør krav på flere tykke bind, skal den behandles utførlig.

Jeg skal likevel prøve å si litt om bakgrunnen for Komintern, hvorfor ble Komintern danna? Hva Komintern var, og problemer som oppsto når dette verdenspartiet skulle praktiseres, med hovedvekt på de første åra Komintern eksisterte.

«Arbeidere i alle land, foren dere!»

Ideen om en internasjonal organisering av den kommunistiske bevegelsen oppsto ikke med den 3. internasjonale (Komintern), men så og si samtidig med den vitenskapelige kommunismen. Det kommunistiske manifestets parole «Arbeidere i alle land, foren dere!» peker jo nettopp på klassekampens internasjonale karakter. Både den første og den andre internasjonale bygget på denne ideen. Den første internasjonale mest som et studieforbund, den andre internasjonale som et samordningsorgan for de sosialdemokratiske partiene i Europa. Det er først og fremst ved sin strenge organisasjonsstruktur at Komintern skiller seg fra sine forgjengere. Og — selvfølgelig — om Tyskland var dominerende i de to første internasjonale nådde det aldri opp mot den dominerende stilling Sovjet-Russland skulle få i den tredje. Oktoberrevolusjonens autoritet var enorm.

Skal en forstå bakgrunnen for den tredje internasjonale må man sette seg inn i sammenbruddet av den andre. Dette var den sosialdemokratiske internasjonale, den som blant andre Kautsky leda. Denne la opp en felles politikk for medlemspartiene før den første verdenskrig som de så var under oppseiling. Partiene var mot den imperialistiske røverkrigen og oppfordra arbeiderklassen i de enkelte landa til å vende krigen mot sitt eget borgerskap. Men da krigen brøt ut frafalt ledelsen i det ene sosialdemokratiske parti etter det andre denne linja, og gikk inn for parolen «forsvar av fedrelandet». Dette åpnet døra på vidt gap for et samarbeid med det egne borgerskapet, og støtte til den imperialistiske krigen. Dermed falt den 2. internasjonale fullstendig sammen. De forskjellige medlemspartiene ble stående på hver sin side av frontene i krigen, hver og en av dem støttet sitt borgerskap.

En revolusjonær strømning i Europa

Den første verdenskrig var en enorm vekker for folkemassene i Europa. Aldri tidligere hadde verden sett en slik enorm ødeleggelse av materiell og menneskeliv. Kapitalismens maske av utvikling og framskritt falt, og avdekket den grelle virkelighet. 10 mill. hadde falt i krigen, 20 mill var såret. Sult og sykdom fulgte i krigens fotspor. De materielle ødeleggelsene beløp seg til svimlende summer. Maktbalansen mellom imperialistmaktene var forrykket, plutselig var alle stormaktene i gjeld til USA, også England og Frankrike. Englands imperium knaket i sammenføyningene og skulle aldri reise seg til sin fordums storhet. Koloniene løsnest sine bånd til moderlandet, utviklet sin egen industri og krevde økt sjølstyre.

Tyskland kom ut av krigen fullstendig knust som stormakt. Freden i Versailles var et rent diktat over Tyskland, der landet måtte tåle store nedskjæringer i hæren og avstå store landområder. Krigserstatningen som ble pålagt Tyskland var astronomisk og helt urealistisk for det krigsherjede landet å betale. Denne freden vakte stor harme i alle lag av det tyske folket.

Uroen i den europeiske arbeiderklassen vokste som et skred mot slutten av krigen og demobiliseringen gjorde det ikke bedre. Arbeidsløsheten og nøden vokste. I alle land ble den revolusjonære arbeiderbevegelsen styrket og førte til skjerpet klassekamp, opprør og revolusjon med en mektig inspirasjon fra arbeiderklassens seier i Russland. I denne revolusjonære bølgen prøvde arbeiderklassen å ta makta både i Finland, Østerrike, Ungarn og Tyskland.

Kapitalismens grep over Europa truet med å løsne.

Opptakten

Ikke bare i Russland men også i Tyskland oppsto tidlig ideen om en ny internasjonal. Der hadde en relativt stor del av partiet stått i opposisjon til partiledelsen helt siden krigsutbruddet i 1914. Flere av de internasjonalt kjente lederne for venstrefløyen i det tyske partiet, deriblant Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring og Clara Zetkin, dannet gruppa «Internasjonalen», senere Spartakusforbundet. Denne gruppa vedtok i 1916 et program for den internasjonale sosialismens oppgaver, der de slår fast at sosialismens fremste fiende er imperialismen og at klassekampen må rettes inn mot den. I de organisatoriske spørsmålene stiller dette programmet seg helt inn på det som senere skulle bli Kominterns linje, med et viktig unntak, nemlig den sentralistiske oppbyggingen av de enkelte medlemspartiene.

Avantgarden

Ideen om at det russiske proletariatet ville bli avantgarden for verdensproletariatet var ikke ny hos Lenin. Han skrev allerede i 1902 at Russland, det mest tilbakefallende landet i Europa, hadde overtatt

stafettspinnen fra Tyskland, som inntil da hadde vært det mest framskredne landet.

I stadig større grad ble det klart hvordan de sosialdemokratiske partiene i de høyt utviklede kapitalistiske landa frafalt den revolusjonære marxismen i sin praktiske politikk og gikk over til en reint borgerlig samarbeidspolitikk. Og da den andre internasjonale sammenkalte til sin første kongress etter krigen våren 1919, i et forsøk på å samle den dypt splittede organisasjonen igjen, mente Lenin det hastet å få dannet et nytt alternativ for den revolusjonære arbeiderbevegelsen.

Partikamper i det russiske kommunistpartiet

Allerede på denne tida var det store prinsipielle meningsforskjeller i det russiske partiet. Kampen sto først og fremst mellom Lenin og Trotsky på spørsmålet om bøndene. Trotsky mente at bare arbeiderklassen kunne være ledende i revolusjonen og var mot en allianse med bøndene. Både han og mensjevikene stilte seg avvisende til separاتفreden i Brest-Litovsk fordi de ikke skjønte hvorfor nettopp bøndene ønsket fred. Nå var det mer historiske tilfeldigheter som gjorde at bøndene ikke tok aktivt del i den russiske revolusjonen. Den ble stort sett gjennomført av arbeiderklassen i de store byene. I praksis ble altså Trotskys teori, at arbeiderklassen alene måtte overta makten og gjennomføre diktaturet, den seirende, og dette gjorde at også en annen av hans teorier, nemlig den om den permanente revolusjonen, kom i forgrunnen. Trotsky mente at revolusjonen i Russland ikke kunne overleve hvis den ikke uten opphold gikk over i verdensrevolusjonen, også her i opposisjon til Lenin.

Sett på bakgrunn av denne teorien og de svære objektive vanskelighetene den unge sovjet-staten sto overfor ble spørsmålet om verdensrevolusjonen svært viktig. Hvis revolusjonen spredte seg til Europa ville dette lette presset fra intervensjonskrigene og den isolasjonen, både økonomisk og diplomatisk, som Sovjetunionen befant seg i. Derfor ble spørsmålet om et verdenssenter som kunne lede de revolusjonære massene gjennom filialer i de enkelte landa, helt fra begynnelsen knyttet nært til Sovjetunionens utenrikspolitiske interesser.

Komintern stiftes

På nyåret 1919 ble det sendt ut en invitasjon fra SUKP(b) (det russiske partiet hadde da nettopp forandret navnet sitt) til en kongress i Moskva. Invitasjonen gikk til kommunistpartiene og venstrefløyene i de sosialdemokratiske partiene i Øst-Europa og Randstatene, til Spartakusforbundet i Tyskland, til det sosialdemokratiske partiet i Sverige, til Det norske arbeiderparti, til «Klassekampen»-gruppen i Danmark, til venstregrupper og -partier i mellom-Europa

Den norske delegasjonen til Kominterns tredje kongress i Moskva 1922.

og sør-Europa. Dessuten til det sosialistiske partiet i Amerika og til deler av den internasjonale fagbevegelsen. Den tredje verden var ikke så sterkt representert, men sosialistiske grupper i Tokyo og Yokohama ble invitert. Blant disse var ingen utenom det russiske og det tyske betydelige partier, men stort sett venstreopposisjonen innafor de gamle soisaldemokratiske partiene i Europa.

Invitasjonen til kongressen ble offentliggjort i Pravda og gikk dessuten ut over radioen. På denne tiden var Moskva så godt som isolert, skadene på kommunikasjonsnettene som krigen hadde forårsaket, pluss intervensjonskrigene og borgerkrigen, gjorde det svært vanskelig å reise i Russland. Men en del av organisasjonene hadde representanter i Moskva, som politiske flyktninger eller journalister, og kongressen samlet delegater fra i alt 35 organisasjoner. Av disse delegatene var det bare fem, deriblant Norges, som kom reisende til Moskva spesielt for å være med på møtet. Disse forholdene bidro til at russerne helt fra første stund dominerte stiftelseskongressen.

Forskjellig bakgrunn

Av de partiene og organisasjonene som deltok var det bare det russiske som var organisert etter den demokratiske sentralismen. Det bolsjevikiske partiet hadde gjennom tjue års konflikter og splittelser utviklet seg til et strengt sentralistisk parti. Erfaringene fra tre revolusjoner, illegalt arbeide og store masseaksjoner hadde vært en skole som frambrakte Europas, uten tvil, dyktigste revolusjonære ledere.

Da kom de andre partiene fra en helt annen tradisjon og et helt annet miljø. De var ikke på noen måte enhetlig sammensatte. «Ved siden av revisjonistene og de offisielle radikale av førkrigstypen stod aktive revolusjonære, som vilkårsløst ville etterlikne bolsjevikenes forbilde, utopiske radikale, syndikalister og

KOMINTERN

gamle tilhengere av Rosa Luxemburg. De unge kommunistiske partiene i Europa skulle først over tid gjennom demokratisk sjølkritikk og massenes egne erfaringer ha kunnet skape en enhet av alle disse ulike elementene. Men til en slik utvikling hadde man ikke tid. Slagkraftige, kommunistiske partier, som snart kunne lede en revolusjon, måtte raskt dannes i Europas viktigste land. Grunnlaget for et slagkraftig parti var imidlertid etter bolsjevikenes oppfatning en sterk, kampvillig partiledelse. For å danne en slik måtte man uten hensyn luke ut alle personer i ledende partistillinger, som under en revolusjon kunne vise den minste vakling.» (Rosenberg, «Geschichte des Bolschewismus»)

Motsigelser mellom Lenin og Rosa Luxembourg

Den prinsipielle motstanden mot den sentralistiske partioppbyggingen var kommet fra Rosa Luxemburg. Hun var imot Lenins partiteori og gikk inn for et bredt, demokratisk masseparti og mot Lenins eliteparti. Dette var nok medvirkende til at hun var imot dannelsen av den tredje internasjonale i Russland. Men den viktigste grunnen, sett på bakgrunn av vedtaket fra «Internasjonalen», som hun jo var medlem av, var nok hennes frykt for russernes dominerende rolle i en organisasjon som ble dannet i Moskva og med Oktoberrevolusjonens mektige innflytelse i ryggen.

Rosa Luxemburg og Karl Liebknecht, myrdet av Reichswehr.

Men i mars 1919, da Komintern ble stiftet, var Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg døde, myrdet av det tyske Reichswehr, og det nydannede KPD forbudt. Selv om den tyske delegaten, Eberlain, møtte med pålegg fra sitt parti om å stemme mot dannelsen av Komintern, var nok ikke motstanden så sterk som tidligere. Situasjonen for det tyske partiet hadde raskt forverret seg, deres fremste ledere var drept. Det russiske partiet var så ulike mye sterkere.

Tyskerne foreslo at det skulle dannes kommunistpartier i de enkelte landa før man dannet en internasjonal sammenslutning. Antagelig mente de at dette ville styrke de enkelte partienes stilling via det mektige SUKP(b). Deres syn på mulighetene for verdensrevolusjonens snarlige seier var forståelig nok ikke så optimistisk som russernes, og de mente derfor at de

trengte tid for å bygge opp styrke. Da den østerrikske delegaten ankom, noe forsinket, ga imidlertid han en blomstrende framstilling av den revolusjonære situasjonen i Europa. Dette snudde stemningen hos de andre delegatene og hos russerne som delvis var innstilt på å gi etter for de tyske kravene, og Komintern ble stiftet, med tyskerens avholdne stemme.

Kongressen vedtok også en plattform. Eberlein foreslo at denne skulle diskuteres av de forskjellige organisasjonene og gruppene før Komintern ble grunnlagt, men da kongressen likevel ble en stiftelseskongress ble plattformen vedtatt mot en stemme, nemlig Norges.

Det er ikke plass til å gjengi plattformen her, men den er et høyt utviklet kommunistisk program, som tar for seg imperialismen i polemikk med den 2. internasjonale, spørsmålet om voldelig revolusjon og proletariats diktatur, om klassekarakteren av demokrati og diktatur, spørsmålet om makten, statens klassekarakter, eksproprieringen av borgerskapet og sosialiseringen av produksjonen. Noe minimumsprogram er det ikke, snarere et maksimumsprogram. Moskva ville tydeligvis ha allierte de kunne stole på, her skulle det ikke være noe rom for tvil. Fullt medlemskap var bare mulig for de partier som sto fullstendig på plattformen.

De 21 opptakskriteriene

Året etter, på den andre kongressen, ble det vedtatt 21 opptakskriterier til Komintern. I forskriften til disse heter det: «Den kommunistiske internasjonale erkjenner at for å framskynde seieren må den arbeiderorganisasjonen som kjemper for å gjøre slutt på borgerskapets diktatur og opprette kommunismen ha en sterkt sentralisert organisasjon. Den kommunistiske internasjonale må, faktisk og i gjerning, være som et eneste kommunistisk parti for hele verden. Partiene som jobber i de enkelte landa er bare seksjoner av denne.» På den andre verdenskongressen ble også Kominterns statutter vedtatt. Her ble det bl.a. bestemt at det landet der Kominterns sentralkomite (EKKI) hadde sete, skulle ha fem representanter i EKKI i tillegg til en representant fra hvert av de ti til tretten viktigste landa i internasjonale. Dette ga Sovjet helt fra starten en massiv overvekt.

I §9 heter det at EKKIs beslutninger er bindende for medlemmene. EKKI kan pålegge partiene å ekskludere grupper eller personer som ikke overholder «internasjonal disiplin». De kan også ekskludere partier som ikke følger verdenskongressens beslutninger.

Da de 21 opptakskriteriene skulle vedtas la Zinovjev i sin tale vekt på at disse var en garanti mot sentrisme. Det var nå blitt populært å være medlem av Komintern, flere av partiene i den 2. internasjonale hadde søkt om opptak. De 21 opptakskriteriene

KOMINTERN

skulle hindre sentristiske elementer som ennå ikke hadde brutt med ideologien til sosial-sjåvinistene, å komme inn. Dessuten fantes det i enkelte av de store partiene, deriblant Det norske arbeiderparti, fremdeles en fløy som støttet Kautsky og som bare ventet på å stikke hodet opp, ifølge Zinovjev.

Opptakskriteriene ble vedtatt mot 2 stemmer. Den ene kom fra et tysk parti, USPD, de protesterte mot å programfeste den russiske veien til makta som den eneste riktige.

De 21 opptakskriteriene påla partiene å:

- Spre kommunistisk propaganda underlagt et sentraliser
- drive illegalt arbeid
- arbeide i hæren
- renske ut reformister fra partiet
- arbeide på landsbygda
- ta avstand fra sosial-sjåvinismen
- bekjempe reformismen og den 2. internasjonale.
- støtte kolonienes frigjøringskamp
- arbeide i fagforeningene under partiets ledelse
- bekjempe Amsterdam-internasjonen, kjempe for den røde fagforeningsinternasjonen
- fjerne alle upålitelige elementer blant sine representanter i parlamentet, alle skal være underlagt partiet
- partiene må praktisere demokratisk sentralisme
- bokinnbytte fra tid til annen der partiene jobber legalt
- støtte til Sovjet-republikkene
- Få partiprogrammet godkjent av EKKI
- Partiene er bundet av alle diskusjoner i EKKI og på verdenskongressen.
 - dette begrunnes med at Komintern jobber i en situasjon der det er akutt borgerkrig.
 - EKKI må ta hensyn til de spesielle forholda hvert enkelt parti jobber under.
- partiene må skifte navn til ... (det enkelte lands navn) kommunist parti, seksjon av den 3. internasjonale.
- partipressen må bringe EKKIs uttalelser
- 2/3 av medlemmene i alle ledende organer i de partiene som nå ønsket å tilslutte seg måtte ha gått inn for tilslutning før Kominterns 2. kongress.
- de medlemmene som avviser Kominterns teser prinsippielt skal ekskluderes fra partiet.

Sovjets dominans

Mange av de feila som skulle komme til å prege Komintern lå her allerede i kimeform. Sovjets dominans var som vi har sett, knesatt allerede fra begynnelsen av. Det var naturlig at SUKP hadde stor autoritet blant de revolusjonære kreftene i Europa, det ville ha vært slik også uten noen tredje internasjonale. Oktoberrevolusjonen hadde sin egen tiltrekningskraft, folkene i Europa og verden ellers hadde krav på å få del i

de erfaringene som bolsjevikpartiet hadde høstet. Det er hevet over tvil at dette partiet hadde fostret noen av verdens beste klasseforkjempere. Dette partiet hadde mye å lære bort, og hadde også et uselviskt ønske om å gjøre det. Feila deres på dette område var av heroisk karakter, de akslet seg en enorm oppgave i tillegg til de svære problemene som oppbygginga av sosialismen i deres eget land stilte. Lenin var aldri av den oppfatning at sosialismens oppbygging i Sovjet var helt og holdent avhengig av verdensrevolusjonens seier, slik som Trotsky, og dette var heller ikke partiets linje. Når SUKP i praksis tok på seg oppgava med å lede verdensrevolusjonen til seier, gjorde de det først og fremst for å tjene verdensproletariatet, ikke for å redde Russland fra Ententens intervensjonskriger, sjøl om det også var et aspekt.

Men nettopp fordi Oktoberrevolusjonen var en slik strålende seier, ikke bare for det russiske proletariatet, men for verdensproletariatet, var det lett å komme til å tro at det å kjenne til Oktoberrevolusjonens vei var tilstrekkelig for alle land og folk som ville gjøre revolusjon. Og det var nettopp dette Komintern gjorde. Komintern ble på mange måter et avskrivningsbyrå for den russiske veien. Sjøl om det i de 21 opptakskriteriene heter at EKKI må ta hensyn til de

Kommunistisk demonstrasjon i Tyskland i 20-åra.

spesielle forholda hvert enkelt parti jobber under, ble dette for det meste stående på papiret, mens den andre delen, at partiene er bundet av EKKIs påbud pga. den borgerkrig-liknende situasjonen, var det som ble satt ut i praksis.

Dette fremma et herre/vasall-forhold mellom SUKP og de andre partia, som ble svært usjølstendige. For dem var det viktigere å bli godkjent av Komintern, enn å bli godkjent av arbeiderklassen i sitt eget land. Dette var ikke først og fremst partier som hadde grodd dype røtter i sitt eget land gjennom klassekamp, men partier og organisasjoner som oppfylte Kominterns 21 opptakskriterier, og nærmest deretter ble flasket opp som partier.

Nå skulle de jo ikke bli riktige sjølstendige partier heller da, men seksjoner av den 3. internasjonale. I praksis ble de vel seksjoner av det russiske kommunistpartiet, noe som klart kom til uttrykk under de svære fraksjonsstridighetene i det russiske partiet. Opposisjonen prøvde å benytte seg av sin posisjon i Internasjonalen for å vinne igjennom med sine synspunkter, og nesten alle medlemspartiene hadde fraksjoner som støttet dem. For eksempel sympatiserte Tranmæl i Norge med Trotsky.

Verdenspartiets problemer

Den første tiden etter den 2. kongressen ble preget av opprydding. Vedtakene fra kongressen krevde reine partier rensket for opportunistiske elementer. Dette var bare i liten grad gjenstand for taktiske vurderinger fra land til land. Det italienske partiet ble splitta etter disse retningslinjene, og venstrefløyen, som var i mindretall, trakk seg ut og dannet sitt eget parti. Hva dette førte til i Italia er vanskelig å si, men det er klart det splitta arbeiderklassen. Å gi kommunistene skylden for at Mussolini kom til makta to år seinere er sjølsagt feil, men alment tror jeg det er riktig å si at Komintern la mere vekt på at linja var riktig, enn på forholdet til arbeiderklassen i det enkelte landet. I Italia oppfatter jeg det slik at dette gjorde det lett for sosialdemokratene å stemple kommunistene som splittelsesmakere overfor massene. At kommunistene ble de mest konsekvente kjemperne mot fascismen i Italia i de mange årene som fulgte fram til Mussolinis fall, er derimot hevet over tvil.

Tyskland, med det største partiet innafor Komintern ved siden av SUKP, ble tidlig utpekt som det landet der revolusjonen snart ville seire. Fra 1918 og utover fant det sted store arbeideropprør i Tyskland. I 1918 med krav om fred og mot dyrtida, i 1921 mot Entente-maktenes krav om gjennomføring av Versailles-freden med utbetaling av krigserstatninger og okupasjonen av Rhinland. I 1923 kom det på nytt til uroligheter, direkte forårsaket av franske troppers innmarsj i Ruhr med krav om krigserstatninger som

Bildet: Matrosenes oppstand i Kiel 1918.

KOMINTERN

ennå ikke var blitt betalt. Kommunistene prøvde å ta ledelsen i disse opprørene, oppfordret arbeiderne til å gå til kamp om makten og oppfordret til generalstreik. Men kommunistenes innflytelse blant massene var ikke sterk nok, og opprørene var begge ganger dårlig forberedt fra KPD's side.

Nederlagene kostet både partiet og arbeiderklassen dyrt. Mange ble arrestert og flere drept.

Det var ikke så lite venstre-opportunisme og eventyrpolitikk i KPDs politikk. Men en del av feila foran opprøret i 1923 skyldtes manglende beluttsomhet, og illusjoner om at det sosialdemokratiske partiet ville delta i opprøret. Partiet var imidlertid hele tiden under supervisjon fra Kominterns representanter i Tyskland, og etter hvert nederlag fulgte en diskusjon om hvem som hadde ansvaret.

Det tyske partiet ble rystet av en rekke fraksjonskamper. Komintern grep direkte inn og innsatte en ledelse fra venstre-opposisjonen innafor partiet, som de mente ville være mer handlekraftig. Disse viste seg imidlertid helt udugelige og Komintern måtte igjen gripe inn, denne gang overfor den ledelsen den selv hadde innsatt.

Klara Zetkin kritiserte Komintern og sa at det var umulig for KPD å vinne noen framgang så lenge en hver ny krisesituasjon fant en ny, uerfaren ledelse i partiet.

Under disse partikampene mistet KPD mye av sin innflytelse, og den sekterske politikken som ble ført isolerte kommunistene, særlig i fagforeningene.

Å gi Komintern alene skylda for dette, er neppe riktig. Det er ikke slik at de tyske lederne sto for en riktig linje opp mot Kominterns feilaktige. Men det man må kunne si er at tyskerne i svært liten grad fikk anledning til å trekke lærdom av sine egne feil, og gjennom det utvikle en ledelse som kunne erstatte den gamle som delvis hadde gått over til sosialdemokratene og delvis var blitt likvidert av reaksjonen.

Det polske partiet, som var illegalt, hadde mange av sine ledere boende i Moskva. Dette og Polens nære forhold til Sovjet gjorde det enda mere sårbart for inngrep fra Komintern, det var bare i svært liten grad et sjølstendig parti for Polen.

På et møte i EKKI i 1925 ble det slått fast at problemet med opposisjonen i det russiske partiet nå hadde antatt en internasjonal karakter. Både den gamle ledelsen i KPD og majoriteten i det polske partiet støttet Trotsky. Trotsky samlet også støtte fra ytterste høyre og ytterste venstre i Komintern. Dessuten uttalte en rekke arbeiderledere som hadde forlatt Komintern støtte til Trotsky. Trotsky sto i opposisjon til ledelsen i SUKP på spørsmålet om bøndernes betydning, han undervurderte betydninga av et forbund mellom arbeidere og bønder. Han kritiserte NEP-politikken og mente at den ensidig var et tilbaketog og la ledelsen av oppbygginga av landet i hendene på kapi-

talistiske elementer, han overvurderte statens rolle og mulighetene for planlegging på den tida. Han mente også at fagforeningene ikke kunne være sjølstendige, men måtte legges inn under partiets ledelse.

Til å begynne med ble opposisjonen behandlet som subjektiv ærlige folk men objektivt skadelige. Seinere endte disse motsigelsene som antagonistiske, og ble løst gjennom Moskva-prosessene. Disse gikk i stor grad ut over funksjonærer i Komintern-ledelsen og i medlemspartiene.

Etter min mening var det riktig å opprette en internasjonal, noe annet ville vært unnfalighet overfor ledelsen i den andre internasjonale. Komintern forsvarte den kommunistiske tradisjonen i Europa i mellomkrigstida. Ingen andre gjorde det. Komintern, med SUKP i spissen, polemiserste mot sosial-sjåvinistene og forsvarte marxismen. Da lederne i den andre internasjonale, med Kautsky i spissen, gikk over til en borgerlig klassesamarbeidsideologi og forsvarte kapitalismen og imperialismen, var det Komintern-partiene som tok opp kampen mot deres innflytelse i arbeiderklassen. Dette var svært viktig, for det var i denne tiden at den moderne reformismen tok form.

Komintern stilte seg som mål å skape en enhetlig arbeiderbevegelse som kjempet for verdensrevolusjonen etter retningslinjene fra Oktoberrevolusjonen. Dette var riktig og viktig.

Men den formen Komintern tok, som et verdensparti med sete i Moskva og underlagt SUKPs ledelse, var feil. Lenin innså ikke at det ikke var nok å ha et alment grep om den revolusjonære veien, man måtte også vie de særegne forholda i de enkelte landa stor oppmerksomhet. Dette ble heller ikke stilt som noen oppgave for medlemspartiene, den sterke sentraliseringa oppfordra ikke til sjølstendig tenkning.

Når noen i dag mener vi må ta fullstendig avstand fra Komintern, mener jeg dette er å kaste barnet ut med badevannet. Å propagandere væpna revolusjon, nødvendigheten av å ta makta i staten og at imperialismen med nødvendighet fører til krig, var ei oppgave Komintern fylte i motsetning til de reformistiske lederne i den andre internasjonale. I den grad den tredje internasjonale sto for en samordning av de revolusjonære kreftene i Europa og propaganderte Oktoberrevolusjonens ideer må vi støtte den. En slik samordning må vi gå inn for også i dag, kampen for den proletariske revolusjon er en internasjonal kamp. Det vi derimot må kritisere Komintern for og ta avstand fra, er dens oppbygging som et verdensparti underlagt Moskva og SUKP(b). Ut fra dette fulgte en hel rekke andre politiske feil, blant annet det faktum at Komintern utviklet seg til å bli et redskap for Sovjets utenrikspolitikk.

DEBATT

Parti-teorien

Pål Steigan har en kritikk av mitt tidligere innlegg om partiteori i siste nummer av Røde Fane. Det tjener Steigan til ære at han tar opp hansken, fordi det ellers så ut til at artikkelen min ville lide en død i stillhet. Når dette imidlertid er sagt, så vil jeg anbefale alle lesere av Steigans kritikk å gå gjennom artikkelen min fra Røde Fane 4/83 på nytt:

1. Det er nemlig *ikke* riktig som Steigan skriver, at jeg har levert noen omfattende kritikk av «den leninistiske partimodell». Dette gir leserne det feilaktige inntrykk at jeg angriper leninismen. Det jeg derimot kritiserer er *den uforanderlige partimodell* som ble utvikla av Stalin/Komintern. Min konklusjon var her at den leninistiske parti *teorien* må befris fra den dogmatiske tvangstrøya.

2. Det er heller *ikke* riktig som Steigan skriver at jeg ikke legger vekt på partiets rolle som fortropp i klassekampen, men at jeg bare er prega av synet på partiet som «universitet». Dette gir på nytt leserne det falske inntrykk at jeg ikke er leninist, men støtter meg på den luxemburgske partioppfatning. Tvert om så tar jeg utgangspunkt i og forsvarer

Lenins linjer om at partiet *både* skal fortolke og forandre verden.

3. Det er derfor heller *ikke* riktig når Steigan påstår at «fordi KR ikke legger noen vekt på partiets rolle som fortropp i klassekampen, ser han heller ingen verdi i disiplin, sentralisme, evne til illegalt arbeid osv.». Hva jeg faktisk skreiv var blant annet:

«Som fortolker må partiet organiseres nærmest som et universitet, hvor en vesentlig konsekvens er åpenhet. Som forandrer oppstår helt andre behov. Her oppstår behovet for enhellig og disiplinert handling mot klassefienden. Her oppstår behovet for en sterk og handlekraftig sentralisert ledelse. Her oppstår behovet for å ta i bruk konspirative metoder til bekjempelse av overvåkingspolitii, forfølgelse o.l.»

Et av mine viktigste poeng var nettopp å diskutere partiets problem med å handtere begge disse oppgavene samtidig, fordi de står i en viss motsetning til hverandre. Jeg skreiv at man måtte legge forskjellig vekt på de forskjellige oppgavene etter hvilken situasjon man var i, og at dette utelukker en uforanderlig, ikke fleksibel partimodell. Den kommunistiske bevegelsens historie viser etter mitt syn klart nødvendigheten av å prblematisere dette.

4. Det er heller *ikke* riktig som Steigan skriver at min kritikk av teorien om «den korrekte linja» fører til at en ikke er i stand til å ta noe standpunkt eller ha noen mening. Tvert om så var mitt helt klare utgangspunkt et kommunistisk parti som bygger på den revolusjonære klassebevisstheten i arbeiderklassen, og som avgrenser seg mot og bekjemper reformismen. Det er derfor slett ikke snakk om å erklære alle synspunkter og linjer som likeverdige. Mitt poeng er at innafor det revolusjonære grunnlaget finnes forskjellige linjer, ikke en til enhver tid korrekt linje. Et udialektisk syn på dette fører oss ut i *monolittismen*, noe som i ytterste konsekvens fører til stemping av kritikere og uenige som «avvikere», eller «borgerlige agenter», og fremmer en usunn øyentjernermentalitet i partiet.

5. Steigan innrømmer meg noen riktige momenter i min artikkel, «sjøl om konklusjonene i det alt vesentlige er

feil». Han innrømmer også at m-l-bevegelsen har gjort feil på disse områdene tidligere, og at det er riktig å oppsummere det for å gå videre framover. Mange av disse feila er imidlertid korrigert innafor partiet, og Steigan konkluderer derfor:

«KR skriver en lang artikkel med politisk angrep på AKPs partimodell. Artikkelen trykkes i partiets teoretiske tidsskrift på prioritert plass og uten noen form for sensur. Dette er et bevis på at KR's vulgærisinuasjoner mot AKPs holdninger til debatt er — nettopp vulgære. Faktum er at mye av det riktige i KR's artikkel er tatt opp av AKP for lenge sia, men med kledelig beskjedenhet lar KR leseren tru at dette er noe han, KR, har finni på.»

Jeg er selvfølgelig glad for at klimaet er så bra for tida, og at Røde Fane trykker ikke bare min artikkel, men mange kritiske artikler. Men *årsaken* til dette klimaskiftet skyldtes vel ikke minst et grunnplansopprør i AKP rundt landsmøtet i 1980, som *tvang* partiledelsen med Steigan i spissen til å liberalisere partilivet. Folk meldte seg ut i hundrevis, og det ble oppsummert at den gamle måten å lede partiet på var brutt sammen. Spørsmålet vil da bli: Har man forstått hva som er gærnt? har man oppsummert og lært noe? Hva har man i såfall lært? Steigans holdninger i sin kritikk av min artikkel gjør meg bekymra for at han ikke har lært nok, og at de «gamle» tilstandene muligens ønskes gjeninnført i partiet.

6. Til slutt: Jeg hadde i utgangspunktet skrevet en mer allmenteoritisk artikkel. Etter påtrykk fra en del kamerater som mente dette ville «henge i lufta», beslutta jeg meg til å gå mer konkret inn på forhold i forbindelse med AKP. Pål Steigan var en av dem som ga meg rådet, men polemiserer likevel nettopp mot dette. Det er selvfølgelig umulig for meg her å gå detaljert inn på interne forhold i AKP, slik som praksis for utnevnelse av tillitsfolk for eksempel. Folk får derfor ha meg tilgitt at jeg har hoppet over dette.

Kjell Ruud

Kjell Ruud hadde i Røde Fane 4/83 et innlegg om partimodellen. I forrige nummer kommenterte Pål Steigan artikkelen og hevdet at Kjell Ruuds forslag til revisjon av AKPs partimodell var uholdbar. Kjell Ruud svarer her Steigan.

Årsakene til kriser

I EEC er det i dag stor overproduksjon av matvarer. Minken skriver i dette innlegget at overproduksjon ikke er årsaka til krise.

Hva er «de marxistiske kriseteoriene»?

Ifølge AKP(m-l)s hefte om kriser er det i første rekke to teorier: underforbruk-teorien og profittklemme-teorien.

Underforbruk-teorien sier at det blir krise fordi den kjøpedyktige etterspørselen blir hengende etter produksjonsøkningen, slik at varene ikke blir solgt. Dette igjen henger sammen med at massenes kjøpekraft er begrensa på grunn av utbyttinga.

Profittklemme-teorien sier at det blir krise fordi når oppgangen har vart en stund, blir det mangel på arbeidskraft. Dette presser lønnsnivået opp og profitten ned, og fører til stopp i investeringene.

I min anmeldelse av kriseheftet prøvde jeg å antyde noe om hvorfor begge disse to teoriene er feil. Videre prøvde jeg å antyde at disse to teoriene ihvertfall ikke kan kombineres, slik kriseheftet gjør. Kombinasjonen blir så sjølmotsigende at den er ute av stand til å gi noe veiledning i praksis.

Mine innvendinger mot kriseheftet besto altså av tre deler: 1) innvendinger mot underforbruk-teorien 2) innvendinger

ger mot profittklemme-teorien 3) innvendinger mot kombinasjonen av de to. Dessuten hadde jeg en del annen kritikk som vi kan la ligge nå, fordi hefteforfatterne stort sett har gitt meg rett på det.

HEFTEFORFATTERNES FORSVAR FOR UNDERKONSUM-TEORIEN

Her bygger hefteforfatterne sitt forsvar på et skarpt skille mellom normaltilstanden eller likevektstilstanden, og den tilstand da verdiene ikke lenger kan bli realisert — krise. Dette er en måte å analysere på som er lånt fra borgerlig sosialøkonomi. Etter mitt syn gjelder det å påvise at «normaltilstanden» inneholder motsigelser som bygger seg opp og får utløsning i ei krise. Derfor må en — tvert imot det hefteforfatterne sier — analysere «normaltilstanden» for å finne årsaka til krise.

I reproduksjonsskjemaene på slutten av andre bok av Kapitalen viser Marx at under visse forutsetninger kan alt som blir produsert i et kapitalistisk samfunn finne kjøpere. Det rimeligste må da være å leite etter årsaka til krisene blant forhold som gjør at disse forutsetningene ikke slår til. En av disse forutsetningene for reproduksjonsskjemaene er at det ikke skjer raske endringer i verdiene. Som mange vil vite, bygger kriseteorien i den nye grunnsirkelen nettopp på at vareverdiene stadig synker. Dette er en del av «normaltilstanden» under kapitalismen. Grunnsirkelen er altså i samsvar med andre bind av Kapitalen.

Det samme kan en ikke si om underforbruk-teorien. Reproduksjonsskjemaene viser at stor utbytting eller økende utbytting ikke nødvendigvis medfører en tendens til overproduksjon. Det må komme andre ting i tillegg for at det skal bli overproduksjon. Underkonsum-teorien og reproduksjonsskjemaene er uforenlige.

Ikke noe er mer normalt under kapitalismen enn utbytting. Hvis hefteforfatterne mener at «motsigelsen mellom variabel kapital og merverdi (utbyttingen) lå til grunn for at kriser oppsto», hvordan kan de da si at «hvis en forut-

setter at det er normale omstendigheter ... vil selvsagt enhver kriseteori falle»¹ Hefteforfatterne avslutter flott svaret på kritikken av underkonsum-teorien slik: «La oss ikke nå tautologinivået og argumentere mot muligheten for kriser med hjelp av teorier for hvordan likevekten ser ut.»

Hvis jeg skal si noe positivt om dette svaret, må det blir at forfatterne ikke har nådd tautologi-nivået.

HEFTEFORFATTERENS SVAR PÅ INNVENDINGENE MOT PROFITTKLEMME-TEORIEN

Dette svaret er en fleip. Min eneste kommentar er at «denne herr Weeks» som dere syns det var så morsomt at jeg viste til, finns i bokhandelen. Så får vi komme tilbake til saka seinere.

HEFTEFORFATTERNES SVAR PÅ INNVENDINGENE MOT Å KOMBINERE DE TO TEORIENE

For 2—3 år sida var det to for meg ukjente herrer som diskuterte kriser i Røde Fane. Den ene mente at utbyttinga i seg sjøl var årsaka til krise. Den andre mente at økt utbytting var årsaka.²

Det finnes altså ulike varianter av underforbruk-teorien. Men grovt sett kan vi vel si at underforbruk-teorien forklarer krisene med at lønna blir for lav, mens profittklemme-teorien forklarer krisene med at lønna blir for høy.

Som jeg skreiv sist, finnes det logisk sett bare to muligheter for å kombinere disse to teoriene. Den ene er at det er krise hele tida. Den andre er at det finnes et område i midten der lønna ikke er for høy og ikke for lav, men *akkurat passe*. Når jeg skreiv det, var det ikke fordi jeg sjøl mente det finnes noe slikt område, men for å vise det urimelige i å kombinere de to teoriene.

Jeg tror denne kombinasjonen har kommet i stand for å avgrense seg mot en reformistisk tolkning av underkonsum-teorien. Systemet som helhet ville blomstre dersom lønna, og dermed kjøpekrafta steig, ifølge underkonsum-teorien. Men det er reformisme å tro at dette er mulig (ved hjelp av en ar-

DEBATT

beidervennlig regjering eller faglig kamp). For det ville samtidig føre til at de enkelte kapitalistene fikk problemer med sine kostnader, og så ville en krise likevel bli utløst, men av motsatt årsak.

Slik er tankegangen bak det å kombinere de to teoriene. Denne tankegangen innebærer at det er en motsetning mellom det som tjener systemet som helhet, og det som tjener den enkelte kapitalist. Motsetninga slår ut hvis lønna er for lav. Da vil systemet som helhet tjene på arbeiderklassens lønnskamp. Vær så snill å innrømme at dette er en konsekvens av deres teorier! Når lønna er for høy, er det en annen sak. Men ettersom det jo ikke er krise hele tida, må det finnes et punkt der lønna er akkurat passe. Hvorfor kan ikke en arbeidervennlig regjering eller en ansvarsbevisst fagbevegelse finne dette punktet, og dermed unngå kriser? Dere svarer: Fordi kapitalismen forutsetter at kapitalistene ter seg som kapitalister. De vil alltid prøve å maksimere sin profit.

OK, men hva med statsmonopolkapitalismen, når staten kan kontrollere og gripe inn i den enkelte kapitalens kretsløp? Hvis krisene da truer systemets mulighet til å overleve, vil man ikke da prøve å finne det punktet jeg snakker om?

Jeg spør igjen, sjøl om forrige gang jeg spurte, gjorde dere meg et stygt pek. Dere tilla meg det urimelige standpunktet som jeg prøvde å vise var en konsekvens av teoriene deres. Dere skriver: «Til slutt kommer Minken med en fantastisk påstand. Han påstår at dersom lav kjøpekraftsvekst i forhold til produksjonsveksten er grunnlag for krise, så er arbeiderklassens kamp til fordel for kapitalismen!»

Altså en gang til, for sikkerhets skyld: sjøl så vil jeg tru at både systemet og den enkelte kapitalist trives best når lønna er lav. Det er ikke mitt eget standpunkt jeg framstiller, det er de meningsløse konsekvensene av å kombinere to motsatte kriseteorier.

KLASSIKERNES TEORIER?

Teorien om profitttrattens tendens til å falle var ml-bevegelsens første kriseteori, mener hefteforfatterne, og legger til: «Etter hvert som lesekyndigheten

økte, har dette blitt forsøkt kombinert med klassikernes teorier om kriser.»

Med klassikernes teorier om kriser mener forfatterne underkonsumteorien og profittklemmeteorien. I andre sammenhenger bruker de uttrykket «de marxistiske kriseteoriene» om det samme. De bør nå gi en kort forklaring på hvorfor de kaller sine to teorier for «klassikernes» og «marxistiske». Hvor utvikler f.eks. Marx disse teoriene?

Det vil jeg gjerne ha svar på.

En annen ting som vi kunne trenge, var en kritikk av den nye grunnsirkelens møte om kriser, ikke bare en karakterisering av det.

DEN VIKTIGSTE UENIGHETEN

Den viktigste uenigheten mellom hefteforfatterne og meg ligger ikke i vurderinga av konkrete kriseteorier som profittklemme-teorien osv. Jeg kan godt innrømme at misforhold mellom produksjon og marked kan oppstå og føre til krise. Jeg kan godt innrømme at reservearmeen kan bli uttømt og at dette i kombinasjon med andre faktorer kan utløse ei krise. Den viktigste uenigheten ligger i hefteforfatternes setning: «Vi må lære oss å skille mellom kriseteorier og teorier basert på langsiktig utvikling for normaltilstanden der varer selges til sin verdi.»

Det er det motsatte vi må lære oss. Vi må lære oss å oppspore kimene til krisa i den kapitalistiske «normaltilstanden». Ellers vil vi gjøre krisene til noe ytre og tilfeldig i forhold til den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen. Og en ting til: vi vil aldri forstå hvorfor kapitalismen vil gå under. Det er en nær sammenheng mellom spørsmålet om kriser og spørsmålet om kapitalismens undergang. Dette ser det ut til at hefteforfatterne benekter på det iherdigste. For Marx, derimot, var det helt klart. Han så krisene som det tydeligste tegnet på at kapitalismen ikke var annet enn en historisk og forbigående produksjonsmåte. Han så de samme årsaker i virksomhet i krisa som til slutt skal drive kapitalismen i grava.

Hva er det da i den normale «kapitalismen» som må frambringe kriser? Jo, det er i hovedsak motsigelsen mellom produksjonen av bruksverdier og pro-

duksjonen av verdi og merverdi. Den kommer til uttrykk i lova om profitttrattens tendens til å falle og lova om de motvirkende kreftene.

Et lite bilde til slutt kan illustrere hva jeg mener:

«Framtidsforskeren» Per Benterud og andre forteller oss at nå ved inngangen til dataalderen må vi lære å bruke livet vårt til noe meningsfylt sjøl om vi mister jobben. Skolen må lære opp elevene til hobby-virksomhet og meningsfylt fritid, slik at de kan være arbeidsløse uten å skjemmes. For i produksjonslivet vil bare noen ytterst få få plass. De vil produsere alt det som det store flertallet av hobbyister og fritids-mennesker trenger.

Denne tankegangen ser på kapitalismen som et system som produserer en stadig større mengde bruksverdier, men gløkker at systemet bare kan gjøre det så lenge det kan skje som verdiproduksjon og merverdiproduksjon. Og hva skjer med verdiene og merverdien i et samfunn der et lite fåtall jobber i helautomatiske fabrikker? Jo, verdiene synker, merverdien synker. Riktignok representerer en liten verdi en enormt mye større bruksverdimengde enn før, men kapitalistene vil ikke ha «bedre råd» enn før — snarere tvert imot. Den vil ikke ha råd til å la seg skattelegge slik at alle hobbyistene kan få trygd, og heller ikke til å ha dem på sin egen lønnsliste.

Det er rart: jo mer produktivkreftene utvikler seg, jo viktigere blir det for kapitalen å skjære ned på alle «uproduktive» kostnader — fra teatre til arbeidere som har blitt for gamle. Dette er motsigelsen mellom bruksverdiproduksjon og verdiproduksjon. Den vil bare bli skarpere til vi lærer oss å produsere bruksverdier uten den tvangstrøya som kapitalistisk vareproduksjon utgjør.

Det er den samme motsigelsen som viser seg i krisene.

Harald Minken

NOTER

1. For at ingen skal tru at jeg trikser med sitater, skal jeg gjengi setninga ovafor i sin helhet: «Hvis en forutsetter at det er normale omstendigheter og alle varer blir solgt, vil selvsagt enhver kriseteori falle.»

Men reproduksjonsskjemaene forutsetter ikke at alle varer blir solgt, de viser at de blir det. Setninga blir altså ikke mer fornuftig når den siteres i sin helhet.

2. Røde Fane 4-5/81

Mordet på Kirov

Sergej Kirov

I sin Stalin-artikkel, RF 8.81, skriver Egil Fossum: «Dette mordet er Stalin gjort direkte ansvarlig for. La det med en gang være sagt at det finnes ikke en skygge av bevis for det. Jeg sier ikke at Stalin ikke kunne ha gjort det, men omstendighetene rundt dette mordet er ikke avklart.»

I 1971 utkom en bok på 566 sider, Roy Medvedevs *Let History Judge*, som ikke handler om annet enn Stalinismen. Mordet på Kirov har fått et eget kapittel på hele 40 sider hvor omstendighetene om dette mordet blir nitidig avklart. Skal en vurdere etter EFs liste over kil-dematerialet, virker det som om EF har valgt å se bort fra dette sentrale verket i moderne Sovjetforskning. (Boka som utkom etter den internasjonale historiekonferansen om Stalinismen i Italia 1975, «Stalinism, Norton, New York, 77, glimrer også med sitt fravær.) Og i 79 kommer Medvedev med en slags tilleggsbok til hovedverket; *On Stalin and*

Stalinism. Siden Medvedev er en ganske tung størrelse i dagens Stalin-forskning, skal jeg bare kort skissere opp hans vurdering av Kirov-mordet og håpe at leseren selv tar fatt på maten etter denne smakebiten.

Medvedev fester seg ved at Trotsky i første nummer av Opposisjonens Bulletin hevder at Stalin, for å knuse opposisjonen en gang for alle «finner det presserende å sette Opposisjonen i forbindelse med mordforsøk, forberedelser til væpnet oppstand, etc... Den impotente politikken med manøvreringer og omgørelser overfor enorme økonomiske problemer og Partiets manglende tillit til lederskapet har gjort det nødvendig for Stalin å svimeslå Partiet ved å igangsette et enormt drama. Et slag behøves, et sjokk, en katastrofe... dette er den slags saker, og faktisk de eneste, som Stalin vil tenke gjennom til bunns.» (1/2, 1929) Medvedevs oppsummering: «Mordet på Kirov var et viktig ledd i kjeden av begivenheter som ledet til Stalins tilraning av all makt i landet. Dette er hvorfor Stalins skyld i mordet, som ville ha fortonet seg usannsynlig i 1934—35, i dag virker sannsynlig og, logisk og politisk, nesten bevist. På den annen side, Zinovjev og Kamenevns skyld, som virket forståelig i 1934—35, virker i dag høyst usannsynlig.»

Jan Hårstad

Proletariat eller «kvinnelassen»

Ellen Aanesen (heretter EA) har i Røde Fane nr. 6-83 en artikkel med tittelen «AKP må bli kvinnes parti». Jeg er

ikke uenig i tittelen, men i høy grad uenig i innholdet.

EAs «KLASSEANALYSE»

EA skriver: «I Norge utgjør kvinner et flertall av arbeiderklassen som har lønnsarbeid, og kvinneandelen i arbeiderklassen kommer til å stige.» Videre, «Kvinner eier 1% av verdens rikdom. Kvinner tjener 10% av verdens lønn. Kvinner utfører over halvparten av verdens arbeid. (FN-statistikk). Hvem er verdens proletariat om ikke kvinner er det?» Videre, «hvem skulle (ut fra KKs spalter) tro at halvparten av Norges arbeiderklasse er kvinner? Eller at kvinner er verdens proletariat?» Dette skulle holde for å få fram mitt poeng. EA opererer med to klasser. Den nasjonale arbeiderklassen og det internasjonale (kvinnelige) proletariat. For det første: Arbeiderklassen er ikke «nasjonal», den er internasjonal. Den defineres ut fra sitt forhold til produksjonsmidlene. Hva er mer nasjonalt med den tvekjønna arbeiderklassen en den internasjonale proletariske kvinneklassen? Mener EA at Lenins kriterier for klasseinndeling ikke lenger er brukbar? Hvorfor ikke? I en teoretisk artikkel mener jeg det er utilgivelig å innføre nye klassebegreper uten å begrunne hvorfor de gamle er feil og de nye er riktige. (Om de egentlig er så nye er en annen sak.)

EAs ARGUMENTASJONSTEKNIKK

EA skriver: «Det finnes en rekke eksempler på hvordan arbeiderpartiet... har satt kvinnekrav/kvinnepolitikk på venteliste i påvente av at de store viktige oppgavene er blitt løst. Og ennå har ingen sosialistisk revolusjon vært opphav til kvinners likestilling og likeverd med menn.» (min uth.) Videre, «nyfødte pikebarn drepes i Kina fordi foreldre synes de må ha et fullverdig menneske — en gutt — i tider da det bare er godtatt å sette ett barn til verden pr. familie».

I den forstand at alle sosialistiske revolusjoner (kanskje med unntak av den i Kina) har gått i dass så har ingen sosialistisk revolusjon klart å skape likestilling og likeverd for noen, under ka-

DEBATT

pitalismen, undertrykt gruppe. Det være seg mann eller kvinne. Et annet spørsmål er om likeverd og frihet kan realiseres i et samfunn hvor ei klasse er undertrykt. Mener EA at borgerskapets kvinner skal unntas fra arbeiderklassens diktatur over borgerskapet? Eller skal de undertrykkes på lik linje med sine mannlige klassefrender? På den måten EA setter opp dette utsagnet blir det retorisk og kun retorisk. Har sosialistiske revolusjoner klart å være opphav til nasjoners likestilling og likeverd? Har den vært opphav til klassers likhet og likeverd? Slik kunne jeg fortsette. Det hele vil ende opp som et frontalangrep på sosialismen fordi den er historieløs. Denne historieløsheten kommer tydelig fram i det andre sitatet. Er det sosialismens ansvar at det pågår drap av jentebarn i Kina? Ja, sier EA fordi det under sosialismen er satt opp ei målsetting for å begrense barnetallet. Er du uenig i denne? Hvis ikke, hva gjør partiet for å bekjempe jentebarn-drapene? Gjør de ingenting? Støtter de dem? Bekjemper de dem? Mener du det er legitimt å bruke som argument mot partiet og sosialismen at det fins føydale tanker og ideer i Kina etter ca. 30 år med sosialisme? Mener du vi vil klare å fjerne alle levninger av borgerlig ideologi i Norge 30 år etter en sosialistisk revolusjon? I så fall beskylder jeg deg for idealisme.

KK OG USYNLIGGJØRING AV KVINNER

Jeg skal ikke her si noe om hvorvidt KKs kvinnekdekning er god eller dårlig, men om hvorvidt KK skiller seg ut fra andre aviser på dette punktet. EA hevder at det gjør avisa ikke.

KK er den avisa som:

- Konsekvent har støtta kampen mot porno og prostitusjon. Den har vært ett talerør for de som har drevet denne kampen framover.
- Konsekvent har tatt opp kvinnepolitisk debatt.
- Konsekvent har kjempa mot sosial nedskjæring, det være seg barnehager, sykehjem, sykehus osv.

Bare for å nevne noe. Jeg kan ikke skjønne annet enn at EAs utsagn her er feil. Ligger feilen i at det har vært mannlige journalister? I så fall slår hun seg sjøl på kjeften med utsagnet om at kvinnepolitikk må bli hele bevegelsens oppgave. Er det fordi hver artikkel ikke har vært ledsaget av et kvinneportrett (men ofte av lekende barn, trygdede i overfylte korridorer, eller de som har stått fremst i kampen mot den aktuelle nedskjæringen, det være seg mann eller kvinne)? Er det fordi disse reportasjene ikke har fremheva nok motsigelsene mellom mann og kvinne på disse områdene? I så fall kan vi gå inn på om det er viktig og riktig av ei avis å fremheve motsigelsene i folket eller å fremme enheten i folket mot den aktuelle fienden. EA går inn for at avisa skal ha 50% kvinnestoff fordi kvinner utgjør 50% av befolkninga. Skal avisa inneholde 10% student- og ungdoms-stoff (helst da guttestudent og jentestudent-stoff)? Osv. Eller skal avisa ta utgangspunkt i de sakene som der og da er de viktigste? Det foregår streiker rundt om i verden hver dag. Av den grunn har ikke KK streike-stoff hver dag. Jeg er overbevist om at EAs linje for avisdrift vil drepe avisa som arbeiderklassens avis (i parantes bemerk, jeg er for ei bredere og fyldigere dekning av kvinnepolitiske spørsmål. Jeg er for ei friskere kvinnepolitisk debatt i avisa osv).

KORT OM PRINSIPP-PROGRAMMET

De er feil når EA sier at kvinnepolitikk «(har) sortert under annen undertrykking» i tidligere programdokument. I PP fra 1980 står «kvinneundertrykkinga» i del II om klassekampen i Norge som eget kapittel 6 (s. 37). Det er ingen grunn til å vulgarisere kritikken av partiets kvinnepolitikk! De fleste av de sakene EA kaller «myke» saker er saker som er spesielt viktige for kvinner. Likefullt er det usant at de er definert som kvinnepolitikk. I arbeidsprogrammet til AKP er de fleste av dem tillagt egne kapitler som særegne politiske oppgaver. Så skal du reise kritikk må det ut fra det du videre skriver i all hovedsak

være på partiets praktisering av sin politikk.

EA mener PP må gjennomsyres av arbeiderklassens tvekjønn. Jeg er uenig. PP må gjennomsyres av ei analyse av kapitalismen, de hovedmotsigelsene som er i den, som vil framtvinge sosialismen. Motsigelsen mellom kjønnene er ikke ei slik motsigelse. Det må gjennomsyres av kampen for å knuse kapitalismen og for kampen for sosialismen.

KONKLUSJON

Det er mye i EAs artikkel jeg er enig i. Som bl.a. at kvinnepolitikk må bli hele partiets oppgave. Jeg er enig i mye av de konkrete sakene hun legger fram. Men jeg er grunnleggende uenig i det perspektivet hun legger til grunn, med hennes nye «klasseanalyse» som jeg mener er livsfarlig og som vil gjøre om partiet fra et marxistisk parti til et borgerlig feministisk parti. Den grunnleggende motsigelsen under kapitalismen er ikke mellom mann og kvinne, men mellom borger og proletar.

E.G.

Parti- demo- kratiet

Ulf Arnesen har i Røde Fane 6/83 anmeldt min artikkel «Leninismen og partidemokratiet». Han synes å være på bølgelengde med min behandling av de historiske problemene (bolsjevikenes syn på og praktisering av den demokratiske sentralismen), men er kritisk til min behandling av AKPs historie på dette området. Ettersom Arnesen stiller meg flere spørsmål, vil jeg i dette innlegget forsøke å svare ham.

Hensikten med «Leninismen og par-

DEBATT

tidemokratiet» var å avlive myter som finnes om leninismen når det gjelder partimodellen. Både borgerlige historikere og radikale skribenter har sammenlignet bolsjevikpartiet med en armés oppbygging. At det dreide seg om et sterkt sentralistisk, hyper-disiplinert parti, hvor ledelsen (i.e. Lenin) utøvet diktatorisk innflytelse. I virkeligheten var det tvertom. Bolsjevikpartiet var uten tvil det mest demokratiske og åpne av alle partier innen den russiske arbeiderbevegelsen. Motsetningene ble alltid lagt fram åpent, alle i partiet og interesserte utenfor kjente til de reelle uoverensstemmelsene, minoriteter ble garantert muligheten til å føre fram sin kritikk på alle nivåer og retten til å danne tendenser og endog fraksjoner ble sett på som naturlig for å utvikle den politiske debatten og klargjøre standpunktene. Alt dette har jeg vist i artikkelen. Jeg påviste også det kvalitative bruddet som kom i 1921, hvor en rekke vedtak kvalte partidemokratiet. Fra og med den 10. partikongressen i 1921 fikk demokratiet en knekk som det aldri hentet seg ifra. Utover i 20-åra ble disse midlertidige krisetiltakene fra 1921 omdannet til leninistisk ortodoksi, fordi dette tjente de politiske interessene til det nye byråkratiet som vokste fram i samfunnet. Min oppfatning er at AKP i store deler av sin historie har basert seg på den «leninisme» som ble formulert etter 1921 og som ikke lenger tjente arbeiderklassens interesser. Dette gjelder f.eks. oppfatninger som at proletariatets diktatur er lik ett-partistat og at det i et kommunistisk parti er strengt forbudt med organiserte minoritetstendenser/fraksjoner. Bolsjevismen blir snudd på hodet.

AKPs tilknytning til denne partimodellen og denne ideologiske modellen førte etter min mening til en rekke politiske feil. Arnesen mener jeg er uklar på mitt eget utgangspunkt når jeg siterer Øgrims bok, hvor Øgrim sier at AKP i mange spørsmål har vært på feil kurs. Hvilke spørsmål, hvilken kurs — spør Arnesen. Jeg kan selvsagt her ramse opp et par dusin spørsmål hvor AKP siden 1970 har endret standpunkt 180 grader (særlig i synet på de sosialistiske

ideal-statene Albania og Kina, Vietnam, vaklingen i synet på SV, overslagene i nasjonalisme rundt 1975, synet på valg osv.), men dette er ikke mitt primære poeng. Jeg har villet vise at AKPs tilknytning til den byråkratiske partimodellen og vektlegging på sentralisme framfor demokrati, fungerte som et hinder for at medlemmene kunne korrigere disse feilene og minsket skadevirkningene. At det gjøres politiske feil har selvsagt ikke direkte sammenheng med partimodellen. Feil gjøres i de beste partier. Derimot gjelder det å ha mekanismer for å korrigere feilene og dette kan best gjøres dersom en garanterer mindretalls rettigheter, tillater tendensorganisering, tverrkontakt i organisasjonen og fører debatten opp på et plan hvor motsetningene tvinges fram. Slike mekanismer hadde bolsjevikpartiet før 1921. AKP har dem ikke.

Jeg er selvsagt klar over at det innenfor AKP-bevegelsen dukker opp kritikk og at denne framføres, både i interne bulletiner og på møter/kongresser. Arnesen påpeker at han selv flere ganger har framført kritikk og til og med sabotert ugjennomførlige direktiver. Men jeg tror ikke Arnesen tar mitt hovedpoeng: Uten klare vedtektsfestede rettigheter for den kritiske opposisjonen til å gruppere seg i en tendens, en sammenslutning av liktenkende, uten rett til tverrkontakt i partiet som helhet, uten statusmessige rettigheter til å reise rundt i organisasjonen og overbevise medlemmene om at den førte politikken er gal, uten rett til om nødvendig å danne en fraksjon, tenderer enhver kritikk til å bli oppsplittet og individualisert. Dette maskerer motsetningene, hindrer den politiske klargjøringen og fungerer i siste instans udemokratisk, fordi parti-ledelsen (om den ønsker) kan isolere kritikerne og øke sin egen fraksjons manøvreringsmuligheter. En organisert tendens skal også garanteres representasjon i parti-ledelsen utifra sin oppslutning i partiet.

Arnesen spør hvem som har fortalt meg eventyr om AKPs udemokratiske regime og ublide håndtering av opposisjonelle. For det første kan man lese det direkte i AKPs statutter. For det andre

finnes det etter hvert godt med eksempler på AKP'ere som har brutt med partiet bl.a. på spørsmålet om partidemokratiet og som har bidratt med informasjon. Bortsett fra dette er jeg nok enig med Arnesen som påpeker at enkelte av mine uttalelser om AKPs indre liv er vel sleivete. Det er klart man kunne «overleve» i partiet selv om man kritiserte direktiver ovenfra. Jeg håper det jeg har sagt over klargjør hvor skillelinjene går.

To ting til slutt. Arnesen mener jeg er uvitenskapelig fordi jeg avslutter AKPs historie i 1975-76. Denne kritikken er jeg delvis enig i. Man skal alltid forsøke å polemisere utifra mest mulig aktuelle standpunkter. Arnesen hevder at AKP siden 1976 er blitt mer virkelighetsnært, mer nøkternt og mer demokratisk. Det er sikkert korrekt og utvilsomt bra. Jeg ville nok ha byttet ut 1976 med 1980, men det er en annen debatt. Det er ikke mange nummer av Røde Fane siden Kjersti Ericsson forsvarte ett-partistaten (noe hun nå har forlatt); i samme nummer av Røde Fane som Arnesen skriver forsvaret Steigan hårdnakket fraksjonsforbudet mot Kjell Ruud og AKPs statutter fra 1976 ble ikke endret på landsmøtet i 1981. AKP er derfor, som Arnesen presist uttrykker det, «mer demokratisk», men det er ikke det samme som å være demokratisk.

Arnesen mener jeg dyrker fraksjonen som prinsipp. Det kan man ikke lese ut av min artikkel. Jeg synes det er et paradoks at han tilsynelatende er enig i min historiske «bevisførsel» for at Lenin gikk inn for tendenser/fraksjoner og samtidig sier at mitt forsvar for det samme er å tillempe prinsippet om at bevegelsen er alt, målet intet. Jeg tror mitt syn kan oppsummeres slik: At det oppstår fraksjoner (og ikke tendenser!) i et revolusjonært parti uttrykker en svært alvorlig situasjon, at partiet er i en krisesituasjon. Dette er ikke noe som skal dyrkes som prinsipp. Derimot vil et parti som forbyr tendenser og fraksjoner ha mindre sjanse for å helbrede sykdommer som uunnngåelig oppstår. Mens fraksjonisme utgjør en midlertidig krise, utgjør et fraksjonsforbud en permanent krise.

Per Lorentzen

ANMELDELSER

Hva er historias motor?

Per Lund mener at den historiske materialismens grunnleggende begreper og årsakssammenhenger mellom dem, stammer fra Marx sine tidligste verker. Han mener at Marx i Kapitalen forlater disse *hypotesene* og går over til et konkret studium av kapitalismen. Da blir de bombastiske slutningene fra den historiske materialismen forlatt. Han anklager både Stalin og Pål Steigan for utelukkende og bygge på Marx sine «ungdomsverker» når de skal forklare hvordan historia utvikler seg. I Kapitalen viser Marx at de økonomiske kategoriene og lovene skjuler et forhold mellom mennesker. Menneskene er spaltet i klasser og derfor er forholdet mellom klassene og klassekampen de faktorene som driver historia framover.

Per Lund mener at Mao hele tiden hadde problemer med den historiske materialismens begreper. Han sier at Mao i formen var en tradisjonell marxist-leninist, med basis i bønn og overbygninga over. Med produktivkreftene først og produksjonsforholda etter. Men det er åpenbart at Mao hele tiden kjempet med denne faste strukturen. Gjennom hele sitt livsløp var Mao opptatt av menneskene, politikken og produksjonsforholda. Han kritiserer f.eks. den russiske læreboka i politisk økonomi for bare å være opptatt av ting. Eller som Stalin så ofte siterte Lenin: Kommunisme er sov-

jettmakt pluss elektrifisering. For Mao står frigjøringa av menneskene og klassekampen i sentrum.

Per Lund bruker mye plass for å forsøke å dokumentere at det er klassekampen som er historias drivkraft. Han mener f.eks. at det ikke er produktivkreftene som bestemmer det kapitalistiske samfunnets utvikling. Han lokaliserer drivkraften til kapitalens hvileløse kamp for å øke utbyttinga av arbeiderklassen. F.eks. mener han å kunne påvise at en økning av utbyttinga etter hvert ble umulig gjennom å øke arbeidsdagen. Kapitalen måtte «skifte strategi» og heller øke utbyttinga gjennom å øke produktiviteten dvs. utvikle produktivkreftene. Per Lunds poeng er at det var først da utviklinga av produktivkreftene skjøt fart under kapitalismen. Og han konkluderer:

«Kapitalen oppstår ikke på grunnlag av den industrielle revolusjonen. Det er motsigelsene i de kapitalistiske produksjonsforholda som skaper den industrielle revolusjonen.»

Etter mitt syn kommer ikke ml-bevegelsen utenom en omfattende diskusjon om den historiske materialismen. Per Lund har stilt spørsmålet så enkelt som det kan få bli: *Hvis produktivkreftene er historias motor, hvor kommer så den krafta fra som utvikler produktivkreftene?*

Bjergulv Braanen

Det var ikke med store forventninger jeg ga meg i kast med Anne Marie Levys bok «Fortell meg om Vietnam» som står på Aschehougs høstliste. Gjennom noen år har jeg fulgt med i hennes artikler på utenrikssida i Arbeiderbladet. Artikkene har ofte vært preget av mangel på journalistiske analyser med en slagside av personlige sympatier og antipatier — ikke så altfor ofte knyttet til vitenskapelige fakta og analyser. La det med en gang være sagt — boka ble da heller ingen positiv overraskelse. Det finnes imidlertid positive ting å si, så jeg starter med det. Anne Marie Levy har mange års opphold i Asia bak seg, hun har bl.a. bodd to år i Hanoi. Hun har doktorgraden i sanskrit (gammelindisk språk) og har store kunnskaper om asiatisk kultur og filosofi. Dette gjør at hun kjenner de særegne trekene ved vietnamesisk kultur og tradisjon som er av betydning for å forstå dagens politikk. Hun formidler denne kunnskapen med en ekte kjærlighet til denne kulturen og dette folket. Hun får oss til å forstå den vietnamesiske nasjonalismen som på sett og vis henger som en dis over all annen ideologi og politikk. Hun har innledningsvis noen innsiktsfulle betraktninger om sosialister som aldri slutter å bli skuffet over at «det ikke gikk som vi håpet». Hun har en brukbar gjennomgang av den vietnamesiske historia fram til 1975 (det kan være nyttig å få det repetert, selv om det her ikke er så mye nytt for oss som lærte den historia utenat de årene vi drev solidaritetsarbeid). Hun er svært opptatt av det store kultursjokket som oppstår mellom

Vietnam i våre hjerter

vietnamesiske flyktninger og deres nye hjemland (bl.a. Norge). Hun ser konfliktene som oppstår fra vietnamesernes synsvinkel. Nettopp dette å «forstå» vietnameserne er stikkordet som best oppsummerer hele hennes hensikt med boka. På mange måter blir dette også bokas hovedsvakheter for oss som har en analyse og et globalt perspektiv som tilsier at Vietnams ledere så definitivt har valgt feil og som bokstavelig talt har ført dette tapre folket fra asken til ilden.

Det kan være greit å bli minnet om hvor sønderbobmet, ødelagt og forgiftet Vietnam var i 1975. Det fikk denne anmelderen til å spørre seg selv. Hva om Vietnam ikke hadde invadert Kampuchea? Hva hadde skjedd hvis de ikke klarte å opprettholde en nøytralitet mellom Kina og Sovjet? Hvis de hadde valgt en fornuftigere linje for jordbrukspolitikk og industrialisering? Hadde flyktningestømmen kommet likevel? Hvor mye feil og overgrep hadde AKP forsvart dersom man mente at «hovedsida» ved politikken var bra? Hvor mye hadde det vært mulig å oppnå med det elendige utgangspunktet som tross alt fantes? I motsetning til Anne Marie Levy stiller jeg ikke spørsmålene for å forsvare politikken til de vietnamesiske lederne, men fordi det i ettertankens lys kan være nyttig å stille dem.

Min innvending mot boka er på flere plan. For å ta formen først. Av og til lurer man på hva slags bok dette egentlig er. Er det en politisk samtidsanalyse, en kultur-

historisk popularisering — eller hva? Verken redigering, innretting eller formspråket gir noe klart svar. Her er dette og hint blandet sammen. Litt kulturhistorie, litt politisk historie, noen spede forsøk på politiske analyser, men totalt sett verken fugl eller fisk. Ofte er språket sjablongmessig og som i hennes avisartikler blir analytiske evner erstattet av snusfornuftige betraktninger og sentimentalt snikk-snakk.

Mine viktigste innvendinger er likevel på det rent politiske planet. Nå har riktignok Anne Marie Levy få rendyrkede oppfatninger om nær sagt noe som helst. Men hvis vi skjærer gjennom all synsing, «forståing» og alle hennes forsikringer om at hun ikke forsvare den vietnamesiske politikken, så fungerer dette skriftet nettopp som et forsvar. Spesielt ille er vurderingen av invasjonen av Kampuchea. Jeg skal ikke her gå inn på en diskusjon om Pol Pot, men bare slå fast at forfatteren har slukt det meste av vietnamesernes skrekkpropaganda. Det eneste positive man kan

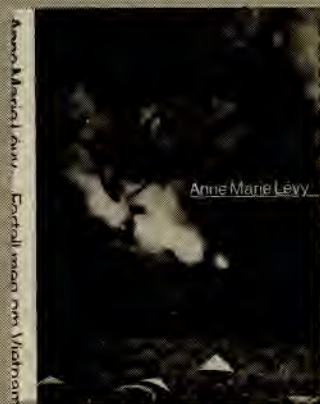
si om denne delen av boka er at hun også her betoner de historiske røttene til fiendskapen mellom Kampuchea og Vietnam. Det kan være nyttig å minne om at dette er et gjensidig hat og at Pol Pot-perioden også var preget av et rasistisk hat mot vietnameserne som har bodd generasjoner i Kampuchea. Dessuten er hun befriende ærlig om vietnamesernes egentlige hensikt med invasjonen. Indokinaføderasjon med en langsiktig assimilering av den kampuchianske og laotiske nasjonen er etter hennes mening nærmest historisk «lovbestemt». Dette gjør hennes legitimering enda mer forstemmende. Uansett hvor mye man kan trekke fram av historiske årsaker til Vietnams regionale stormaktsambisjoner så skal det godt gjøres å framstille folkemordet på den kampuchianske nasjonen på en så forsonlig måte selv om hun aldri så mye forsøker seg bak fraser som tragedier o.l. Hun går også til de historiske røttene for å forklare konflikten mellom Vietnam og Kina. Når hun kommer inn på ki-

nesernes straffeekspedisjon i 1979 er hun direkte uetterrettelig. Hun forklarer den vietnamesiske utvisningen av hundretusener av mennesker med kinesisk opprinnelse som et svar på den begrensede invasjonen fra Kina. Dette skjedde vitteleg i stor målestokk før invasjonen og hører med som en del av forklaringen til det som skjedde. Den viktigste årsaken var kanskje et forsøk på å binde styrker for å motarbeide invasjonen i Kampuchea og en markering av oppdemningen mot Sovjets globale ekspansjon. (Sovjet og Vietnam undertegnet i 1978 en vennskaps- og samarbeidsavtale og alt tyder på at Vietnams invasjon i Kampuchea hadde grønt lys fra Moskva selv om Levy påstår det motsatte.) Det er nettopp på dette området boka svikter totalt. Hva betyr allianseforholdet til Sovjet for Vietnams utviklingsmuligheter? Hva vil det bety for Vietnams framtid å til de grader gjøre seg avhengig av den mest aggressive supermakten?

Forholdet mellom Sovjet og Vietnam er belyst med 4-5 sider. Levy har sikkert rett i at de sterkt nasjonalistiske vietnameserne motvillig har gått inn i romansen med Moskva, men de har nå en gang foretatt et valg som slett ikke kan bortforklares som «historisk nødvendig». Levy som nettopp framhever de enorme lidelser som det vietnamesiske folket har gjennomlevd burde spørre seg hvilke nye lidelser som garantert vil følge i kjølvannet av alliansen med Kreml.

Rune Ottosen

Anne Marie Levy:
Fortell meg om
Vietnam
Aschehoug

Anne Marie Levy har slukt det meste av vietnamsernes skrekkpropaganda, mener Røde Fanes anmelder.

ANMELDELSER

CLARTÉ om den tredje verden

Det svenske tidsskriftet Clarté har tredje verden som hovedtema i sitt siste nummer. De retter i første rekke søkelyset mot den såkalte «avhengighetsskolen».

Denne retningen er først og fremst representert ved André Gunder Frank og Samir Amin. Avhengighetsteorien går i korthet ut på at det i det imperialistiske verdenssystemet finnes et *sentrum* som knytter land i *periferien* til seg i et avhengighetsforhold. Sentrum skaper og opprettholder en sosial struktur i den tredje verden som blokkerer mulighetene for økonomisk utvikling i periferien. Det foregår en ressursoverføring fra periferi til sentrum. Denne teorien fører til at land i den tredje verden bare kan utvikle seg ved å bryte ut av det imperialistiske verdenssystemet og verdensmarkedet. Som en ser ligger mye av denne teorien også til grunn for AKP(m-l)s politiske linjer.

I de siste årene har denne teorien møtt sterk motstand. Spesielt fra den britiske økonomen Bill Warren. Warrens argumentasjon blir i Clarté gjennomgått i en artikkel av Lars Hultkrantz. Warren mener at de imperialistiske landenes og selskaperes profittjakt skaper forutsetningene for utvikling i den tredje verden. Teknikk, kjøpekraft, marke-

der og produksjon blir spredd til land i den tredje verden. Warren mener å kunne belegge dette med statistikk fra etterkrigstida. Hans påstand er at fordelingen av økonomisk makt har blitt mindre konsentrert i «sentrum» og mer spredd mellom «sentrum» og «periferi». Landene i Asia, Afrika og Latin-Amerika spiller en langt større økonomisk og politisk rolle enn tidligere. Han mener at det ikke er noen fornuftig strategi å bryte med verdensmarkedet. Det er ellers verdt å merke seg at Per Lund i siste nummer av Materialisten slutter seg til store deler av denne kritikken av «avhengighetsteorien».

Men Clarté bringer også en artikkel av Samir Amin som er et svar på kritikken fra Warren. Amin mener at Warren forkaster muligheten for å skape sosialisme i den tredje verden før kapitalismen har utviklet produktivkreftene i disse landene. Amin mener at Warren har en teori om at imperialismen fører til en konstant økende levestandard for massene i den tredje verden. Amin tar skarp avstand fra at den tredje verden vil gjennomløpe den samme utviklingen som i de industrialiserte land. Amins konklusjon er at Warrens kritikk er en forsvarstale for kapitalismen. Ikke minst bygger

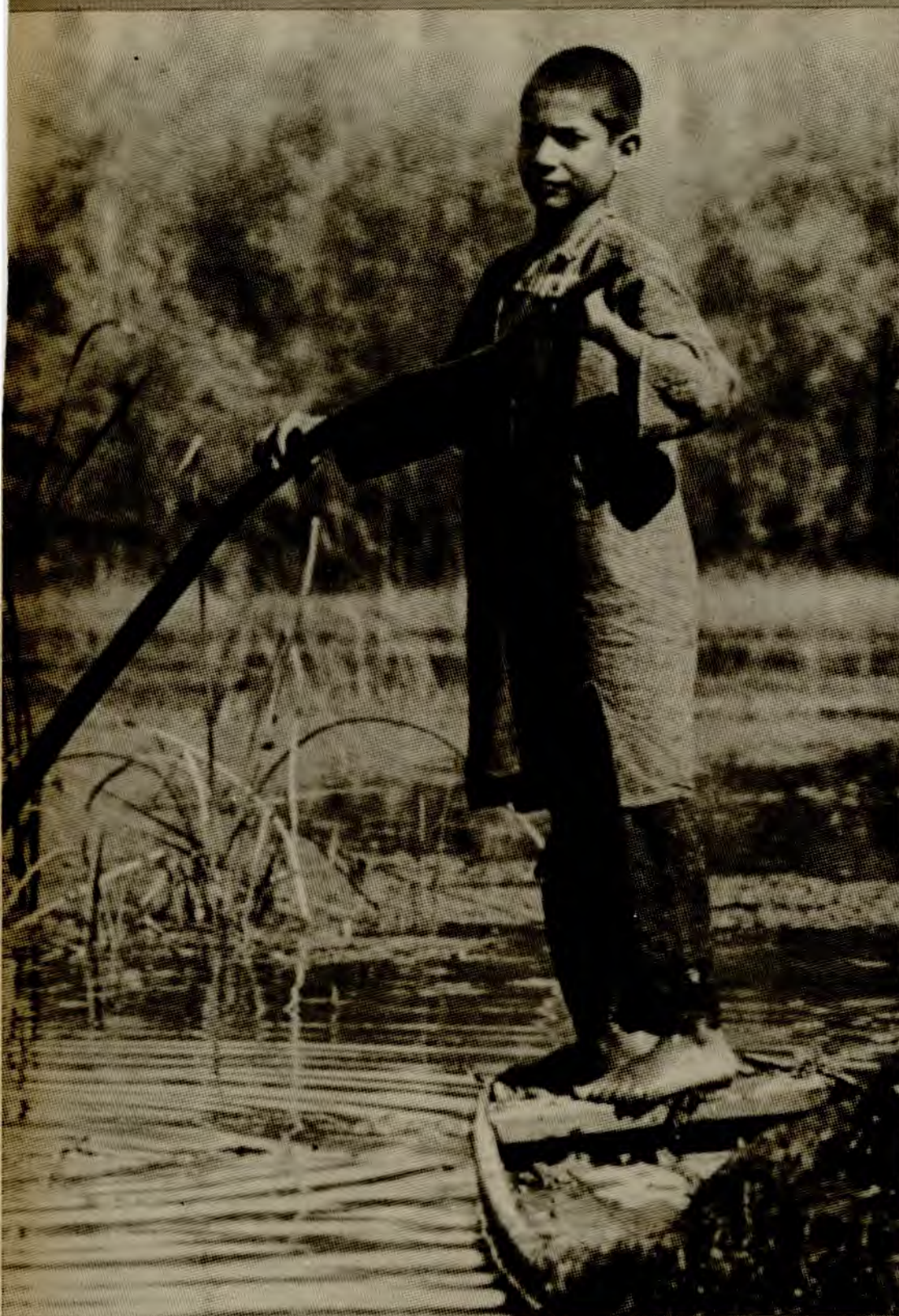
han en slik konklusjon på at Warren har karakterisert anti-kapitalistiske opprør i den tredje verden som reaksjonære utopier. Amin skriver:

«Warren glemmer her det viktige: 1. At kapitalismen faktisk kan utvikle produktivkreftene men, som Marx selv spesifiserte, på bekostning av den virkelige rikdommen: produsenten og naturen. 2. At det finnes andre måter å utvikle produktivkreftene på i vår tid, og at disse er objektivt mulige (det kan gjøres bedre enn kapitalismen: Kina har klart seg bedre enn India). Disse andre veier gjør det ikke bare mulig å unngå den kapitalistiske velen, det gjør den verdiløs. 3. At de krefter som står for framsteg, ikke er dem som allierer seg med representantene for kapitalakkumulasjonen, men de som bekjemper den.»

Til tross for svakheter med «avhengighetsteorien» tror jeg det er grunn til å være svært skeptisk til Warrens teorier. Spesielt tydelig ser en det når en leser hva de som støtter Warrens kritikk står for. I tidsskriftet «Third World Quarterly» har Sheila Smith og John Sender en artikkel som går til angrep på Samir Amin. Bak en del av de marxistiske framsene kommer det klart fram at deres viktigste angrepsmål er revolusjonen i Kam-

ANMELDELSER

puchea. De mener revolusjonen i Kampuchea var et typisk eksempel på Amins strategi for framskritt i den tredje verden: brudd med verdensmarkedet. Til slutt slår de fast at uenigheten mellom Warren og Amin dreier seg om den langsomme eller den raske veien til sosialismen i den tredje verden. Det er tydelig at Warrens støttespillere mener at en sosialistisk utvikling i den tredje verden foreløpig ikke er mulig fordi produktivkreftene og kapitalismen ikke er nok utviklet. Det blir derfor merkelig å se at mange som ellers understreker produksjonsforholdene og klassekampens avgjørende betydning, her har hoppet på en teori som ligger farlig nær «teorien om produktivkreftene».

Ellers inneholder Clarté en interessant artikkel om den historiske materialismen. Rune Nilsson tar i denne artikkelen utgangspunkt i rekken av samfunnssystemer som marxister ofte har hevdet alle samfunn må gjennomgå: urkommunisme, slavesamfunn, feydalisme, kapitalisme, sosialisme og kommunisme. Han påviser at Marx ikke hadde noen slik teori om en rettlinjert utvikling i historien. Han skriver at en slik historieoppfatning plasserer Europa i sentrum av verden, fordi mange samfunn i den tredje verden ikke har gjennomgått denne utviklingen. Rune Nilsson har også noen interessante betraktninger om hvordan russiske historieforskere må forfalske Russlands historie for å få den til å passe med storsjåvinisme.

Clarté er absolutt lesverdigg.

Bjergulv Braanen

ANMELDELSER

ET
NEGATIVT
EKSEMPEL

Tom Colbjørnsen, Gudmund Hernes og Knud Knudsen (heretter CHK) ga i 1982 ut en bok de kalte «Klassestruktur og klasseskiller». Men CHKs bok har blitt møtt av skarp kritikk. I Materialisten har det i flere numre pågått en debatt mellom CHK og sosiologen Jon Ivar Elstad.

Den norske maktutredningen som delvis er skrevet av CHK har blitt kritisert for ikke å behandle klassene i Norge. Blant de sterkeste kritikerne har vært Dag Østerberg og Torvald Gran. Torvald Gran har i Materialisten og det svenske tidsskriftet Zenit påvist at forfatterne av Maktutredningen har en teori om at viktige beslutninger i samfunnet blir tatt som et resultat av flere motstridende interessegruppers innflytelse. Maktutredningen opererer derfor med et slags «maktfordelingsprinsipp». Med et

slikt perspektiv blir klasser og klasseforhold uinteressant, fordi makten så likevel ikke blir utøvd av klasser.

JOBBSTRUKTUR

Boka «Klassestruktur og klasseskiller» er et svar på denne kritikken. Forfatterne forsøker i denne boken å undersøke klassene i Norge med utgangspunkt i en «marxistisk klasseforståelse». I korte trekk slår de fast at klasser er sammensatt av personer med «likeartede posisjoner i de sosiale produktjonsrelasjonene». Problemet med denne definisjonen er at det bare er den yrkesaktive befolkninga som blir analysert: de som er en del av produktjonsrelasjonene. Når CHKs definisjon legges til grunn faller store deler av kvinnene, ungdommen og pensjonistene utenfor «klassestrukturen». CHK sier for eksempel:

«Generelt har kvinner en løsere tilknytning til klassestrukturen enn menn i den

forstand at de tilbringer mindre tid i den.»

Jon Ivar Elstad har i Materialisten kritisert dette. Han hevder at klasser ikke bare er grupperinger i en jobbsituasjon, men at klasser i marxismen må forstås som *samfunnsklasser*. Han sier at en klasse er en gruppe mennesker hvis livssituasjon blir bestemt av hvilke posisjoner de dominerende medlemmene av klassen har i den samfunnsmessige produksjonen. Elstad viser forskjellene mellom de to definisjonene med å ta et eksempel med kona til mekanikeren som jobber i et bakeri og kona til toppdirektøren som står i en «boutique» i Bogstadveien i Oslo. Han mener det er helt opplagt at direktørfrua står i en helt annen klassesituasjon enn mekanikerkona. I CHKs klasseanalyse havner begge i samme klasse. Elstad påviser at CHKs klasseanalyse på denne måten blir for «stiv».

KLASSEINDELING

Det andre problemet CHK forsøker å løse er hvordan man mest fornuftig kan inndeke klassene. Ifølge marxismen er det grunnleggende å undersøke hvilket forhold folk har til produktjonsmidlene. Neste kriterium er om man lever på utbytting. Bruker vi disse to kriteriene får vi oppdelingen i «grunnklassene»: kapitalist, småborger og arbeider. Men det er innlysende at vi trenger en mer detaljert oppdeling. Det blir også vanskeligere og vanskeligere å finne ut hvem som kontrollerer produktjons-

midlene ved å se på eienomsforhold. I det moderne kapitalistiske samfunnet spiller ikke den formelle eienomsretten til produktjonsmidlene den samme rollen som tidligere. Direktører i monopolbedrifter kontrollerer helt opplagt både arbeid og kapital — men de trenger ikke være de formelle eierne av konsernet. Det samme problemet — bare i enda større grad — får vi når vi skal klasseinndeke statsansatte. For å løse dette problemet skiller CHK ut en egen gruppering de kaller «ledere». Det er alle dem som på en eller annen måte kontrollerer arbeid og kapital — men som ikke står som formelle eiere av produktjonsmidler. Denne gruppen splitter de igjen opp i undergrupper: toppledere, mellomledere etc.

Men utskillelsen av «ledere» fører til et merkelig resultat. Øverst på rangstigen får vi kapitalister, deretter småkapitalister. Disse kommer øverst fordi ingen kan betvile at de både eier produktjonsmidler og har ansatte. Deretter følger småborgeren, som eier produktjonsmidler, men som ikke har ansatte. Først nå kommer topplederen, fordi han formelt sett hverken har ansatte eller eier produktjonsmidler. Han bare kontrollerer arbeid og kapital. I dette skjemaet havner altså en småkapitalist med under 5 ansatte (som kanskje heller tilhører småborgerskapet) over en administrerende direktør i et internasjonalt monopolkonsern.

Gudmund Hernes mener at offentlig virksomhet er sosialistisk.

ubrukelig klasseanalyse

Vi ser at til tross for at CHK er oppmerksomme på at det er umulig å klasseinndeleg folk utelukkende etter den juridiske eiendomsretten, har de ikke funnet «noen særlig god løsning» på dette problemet. En marxistisk klasseanalyse må sikre at topplederne trygt blir plassert i borgerskapet.

Illustrasjon: Tab. 1.3. Side 29, «Klassestruktur og klasseskiller».

HVORDAN PLASSERE FOLK I DE FORSKJELLIGE KLASSENE?

Når så CHK har skaffet seg en teoretisk klasseinndeling som de selv mener bygger på marxismen, er oppgaven å plassere folk i disse «busse-ne». De viktigste dataene henter de fra Levekårsundersøkelsen i 1980. Her ble de som var intervjuet spurt om de var selvsysselessatt eller ansatt; hvis de var selvsysselessatt, hvor mange ansatte de hadde; om de kontrollerte pengekapi tal eller investeringer i bedriften; om ledelse av andres arbeid var en del av jobben og om graden av sjølstendighet i arbeidssituasjonen. Vi kan ikke her gå inn på hvordan forfatterne fordeler intervjuobjektene i de forskjellige klassene på grunnlag av Levekårsundersøkelsen. Men CHK slår fast at de mener en slik intervjuundersøkelse er langt bedre enn å basere en klasseinndeling på yrkestitler. De mener yrkestitlene ikke gir gode nok opplysninger om

den «reelle posisjonen i klassestrukturen».

Jon Ivar Elstad viser at CHKs klasseinndeling får de merkelige utslag. Blant topplederne finner han yrkestitler som hjelpepleier, barnepleier, lærer, faglærer, barnehagelærer, reklametegner, butikkdekoratør, verkstedmekaniker, maskinreparatør, telemonter, bygningsarbeider, stein-, jord- og sementarbeider, bakerarbeider, anleggsmaskinkjører, smører, kokk og husmorvkar.

Årsaken til disse resultatene ligger sjølsagt i at de som blir intervjuet svarer på grunnlag av sin egen arbeidsplass. De blir kanskje tatt med på råd når det skal gjøres «store nyinnkjøp»: anleggsmaskinarbeideren «er med på å bestemme» over hvilken type anleggsmaskin firmaet skal kjøpe. Elstad konkluderer derfor med at folks subjektive oppfatninger av egen arbeidssituasjon spiller en urimelig stor rolle når CHK skal plassere folk i klassestrukturen. Hans alternativ er å plassere folk utifra yrkestitler og i tvilstilfelle avgjøre klasseplasseringen med spørsmål av den typen Levekårsundersøkelsen har stilt.

HERNES SLITER MED DE OFFENTLIG ANSATTE

CHK har også store problemer med å bestemme klasse tilhørigheten til de offentlig ansatte. De kan ikke uten videre akseptere at de samme kriteriene skal gjelde for de

offentlige som for de privat ansatte. Hvis man — som marxister gjør — hevder at statens viktigste oppgave er å sikre at de kapitalistiske produksjonsforholda blir opprettholdt, byr dette selvsagt ikke på de samme problemene. Men etter å ha drøfta disse problemene skriver CHK:

«Vi synes imidlertid en slik statsoppfatning er for mekanisk. Det kan også argumenteres for at i det minste deler av offentlig virksomhet representerer innslag av en sosialistisk produksjonsmåte i en kapitalistisk samfunnsformasjon.»

UTDANNING OG KJØNN SPILLER STØRRE ROLLE ENN KLASSE

Resten av boka «Klassestruktur og klasseskiller» er viet en behandling av hvordan klasseinndeling gir seg utslag på fordeling av materielle belønninger (Lenin hadde dette derimot som en del av klassebestemmelsen), arbeidsmiljø, helse og kultur. Men fordi utgangspunktet er så skjøvt blir resultatene deretter. Til tross for at CHK slår fast at klasseposisjon har en del å si for forskjeller på disse områdene, er det et gjennomgangstema at kjønnsmotsetninger, generasjonsmotsetninger og utdanningsforskjeller ofte er viktigere enn klasses tilhørighet. Inntrykket en sitter igjen med er at en marxistisk klasseanalyse bare kan være et supplement — mens kjønn, alder og utdanning kan ha like stor, eller større, forkla-

ningsstyrke enn klassebegrepet. Vi bør vel anta at CHK her har fått den konklusjonen de har lett etter. For den mangelfulle klasseinndelingen og den merkkelige bruken av Levekårsundersøkelsen bidrar jo til å framskaffe det «klasseløse» resultatet.

Til slutt er det grunn til å understreke at forfatterne bygger store deler av framstillinga på den amerikanske sosiologen Erik Olin Wright.

En marxistisk klasseanalyse har ikke primært som målsetting å undersøke forskjeller i levevilkår. Den har som oppgave å avdekke hvilke klasser som har interesse av å oppheve de kapitalistiske produksjonsforholda, og hvilke klasser som vil kjempe for at kapitalismen skal bestå. Elstad er inne på dette i sin første artikkel mot CHK. Men her er det grunn til å arbeide videre. Som de fleste vil forstå er Colbjørnsen, Hernes og Knudsen sin «klassestruktur» et blindspor.

Bjergulv Braanen

Colbjørnsen, Hernes og Knudsen:
Klassestruktur og klasseskiller
Universitetsforlaget 1982
Materialisten 4/82, 1, 2 og 3-4/83

INNHALD SOVERS IKT

Nummer 1-2

- AKP(m-l) i Norge — ti år i en sosialdemokratisk utopi!
Av Inger Bjørnhaug s. 4
- 28 punkter om sosialismen og proletariats diktatur: Et forsøk på å sammenfatte et standpunkt i sosialismedebatten. Av Pål Steigan s. 22
- Folkekrigen i Afghanistan — etter 3 år.
Av Per Gunnar Gabrielsen .. s. 30
- Hvorfor kvinneundertrykking?
Av Gro Hagemann s. 36
- Har arbeiderklassen skiftet kjønn? Av Ellen Aanesen s. 46

DEBATT

- Ta ballen — ikke mannen, Bjørn Nilsen. Av Tron Øgrim s. 50
- Partimodellen må tilpasses norske forhold.
Av Thorvald Gran s. 54
- Marxismen og det nasjonale spørsmål. Av Pål Steigan ... s. 58
- Fra krigskommunisme til femårsplaner. Av Per Nybakk ... s. 60
- Mange svakheter i Egil Fossums Stalin-artikkel!
Av Christopher Bratt s. 68
- Replik til Knut.
Av Carl Erik Schulz s. 71

Nummer 3

- Internasjonalt gjennombrudd for Marx-forståelsen.
Av Per Lund s. 4
- Vare og verdi under sosialismen. Av Kjersti Ericsson s. 6
- Et bidrag til en kritisk studie av kulturrevolusjonens teori.
Av Pål Steigan s. 14
- Utdrag fra «sekstenpunktsvedtaket om kulturrevolusjonen» s. 21
- Utdrag fra sirkulær fra sentralkomiteen i Kinas Kommunistiske Parti s. 23
- Havet, døden og kjærligheten, eller jorda, livet og kampen?
Red. av Klaus Hagerup s. 24
- OFML's (Færøyaner) brudderklæring med AKP(m-l) s. 30

DEBATT:

- Med USA mot begge supermaktene, Bergen?
Av Eirik Rossen s. 34
- Mange svakheter i Christopher Bratts Fossum-kritikk.
Av Egil Fossum s. 38
- Stalin og hegemonismen.
Av Jarl Hellesvik s. 40
- Sosialistisk matimport fra Sør-Afrika? Av Jalmar Torp s. 41

SPALTER:

- Studiespalte. Av Per Lund s. 42

BØKER:

- Edvard Bull: Norsk arbeiderbevegelse i krise.
Av Jan Solberg s. 46

Nummer 4

- Hva sier programutkastet om partiets stilling under sosialismen, Tron Øgrim?
Intervju med Tron Øgrim om programutkastet s. 4
- Det tomme matfats politikk.
Av Olav O. Randen s. 12
- Boligen som vare, del 1.
Av Johan Ditlef Martens s. 19
- Frigjøring av kvinnene.
Av Gro Hagemann s. 26

DEBATT:

- Partiteori: Av Kjersti Ericsson .. s. 34
- Hva må fortsatt gjøres?
Av Kjell Ruud s. 38
- Det dreier seg om AKP's troverdighet. Av Rune Ottosen og Bjørn Westlie s. 48

OVER RØDE FANE 1983

BØKER:

Lærerik bok om de historiske
røttene til kvinneunder-
trykking. Av Pål Steigan s. 49

Nummer 5

Kapitalismens kriseteori.
Av Bjørgulv Braanen s. 4
Slankeuren som tok 5000 ar-
beidsplasser.
Av Arne Lauritzen s. 17
Nyland var prøvesteinen, in-
tervju med Geir Mostad.
Av Bjørgulv Braanen
og Rune Ottosen s. 21
Akergruppa, en studie i kapita-
lens omstillingstaktikk.
Av Sverre Olav Aarlott s. 26
Erfaringer fra Tyssedal.
Av Sigrun Insteffjord
og Solveig Våde s. 26
Boligen under sosialismen, del
II. Av Johan Ditlef Martens . s. 27

DEBATT:

Hva er ballen, Tron Øgrim?
Av Bjørn Nilsen s. 32

Izquierda Unida eller Rød
Valgallianse.

Av José Aguilar s. 35
Om historisk metode.
Av Christopher Bratt s. 37
Se motsigelsene hos fienden,
Rossen! Av Egil Bergan s. 38
Svar på kritikken av program-
forslaget, del 1.
Av Tron Øgrim s. 42

BØKER:

Nytt krisehefte fra AKP(m-l).
Av Harald Minken s. 49

Nummer 6

Intervju med Hans Fredrik Dahl
og Jan Myrdal.
Av Rune Ottosen
og Bjørgulv Braanen s. 6
Fred er viktigere enn alt annet.
Av Lars Simonsen s. 19
Teorien om fredelig imperialis-
me. Av Per Overrein s. 21
Finsk hefte om kulturrevolusjo-
nen s. 24
Kritikken bygger på ei umarx-
istisk historieoppfatning.
Av Pål Steigan s. 26

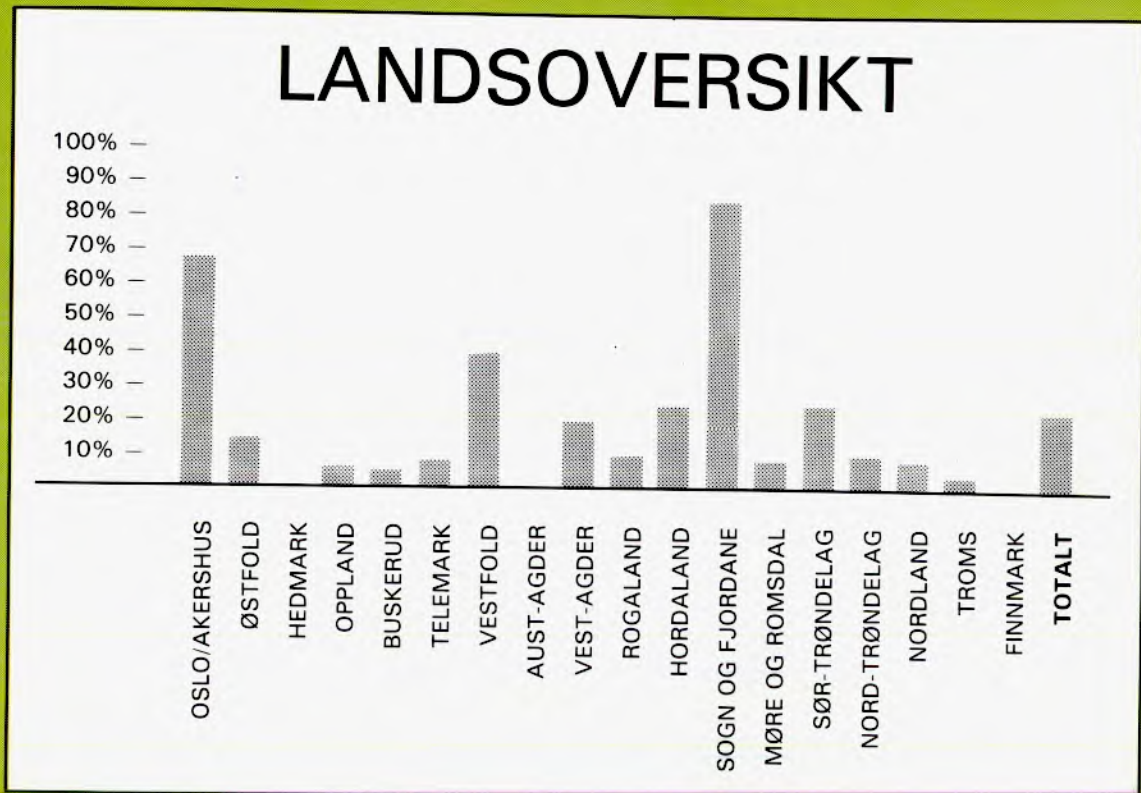
DEBATT:

AKP(m-l) må bli kvinnes parti. Av Ellen Aanesen s. 28
Sjøfolka i den sosialistiske stra-
tegien. Av Kit Carson s. 32
AKP's krisehefte s. 34
Øgrim har sitt på det tørre.
Av Olaf Svorstøl s. 36
Uholdbar ktikk av partimodel-
len. Av Pål Steigan s. 37
Svar til Ellen Pedersen, del 2.
Av Tron Øgrim s. 39
Prinsippprogrammet, et revi-
sjonistisk makkverk.
Av Jan Steinholt s. 44

BØKER:

Sovjet i den 3. verden, «inter-
nasjonalisme».
Av Rune Ottosen s. 49
Fraksjon = demokrati.
Av Ulf Arnesen s. 50

RØDE FANE TRENGER 400 ABONNENTER

Er du en av dem som har fått regning på abonnement på Røde Fane som forfalt 15. desember, har du fornyet?

Hittil (pr. 2/1 -84) har bare 71% fornyet — dette er altfor lite. Røde Fane har hovedtyngda av fornyinger nå, og vi trenger alle abonnenter vi kan få.

Dersom nyvervingene skal utvide vårt abonnementstall, og ikke bare holde abonnementstallet oppe må alle henge i og betale regninga.

**SÅ DERSOM DU IKKE HAR BETALT — FORT DEG TIL
POSTKONTORET I DAG.**

Har du fornyet?